

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Evaluační zpráva Poběžovicko

Mgr. Pavel Trousil

Květen 2020

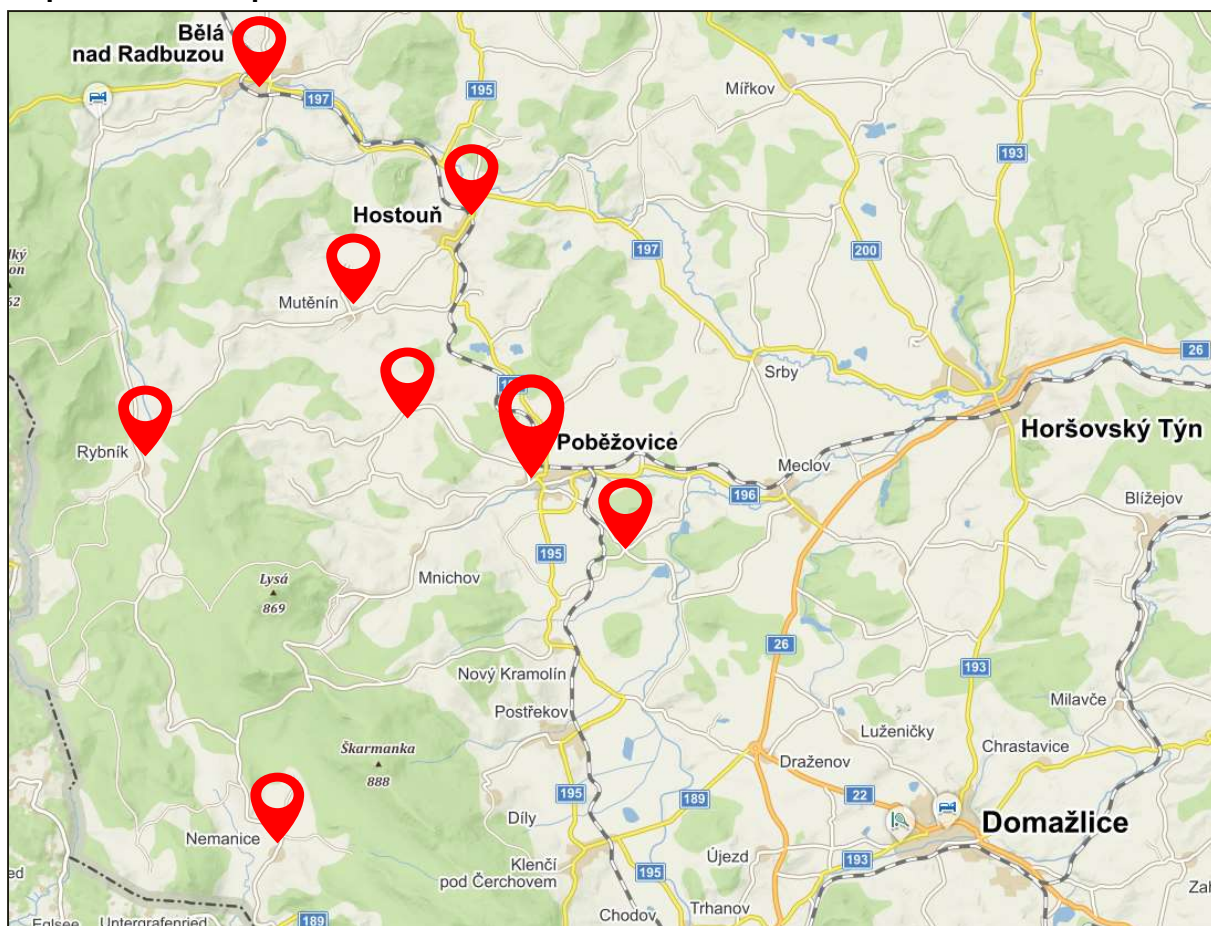
MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Tento materiál vznikl za finanční podpory Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost v rámci projektu „Systémové zajištění sociálního začleňování“, registrační číslo projektu CZ.03.2.63/0.0./0.0/15_030/0000605.

Mapa 1: Území implementace SPSZ 2016-2018 Poběžovicko

Zdroj: Seznam.cz, a.s., OpenStreetMap (Mapy.cz)

OBSAH

SHRNUTÍ EVALUAČNÍ ZPRÁVY	5
1. ÚVOD.....	9
2. ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE.....	9
3. KONTEXT LOKALITY A SPOLUPRÁCE S ASZ.....	11
3.1 Geografický kontext.....	11
3.2 Socioekonomický kontext a rozsah sociálního vyloučení	11
3.3 Spolupráce obcí s ASZ	12
3.4 Strategický plán sociálního začleňování 2016-2018.....	14
4. ZADÁNÍ A CÍLE EVALUACE A METODOLOGIE	15
4.1 Evaluační otázky a evaluační kritéria	16
4.2 Limity evaluace	19
4.3 Tematické zúžení evaluace.....	20
5. EVALUOVANÉ PRIORITY A CÍLE SPSZ.....	21
6. HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ	30
6.1 DOPADY EVALUOVANÝCH OPATŘENÍ PODLE SPSZ A JEJICH ZHODNOCENÍ ..	30
6.2 NAPLŇOVÁNÍ CÍLŮ KPSVL	35
6.2.1 ADRESNOST A RELEVANCE	35
6.2.2 KONZISTENCE S POTŘEBAMI.....	40
6.2.3 KOORDINACE	43
6.2.4 SYNERGIE NA ÚROVNI OPATŘENÍ.....	45
6.2.5 UDRŽITELNOST	48
6.3 SPOLUPRÁCE AKTÉRŮ S ASZ.....	48
7. ZÁVĚRY EVALUACE	51
8. DOPORUČENÍ.....	59
SEZNAM ZKRATEK	61
SEZNAM TABULEK, SCHÉMAT A MAP	62
SEZNAM ROZHOVORŮ	63
SEZNAM DOKUMENTŮ	64

PODĚKOVÁNÍ

Velké díky patří všem, kteří si našli čas a byli ochotní se podělit o své zkušenosti získané během jejich úsilí, jehož výsledky přispívají ke zmírňování chudoby a sociálního vyloučení v obcích na Poběžovicku, a bez jejichž důležitých informací by tato zpráva nevznikla.

SHRNUTÍ EVALUAČNÍ ZPRÁVY

Strategický plán sociálního začleňování (SPSZ) 2016-2018 v mikroregionu Poběžovicko byl implementován prostřednictvím dvou projektů s obdobím implementace od roku 2017 do 2020, které jsou zaměřené na zmírňování sociálního vyloučení na Poběžovicku. Evaluace se zaměřuje na vyhodnocení implementace SPSZ 2016-2018 a obou projektů, které pokrývají oblast Sociální služby, nicméně s přesahem do dalších oblastí, předně zaměstnanosti a bydlení. Evaluace se také zaměřuje na vyhodnocení spolupráce aktérů s Agenturou pro sociální začleňování (ASZ). Evaluační otázky adresovaly témata účinnosti opatření, jejich dopadů, relevanci opatření, zajištění koordinace a synergie na úrovni opatření a jejich udržitelnost. Při zpracování evaluace byly použity participativní kvalitativní metody s cílem vyhodnotit opatření na třech úrovních: přímí příjemci, pracovníci v přímém kontaktu s přímými příjemci a manažeři realizátorů opatření. Pokud to bylo možné, do dotazování byly rovněž zapojeny další osoby jakožto klíčoví informátoři. Evaluace použila několik metod sběru dat: analýza dokumentů, polostrukturované rozhovory, dotazník a analýza sekundárních dat z poskytnutých dokumentů. Rozhovory zahrnovaly otázky týkající se jak implementace, tak manažerského řízení. Evaluace nezahrnovala šetření mezi náhodně vybranými příjemci (přímými ani konečnými).

KLÍČOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Z pohledu **ÚČINNOSTI** opatření můžeme konstatovat, že dosahování cílů (prostřednictvím naplňování hodnot ukazatelů) **na úrovni jednotlivých projektů** se úspěšně daří, případně realizátoři operativně a v rámci možností reagují na změny situace. Svoji roli na hladkost implementace hrají rovněž operativní (např. fluktuace zaměstnanců) i externí faktory a vývoj situace osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením (situace na trhu práce, v oblasti bydlení či struktura populace).

Z pohledu naplňování **specifických cílů na úrovni SPSZ 2016-2018** lze též potvrdit, že u **opatření obce Poběžovice (terénní práce)** se dosahování specifických cílů do velké míry úspěšně daří - zvláště v oblasti „Sociální začleňování“ a „Bydlení“ a částečně v oblasti „Trh práce“ (ale jen prostřednictvím tréninkových pracovních míst), ačkoliv některé cíle jsou velmi ambiciózní a jejich vyhodnocení není jednoznačné. Plánované komunitně orientované aktivity realizovány nebyly. V případě opatření **Diakonie Západ** se dařilo v menší míře dosahovat plnění cílů v rámci NZDM pro věkovou skupinu 15-20 let (oblast „Sociální začleňování“) - vliv hrály externí faktory, zvláště struktura a možnosti cílové populace, naopak úspěšné plnění je v rámci nízkoprahových preventivně-vzdělávacích aktivit a workshopů zaměřených na přípravu na pracovní trh.

V krátkodobé perspektivě opatření přinášejí očekávané **DOPADY**. V případě **terénní práce** zajišťované obcí Poběžovice se daří řešit zadluženost klientů (předně na úrovni prevence, ale i oddlužení), zaměstnanost (tréninková místa, ačkoliv bez návaznosti na klasický trh práce), bydlení, docházku a prospěch ve škole, i prevence odebrání dětí z přirozeného rodinného prostředí. Mezi úspěchy lze řadit rovněž zasíťování potřebných do systému služeb. V případě **NZDM** a podpůrných programů (preventivně-vzdělávací workshopy a tréninková místa) organizace Diakonie Západ využívá potenciálu kombinace volnočasových aktivit a další dlouhodobé práce s klienty, což přináší prevenci snížení rizikového chování i střednědobé/dlouhodobé dopady v podobě dokončení školní docházky jednotlivců či pokračování ve vzdělávacím procesu. Ačkoliv organizace v dotčených obcích eviduje zájem o službu spíše na straně mladších generací ve věku 6-14 let, orientace na takovouto cílovou skupinu může v rovině prevence intuitivně přinést do budoucna více pozitivních dopadů.

Zároveň současný **mechanismus na měření a vyhodnocování dopadů** není nastaven tak, aby umožňoval jednoznačně vyhodnocovat střednědobé i dlouhodobé dopady (ačkoliv existují výjimky). Což je škoda, protože takové dopady jsou indikovány a lze je předjímat. Což zároveň neznamená, že by projekty a jejich aktivity takové dopady neměly. Díky usilovné práci

pracovníků, entuziasmu a vlastnímu nasazení se daří dosahovat viditelných výsledků v jejich práci.

Pro udržení výsledků opatření ve střednědobé a dlouhodobé perspektivě je podstatný **vliv kontextuálních faktorů**, tedy např. dostupnosti bydlení či zaměstnání, a synergie s ostatními opatřeními či nastavení politik na národní úrovni (dávkový systém, minimální mzda, oddlužení, a jiné). Pro dosažení lepších výsledků lze rovněž předjímat potenciál v případě **komunitně-orientovaných aktivit**, které většinou mají větší možnosti přispět k posílení komunity a tedy ke zvýšení motivace cílových skupin převzít více zodpovědnosti, které nicméně v rámci projektu obce Poběžovice nebyly realizovány. Zároveň je vzhledem k velikosti lokalit nutné dbát na eliminaci rizik souvisejících se **stigmatizací** klientů, kdy se například potřební jedinci zdráhají službu užít i když by ji potřebovali. S poskytováním služeb pro určité cílové skupiny (zvláště pak v případě preventivních služeb pro sociálně vyloučené či sociálním vyloučením ohrožené) existuje riziko **negativního vnímání služeb** z pohledu veřejnosti ale i některých aktérů, z toho důvodu je klíčová adekvátní komunikace vůči veřejnosti. Prostřednictvím komunikace a prezentace výsledků se toto částečně daří, nicméně existuje určitá rezistence na straně veřejnosti či některých aktérů. V případě terénní práce zaměřené na širší populaci potřebných osob toto mohlo v určitém směru působit jako pozitivní element (adresování potřeby širší populace). K negativnímu vnímání může přispět určité zklamání některých obcí, kdy se očekávání nesetkává s původním očekáváním. Zde je podstatné, že sociální práce je práce dlouhodobá a vyžaduje aktivní podporu celé řady subjektů (včetně podpory obce či obcí, a to konkrétně například v oblasti bydlení či zaměstnávání). Ale i situace okolo ZŠ Poběžovice, kdy škola byla na jednu stranu označována jako vzorový příklad inkluze, na stranu druhou určité části rodičů a pravděpodobně i širší místní populaci se nastartovaný směr plně nelíbil, což v konečném důsledku rovněž mělo určitý negativní vliv na vnímání inkluze jako celku, ale i sociální práce s cílovou skupinou osob ohrožených vyloučením či sociálně vyloučených.

Z pohledu **RELEVANCE** strategie adresování potřeb osob ohrožených sociálním vyloučením na úrovni opatření lze potvrdit, že podpora, která je poskytována kvalifikovanými pracovníky, **adresuje potřeby dle standardů sociálních služeb** či individuální potřebnosti. Techniky **identifikace potřebných jsou využity v adekvátní míře**. Nicméně vzhledem ke své podstatě opatření primárně adresují potřeby na **individuální bázi** a ze své podstaty (a možností daných služeb) **řeší pouze některé aspekty či důsledky chudoby**. Zároveň je podstatný vliv **lokálních kontextuálních faktorů**, zvláště dostupnost vhodného bydlení a zaměstnání (resp. vhodných nástrojů a aplikace inovací pro práci s dlouhodobě nezaměstnanými), ale též **nastavení národních politik** (dávkový systém, minimální mzda, dluhová problematika), které rámuje možnosti aktérů adresovat relevantní problémy osob ohrožených sociálním vyloučením.

Z **geografického pohledu**, v rámci terénní práce obce Poběžovice, mají možnost službu využívat všechny osoby, které se zdržují na území mikroregionu Poběžovicko. Služba terénní mobilní NZDM je zajišťována primárně v obcích se ZŠ, organizace Diakonie Západ zajištění služby v průběhu implementace SPSZ 2016-2018 přizpůsobovala dle aktuální potřebnosti.

Z pohledu **genderu, věku a etnicity** bylo sociální vyloučení v mikroregionu spojeno s etnicitou přibližně v rovném poměru mezi Romy a neromy. V případě terénní práce Romové tvoří menší podíl klientů (okolo 30 %), z pohledu věkové struktury výraznou část klientů (až okolo 80 %) tvoří osoby starší 50 let. Důvodem je předně cílení práce na širší populaci potřebných osob. Z pohledu pohlaví je zastoupení víceméně rovnoměrné. V případě NZDM Romové tvoří okolo 70 % uživatelů, z pohledu věku je cílová skupina z podstaty služby ve věkovém rozmezí 15-20 let. Organizace ale zareagovala na poptávku po službách ze strany dětí ve věku 6-14 let. Většinu (70 % klientů) tvoří trochu atypicky dívky. Zároveň ale v rámci evaluace neprobíhalo šetření na úrovni konečných příjemců a není tedy možné závěry stran relevance a adresnosti jednoznačně potvrdit. Aktivita **NZDM** jsou relevantní právě i z pohledu charakteru služby (**mobilní terénní**), která umožňuje zajištění služby v malých obcích, kde zajištění standardní „kamenné“ služby není možné.

Z pohledu **KONZISTENCE S POTŘEBAMI**, mezi **hlavními problémy lokality** byly dle SPSZ 2016-2018 identifikovány: nezaměstnanost a nízká kvalifikace, zadluženost či nepříznivá rodinná situace. Podle aktérů je i v současné době zásadním problémem v lokalitě zejména oblast bydlení, zadlužení, dlouhodobá nezaměstnanost místních obyvatel s omezenými možnostmi uplatnění na otevřeném trhu práce. Poskytování služeb je tak bezesporu konzistentní s rozsahem potřeb osob ohrožených sociálním vyloučením v dané lokalitě. Projekt obce Poběžovice přinesl nebyvalou **kapacitu terénní práce** v oblasti sociální práce na úrovni obce s pověřeným úřadem (úroveň obce II. stupně), což umožnilo zajistit podporu celé řadě potřebných i na úrovni nejmenších obcí v přirozeném prostředí, a zároveň přesunout se v rámci sociální práce od řešení krizových situací k více preventivním formám práce. Z pohledu zúčastněných aktérů je kapacita terénní práce v současné době vůči potřebnosti adekvátní, v rozsahu asi 2,0 až 2,5 úvazků, vyšší kapacity bylo třeba spíše v začátcích projektu. V případě **NZDM** se díky SPSZ 2016-2018 podařilo udržet (služba působila na Poběžovicku již od roku 2015) a rovněž rozšířit kapacitu služby, a to pro cílovou skupinu 15-20 let, ale též návazně zajistit službu pro děti ve věku 6-14 let (prostřednictvím financování služby z dotace na sociální služby v rámci kraje). Z pohledu zúčastněných aktérů kapacita služby nečelí problémům s tím, že by nebyla schopna uspokojit poptávku po službách. Závěry evaluace jsou v souladu s výstupy **komunitního plánování** na území ORP Domažlice, které probíhalo v roce 2019. To identifikovalo mimo jiné potřebu zajištění terénní práce, dlouhového poradenství, služeb v oblasti zaměstnanosti či sociálního bydlení. Ze strany pracovníků terénní práce byla často zmiňována potřeba zajistit vyšší kapacity v oblasti pečovatelské služby i odlehčovací služby, ale i rozvoj chráněných pracovních míst.

Z pohledu **KOORDINACE** aktérů je hlavním přínosem SPSZ 2016-2018 vytvoření sítě, v rámci které probíhají interakce jednotlivých aktérů zabývajících se sociální agendou. Ta nicméně probíhá spíše na **individuální bázi**, a to předně na úrovni sociálních pracovníků obce Poběžovice a zástupců jednotlivých obcí, a to primárně z pozice pověřeného městského úřadu pro okolní obce spadající pod úřad. Koordinace ze strany obce s aktéry z řad nevládních poskytovatelů probíhá spíše ojediněle, dle potřeby. Častěji probíhá spolupráce v linii s OSPOD či školami. Spíše minimalistická je i rovina **koordinace** mezi jednotlivými poskytovateli sociálních služeb z řad **nevládních organizací**. Organizace spíše pracují s informací, že znají obsah služby ostatních poskytovatelů, včetně specifík zaměření na cílové skupiny i konkrétní lokální působnost a tak minimalizují duplicity v rámci poskytování podpory. Koordinace se školami probíhá spíše v rovině organizační. Určitá **absence společné koordinace** alespoň v minimálním rozsahu je některými aktéry hodnocena jako méně pozitivní.

Z pohledu **SYNERGIÍ** je podstatné, že **typy poskytované podpory se spíše doplňují, než že by se překrývaly**. **Přesměrování klientů** na jinou organizaci probíhá předně směrem z terénního programu na dlouhové poradny, v případě bydlení a v rovině s OSPOD-terénní práce či OSPOD-SAS Diakonie Západ, kde díky synergiím lze dobře vysledovat některé úspěchy (např. oddlužení osob - ačkoliv služby dlouhových poraden jsou spíše přetížené). Z pohledu podpory synergií byly obce do určité míry **limitovány nabídkou specifických forem zaměstnávání**, jako je sociální podnikání, chráněná místa, i aktivnější podporou obcí a státu při tvorbě takových pracovních míst. Obce jsou rovněž **limitovány možnostmi bytových fondů**. Možnosti bydlení na soukromém trhu jsou pro cílovou skupinu obecně spíše limitované - ať z důvodu špatné pověsti či platební schopnosti jednotlivců a rodin. Totéž ale do určité míry platí i pro přidělování bytů v rámci bytových fondů. Jedním z negativních důsledků pro osoby, které se dostaly do dluhové pasti a postupně více a více chudnou je však skutečnost, že dochází ke zhoršování jejich situace a často bydlí v nevhodném, ale nákladném bydlení. Nicméně určitou výhodou obcí je, že existuje návaznost služeb, které mohou na případnou zhoršenou situaci reagovat (azylový dům, noclehárna) i dostupnost krizového bytu v Domažlicích. V případě **práce s dětmi a mládeží či rodinami s dětmi** působí synergicky spolupráce terénní práce se školami v případě problémů s docházkou, ale i pomoc s doučováním (které poskytují rovněž dobrovolníci zajišťování organizací Člověk v tísni, o.p.s.).

Pro zajištění **UDRŽITELNOSTI** aktivit opatření je zásadní návaznost na zajištění **finančních prostředků z národních zdrojů (dotace kraje)**. V případě **terénní práce** v rámci projektu města Poběžovice je uvažováno o zachování pozice jednoho terénního pracovníka. Diakonie Západ zvažuje zachování služby **NZDM** v kapacitě 2-3 pracovníků spíše jen s užíváním jednoho vozu. Organizace je v mikroregionu rovněž **podporována zapojenými obcemi**, což je z pohledu udržitelnosti důležité. Důležitá je z pohledu udržení dosažených výsledků rovněž kontinuální podpora zapojených aktérů a udržení jejich vzájemné spolupráce a nastartovaného úsilí, a to navzdory redukci aktivit a tedy rizika omezení prevence a orientace předně na krizové situace klientů.

Z pohledu **SPOLUPRÁCE AKTÉRŮ** je pro Poběžovicko charakteristická určitá **dynamika** - od aktivismu a velkých plánů k přehodnocení ambicí a utlumení některých cílů, jako např. v oblasti sociálního podnikání či bydlení. Otázkou jsou také postoje širší veřejnosti v oblasti **podpory inkluze** a jejich změny během implementace SPSZ. Pozitivní je **zapojení dalších obcí** do spolupráce, protože adresování chudoby v malých obcích dává smysl pouze v širším geografickém rozměru. Z pohledu fungování **lokálního partnerství** setkávání bylo zeštíhleno se zahájením implementace projektů a také v souvislosti s přechodem spolupráce do režimu vzdálené podpory. Robustnější mechanismus koordinace byl funkční spíše v procesu přípravy SPSZ 2016-2018. Celkově náročnost přístupu, v kombinaci s rozdílným očekáváním na začátku procesu, dynamikou mikroregionu a kapacitami aktérů vedla k nižšímu **vlastnictví** koordinačních mechanismů a principů strategického plánování. Pro obec nebyla u SPSZ jasná přidaná hodnota v udržení mechanismu v předjímaných parametrech. Koordinace funguje od odchodu ASZ pouze na individuální bázi. Lokální partnerství položilo dobrý základ pro spolupráci aktérů v mikroregionu. Podpora poskytovaná **lokálními konzultanty** byla hodnocena pozitivně. Výhodou byla nízká fluktuace na straně lokálních konzultantů a klíčového kontaktu na obci Poběžovice.

1. ÚVOD

Následující zpráva předkládá výsledky zhodnocení spolupráce Agentury pro sociální začleňování (ASZ) s obcemi Poběžovice, Hostouň, Bělá nad Radbuzou, Drahotín, Nemanice, Mutěňín, Otov a Rybník (dále jen Poběžovicko či mikroregion Poběžovicko) na základě analýzy výstupů a výsledků implementace Strategického plánu sociálního začleňování 2016-2018, konkrétně implementace opatření, která se týkají oblasti „**Sociální služby**“, s určitým přesahem do oblasti zaměstnanosti a bydlení – toto tematické zúžení je dále vysvětleno v kapitole 4.3. Ve zprávě je evaluována realizace naplánovaných opatření a dosahování strategických cílů s ohledem na jejich dopad na stav sociálního vyloučení v obci/obcích. Cílem evaluace je **zhodnotit efekt jednotlivých opatření a lokálního partnerství na dosažení dopadů**, a poskytnout tak zpětnou vazbu partnerům na Poběžovicku, ASZ, ale také poskytovateli finanční podpory, příp. tvůrcům národních sociálních politik. Výsledky zprávy jsou využitelné pro nastavování dalších intervencí v oblasti sociálního začleňování na Poběžovicku i v omezených možnostech v jiných lokalitách, kde působí ASZ, případně pro formulaci obecnějších politik řešení sociálního vyloučení.

2. ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE

Agentura pro sociální začleňování, která je od roku 2020 jedním z odborů Ministerstva pro místní rozvoj ČR, byla v roce 2008 (ještě jako odbor Úřadu vlády ČR) ustavena jako ústřední nástroj státní správy pro řešení sociálního začleňování. V lednu 2020 se stala součástí struktury Ministerstva pro místní rozvoj ČR, konkrétně sekce pro bydlení a sociální začleňování a i nadále je samostatným odborem pro sociální začleňování. Jejimi dvěma základními úkoly je zajištění podpory obcím v procesu sociální integrace a odborná koordinace řešení sociálního vyloučení na národní úrovni. ASZ podporuje obce a města v tom, aby mohly plnit svoji funkci v zajišťování rovného přístupu ke vzdělávání, bydlení, zaměstnání, zdravotní péči a dalším zdrojům a institucím všem svým občanům bez ohledu na jejich sociální status.

Základním nástrojem ASZ při řešení sociálního vyloučení v konkrétní obci/obcích je **sítování a propojování relevantních místních aktérů**, které je nezbytným předpokladem pro implementaci integračních procesů. K tomu slouží tzv. **lokální partnerství** (LP), platforma, v jejímž rámci se koordinovaně řeší jednotlivé problematické oblasti prostřednictvím vytčení strategických cílů a naplňování konkrétních opatření pro jejich naplňování. Strategické cíle, opatření k jejich dosahování a jiné inkluzivní aktivity jsou ukotveny v dokumentu s názvem **Strategický plán sociálního začleňování** (SPSZ), který je za odborné a facilitační podpory lokálního konzultanta ASZ vytvářen lokálním partnerstvím obce. SPSZ je ústředním nástrojem řešení sociálního začleňování v konkrétní obci, podle něhož spolupráce ASZ a obce probíhá, a na jehož základě je také možné zhodnotit úspěch intervencí a spolupráce aktérů včetně ASZ.

ASZ za dobu svého působení dosáhla značných úspěchů, především v odborném zmapování problému sociálního vyloučení a možností jeho řešení a v rozšíření sociálně inkluzivního diskurzu. Podařilo se jí v lokálních samosprávách implementovat nové způsoby práce představované především propojením, koordinací a aktivizací místních aktérů. Je schopna také pojmenovávat sociální problém přesněji a šířeji i s jeho příčinami, čímž je umožněna změna vnímání problému aktéry místní sociální politiky. Může poskytnout alternativu k segregačním a restriktivním praktikám, v nichž vidí řada lokálních politiků jediný nástroj řešení.

V rámci své práce však naráží také na určité **limity**. Jedním z limitů je skutečnost, že vůči partnerům nedisponuje vlastními finančními zdroji a sehrává tak primárně úlohu odborného poradce a motivátora. Disponuje rovněž jen omezenými možnostmi systémového ovlivňování na úrovni národní politiky. ASZ je tedy hlavně zprostředkujícím aktérem, který nemá přímý vliv na stav sociálního vyloučení a sociálně vyloučených lokalit v obcích.

V současné době je nejsilnějším nástrojem vlivu na obce v rukou ASZ **Koordinovaný přístup k sociálně vyloučeným lokalitám (KPSVL)**, který umožňuje obcím spolupracujícím s ASZ exkluzivně podávat projekty do uzavřených nesoutěžních výzev, kde jsou pro ně předem alokovány finanční zdroje. Projektové poradenství v rámci KPSVL se tak stává zásadní intervencí ASZ ovlivňující řešení sociálního začleňování v obcích.

Sociální vyloučení

Pod pojmem sociální vyloučení chápeme proces vylučování lidí nebo skupin lidí na okraj společnosti, do chudoby a izolace. Tento způsob vyloučení se projevuje na různých úrovních, např. sociální, prostorové, ekonomické či symbolické. Sociálně vyloučení se nachází v situaci, kdy mají **ztížený přístup ke zdrojům** běžně dostupným většině obyvatel, zároveň s tím se snižuje jejich schopnost udržovat sociální kontakty s obyvateli mimo situaci sociálního vyloučení a možnosti participace na organizaci sociálního života a účasti v rozhodování. Se sociálním vyloučením je často spojena určitá míra **stigmatizace** ze strany většinové společnosti, která může izolaci ještě prohlubovat.

Sociální vyloučení se vyznačuje různými charakteristikami, které se v různých lokalitách vyskytují s různou intenzitou. Společná všem lokalitám a jejich obyvatelům je však skutečnost, že se potýkají s **několika zásadními existenčními problémy zároveň**, a tudíž jejich řešení, které by směřovalo k vymanění se ze stavu sociální exkluze, je natolik obtížné, že je pro sociálně vyloučeného takřka nedosažitelné bez vnější pomoci.

Základními indikátory sociálního vyloučení je materiální chudoba, dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na státní podpoře, nízká kvalita a nejistota v bydlení, ztížený přístup ke kvalitnímu společnému vzdělávání, vysoká míra zadlužení, výskyt rizikového chování a kriminality a vysoká míra migrace. Jednotlivé ukazatele samy o sobě sociální vyloučení nezakládají. Je to teprve jejich kombinace, která zasaženým jedincům či rodinám brání v integraci či plnohodnotném životě a na různých úrovních je vylučuje ze společnosti. Každý z uvedených aspektů sociálního vyloučení může být v různých lokalitách a u různých jejich obyvatel zastoupen v jiné míře. Různé kombinace intenzity těchto jevů pak vytváří charakter jednotlivých lokalit, které se stejně jako lokální kontext mnohdy výrazně liší.

Pokud dochází k vyšší koncentraci osob s kombinací několika nebo všech výše zmíněných ukazatelů, hovoříme o **sociálně vyloučené lokalitě (SVL)**. Sociálně vyloučené lokality obvykle vznikají působením systémových aktérů či tržních mechanismů. Při jejich vzniku lze sledovat vnější příčiny tohoto procesu, jako jsou zákonné normy, tržní mechanismy a stanoviska zbytku společnosti i faktory vnitřní, mezi něž se řadí např. životní styl samotných sociálně vyloučených, které se často mezigeneračně reprodukuje. Specifickou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita. V českém kontextu se pak jedná o etnicitu romskou. Je však nutné důrazně se vyhradit proti zaměňování pojmu sociální vyloučení s příslušností k romskému etniku. Výše uvedený popis fenoménu sociálního vyloučení jasně dokládá, že stav vyloučení ze společnosti může postihnout kohokoliv, nehledě na jeho etnickou příslušnost. Tomu také odpovídá zacílení intervencí Agentury pro sociální začleňování.

3. KONTEXT LOKALITY A SPOLUPRÁCE S ASZ

3.1 Geografický kontext

Města Poběžovice, Bělá nad Radbuzou, Hostouň a obce Nemanice, Mutěňín, Drahotín, Rybník, Otov leží v západním pohraničí v Plzeňském kraji v okrese Domažlice. Jedná se o malá města a obce, které měla dle posledního sčítání lidu v roce 2011 v úhrnu 5655 obyvatel. Poloha na západě Čech v blízkosti hranice výrazně ovlivnila vývoj v druhé polovině 20. století. Vlivem odsunu českých Němců a zániku židovské komunity došlo k výrazné obměně obyvatelstva a nedostatečnému dosídlení regionu. Rozvoj oblasti tlumila také existence hraničního pásma se západním Německem. Nedošlo zde k rozvoji průmyslu a region se zaměřil především na zemědělskou prvovýrobu. Poběžovice tak představují malé subregionální středisko v periferním prostoru západního pohraničí. Jsou městem s pověřeným obecním úřadem, zdejší úřad vykonává na základě přenesené působnosti vybrané úkony státní správy. Do správního obvodu Poběžovic patří celkem 13 obcí.

3.2 Socioekonomický kontext a rozsah sociálního vyloučení¹

Sociálně vyloučené lokality na Poběžovicku lze rozdělit do dvou základních typů - mikrolokality a menší bytové/panelové domy.

Jedním typem, jsou tzv. **mikrolokality**, tedy lokality, v kterých žije obvykle 10-20 osob a které jsou tvořeny jedním domem či usedlostí (např. Poběžovice, Mutěňín, Mnichov). Tyto lokality jsou buď rozptýleny mezi běžnou populací v rámci ostatní městské a obecní zástavby, nebo se vyskytují na různých samotách a odlehlých místech. Jejich demografická skladba je rovněž různá, od rodin s dětmi až po společně ubytované jednotlivce. Pokud jde o etnickou charakteristiku obyvatel těchto SVL, pak zde opět nalezneme jak Romy, tak neromy v přibližně stejném poměru.

Druhý typ sociálně vyloučených lokalit na Poběžovicku tvoří **menší bytové/panelové domy**, často dva vedle sebe (např. Drahotín, Nemanice, Rybník). V tomto případě jde o SVL částečně prostorově izolované; obývané častěji rodinami s dětmi, ale jsou zde i domácnosti jednotlivců; některé z nich obývá homogenní sociálně vyloučená populace, v jiných vedle sebe žijí sociálně vyloučení a běžná populace. Nutno ale dodat, že materiální úroveň zdejší běžné či majoritní populace je rovněž dosti nízká, nelze ji však z mnoha důvodů považovat za sociálně vyloučenou. Romové v těchto lokalitách tvoří opět přibližně polovinu populace.

Sociálně vyloučené lokality v Poběžovicích a okolí nabývají dosti odlišné podoby od tradiční představy místa, kde je koncentrováno větší množství sociálně vyloučených, tedy osob žijících pod hranicí chudoby a čelících komplexu osobních i strukturních problémů. V tomto regionu jde spíše o vesnické či maloměstské mikrolokality, které se skládají obvykle z jednoho domu a počet jejich obyvatel často nepřesahuje ani 20 osob. K tomuto specifiku malých lokalit se přidává ještě neobvyklý rys, že lokality jsou přibližně z poloviny tvořeny neromským obyvatelstvem. Zároveň je u některých identifikovaných míst obtížné určit, zda už se jedná o sociálně vyloučenou lokalitu, nebo jestli jde pouze o oblast ohroženou sociálním vyloučením. Ke smazávání ostrého přechodu mezi většinovou populací a sociálně vyloučenými zde

¹ Převážně převzato z: BÜCHLEROVÁ, D., HULEC, P.: *Situační analýza Regionu Poběžovicko*. ASZ, 2017.

dochází především proto, že celý širší region je strukturně postižen nižší prosperitou a marginalizací, životní úroveň místních obyvatel je tu obecně nižší, než činí průměr ČR.

Různé zdroje se v počtu SVL na území Poběžovicka a okolí liší. Podle studie *Monitoring aktuální situace v sociálně vyloučených lokalitách Plzeňského kraje*² se v roce 2011 na území Poběžovicka vyskytovaly dvě sociálně vyloučené lokality. Situační analýza z roku 2013³ uvádí jako místa s lokalitami ve zvýšené míře ohroženými sociálním vyloučením kromě samotných Poběžovic také obce Drahotín, Otov, Rybník a Vlkanov⁴. V *Analýze sociálně vyloučených lokalit ČR* z roku 2015⁵ bylo na Poběžovicku identifikováno celkem 5 obcí se sociálně vyloučenou lokalitou. Dalším dokumentem poukazujícím na přítomnost SVL na území Poběžovicka je Komunitní plán ORP Domažlice⁶. V rámci jeho přípravy proběhlo na území ORP dotazníkové šetření, během kterého obce samy identifikovaly, zda na svém území mají SVL. Ze šetření vyplynulo, že pouze 3 obce vnímají shodu se SVL definovanými v rámci SPSZ 2016 – 2018⁷, dále zde byly identifikovány obce Draženov a Klenčí pod Čerchovem (obě mimo působnost území úřadu obce Poběžovice).

SPSZ 2016-18 vychází z toho, že se na území zapojených obcí vyskytovalo celkem 8 sociálně vyloučených/sociálním vyloučením ohrožených lokalit. Původní analýza cílové skupiny uvedená v SPSZ 2016-2018 uvádí celkem cca 400 osob ohrožených sociálním vyloučením. Převážně šlo o osoby:

- s nízkou kvalifikací či jinak nezáhodněné na trhu práce;
- osoby ohrožené dluhy;
- rodiny s dětmi dlouhodobě ohrožené krizovou sociální situací;
- mládež ve věku 15-26 let ohrožená sociálně patologickými jevy a sociálním vyloučením;
- obyvatelé sociálně vyloučených lokalit;
- osoby ohrožené ztrátou bydlení;
- klienti Výchovného ústavu Hostouň;
- děti a žáci se speciálními vzdělávacími potřebami na MŠ a ZŠ.

Velikost jednotlivých lokalit se pohybuje v rozmezí 15 – 150 osob.

3.3 Spolupráce obcí s ASZ

Spolupráce obce Poběžovice s ASZ byla zahájena v roce 2013, kdy město podalo přihlášku ke spolupráci. Následovalo zpracování situační analýzy⁶, proces strategického plánování a implementace opatření zaměřených na posilování sociální inkluze (SPSZ 2014-2016). Dle krátkého zhodnocení uvedeného v SPSZ 2016-2018 se podařilo dosáhnout během implementace **SPSZ 2014-2016** úspěchů v oblasti **vzdělávání, trávení volného času dětí a mládeže i bezpečnosti a prevence kriminality**. Zároveň se nepodařilo splnit většinu cílů v oblasti **zaměstnanosti a bydlení**, některé původní cíle se v průběhu spolupráce ukázaly

² *Monitoring aktuální situace v sociálně vyloučených lokalitách Plzeňského kraje*. Pro Krajský úřad Plzeňského kraje zpracoval: Člověk v tísni, o. p. s., pobočka Plzeň, 2011.

³ OSOBA, P. (et al.): *Poběžovicko: Situační analýza Klášterec nad Ohří a Vejprty*. M'AM'ALOCA, o.s., 2013.

⁴ Obec Vlkanov nevyjádřila na rozdíl od ostatních zmíněných obcí zájem připojit se do spolupráce s Agenturou pro sociální začleňování.

⁵ *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. GAC, 2015.

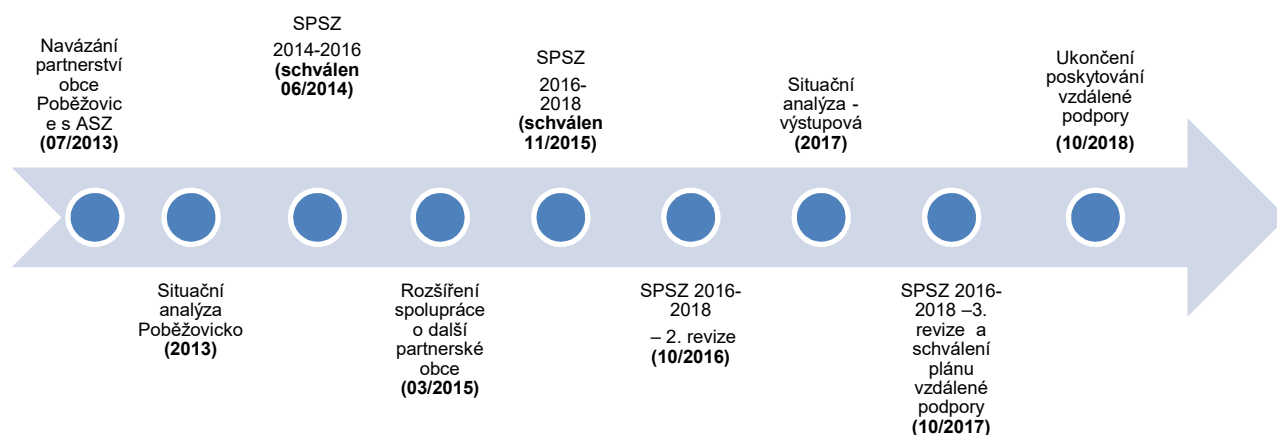
⁶ OSOBA, P. (et al.): *Poběžovicko: Situační analýza Klášterec nad Ohří a Vejprty*. M'AM'ALOCA, o.s., 2013.

jako nereálné z důvodu nedostatku zájmu nebo chybějících kapacit partnerů a realizátorů konkrétních opatření.⁷

V průběhu roku 2015 bylo v rámci koordinovaného přístupu k sociálně vyloučeným lokalitám **partnerství rozšířeno o spolupráci s nedalekými obcemi** - města Bělá nad Radbuzou, Hostouň a obce Nemanice, Mutěňín, Drahotín, Rybník a Otov. Důvodem rozšíření byla intence adresovat sociální vyloučení v širším geografickém měřítku (ze zkušenosti z implementace SPSZ 2014-2016) na území obce s pověřeným obecním úřadem, zároveň též zapojení do spolupráce obce Nemanice kvůli spádovosti docházky dětí z Nemanic do MŠ a ZŠ v Poběžovicích. Vedle zájmu dalších obcí o spolupráci bylo důvodem pro rozšíření též pragmatické splnění vstupních kritérií spolupráce formou KPSVL v případě obce Poběžovice, která by sama tato kritéria nesplnila (jednalo se o minimální počet obyvatel). Po rozšíření spolupráce na mikroregion zůstaly Poběžovice přirozeným centrem a hybatelem spolupráce.

Úkolem lokálního partnerství bylo aktivně podporovat inkluzi sociálně vyloučených obyvatel a koordinovat spolupráci v oblasti řešení problémů sociálně vyloučených lokalit. V rámci partnerství byly původně ustaveny **tři specifické pracovní skupiny**: 1) vzdělávání, rodina a prevence sociálně patologických jevů, 2) zaměstnanost, dluhy a bydlení a 3) projekty a implementace. Členy (formálními i neformálními) lokálního partnerství byli zástupci všech zúčastněných obcí (starostové, sociální pracovník Poběžovice), zástupci poskytovatelů sociálních služeb pracujících s cílovou skupinou (z nevládního sektoru Diakonie ČCE a Člověk v tísni, o.p.s.), Ponton, z.s., zástupci základních a mateřských škol, ÚP Domažlice, Krajský úřad Plzeňského kraje (odbor sociálních věcí), MÚ Domažlice (sociální odbor), Policie ČR a MAS Český les, o.s. - s různou úrovní zapojení, účasti, koordinace i motivace.

Schéma 1: Harmonogram partnerství s ASZ na strategické (a analytické) úrovni

Partnerství využívá pro plánování a koordinaci své činnosti právě SPSZ. SPSZ 2016-2018, který navazuje na předchozí strategické období (v případě obce Poběžovice, v případě ostatních obcí se jednalo o novou zkušenost), je předmětem této evaluace. Ta se zaměřuje na oblast Sociální služby, viz níže kap. 4.3 - Tematické zúžení evaluace. Spolupráce mezi obcí

⁷ Strategický plán sociálního začleňování Poběžovic a okolí 2016 – 2018, s. 6. 2016.

a ASZ přešla do režimu tzv. vzdálené podpory v 11/2017. Hlavní náplní režimu vzdálené podpory bylo zajištění podpory aktérům s implementací projektů (specifikace v rámci třetí revize SPSZ 2016-2018). Na implementaci SPSZ 2016-2018 a ukončení režimu vzdálené podpory v 10/2018 další aktivní spolupráce mezi ASZ a Poběžovicemi nenavazuje.

3.4 Strategický plán sociálního začleňování 2016-2018

Strategický plán sociálního začleňování 2016-2018, který byl připraven participativně v rámci lokálního partnerství, identifikoval tři hlavní problematické oblasti (a) strukturální nezaměstnanost a specificky dlouhodobě nezaměstnaných, b) nízká kvalifikace a omezené možnosti na pracovním trhu, omezené možnosti dopravy, c) zadluženost d) rodinná situace a vysoká migrace, e) perifernost a f) špatný technický stav budov pro bydlení.

Tyto klíčové problémy jsou převedeny do prioritních oblastí, které jsou dále v SPSZ podrobně popsány, analyzovány (včetně aplikace SWOT analýzy) a operacionalizovány. Jedná se o následující prioritní oblasti:

- Trh práce;
- Bydlení;
- Sociální vyloučení;
- Vzdělávání;
- Bezpečnost a prevence kriminality.

V případě města Poběžovice SPSZ navázal na předchozí spolupráci a již ustavené lokální partnerství, včetně procesu strategického plánování (SPSZ 2014-2016).

Původní verze SPSZ 2016-2018 byla schválena v 11/2015. SPSZ byl revidován v první polovině roku 2016 (revize schválena 10/2016), obsahem revize byla změna návrhové části spočívající v zahrnutí zřízení nízkoprahového zařízení pro děti a mládež (NZDM). Aktivita NZDM nahradily jiné služby (služby zajišťované organizací Člověk v tísni, o.p.s.), které se podařilo zajistit z jiných finančních zdrojů. Finanční alokace SPSZ zůstala stejná. V 10/2017 proběhla další revize SPSZ 2016-2018, jejímž obsahem bylo předně zahrnutí plánu tzv. vzdálené podpory.

Z pohledu implementace SPSZ, v rámci vyhlášení výzvy č. 042, k němuž došlo v 12/2015, byly podány tři projekty vztahující se k SPSZ. Čerpání určené alokace bylo zpočátku zkomplikováno rozhodnutím části partnerů upřednostnit jiné, z dlouhodobějšího hlediska stabilnější zdroje financování (národní dotace z rozpočtu na sociální služby). Do ohrožení se tak dostalo i věcné plnění cílů SPSZ 2016-2018, oproti původním plánům byl tak po sérii jednání rozšířen rozsah projektu města Poběžovice. V oblasti sociálního podnikání potenciální žadatelé od svých záměrů zcela ustoupili, jednalo se primárně o dva samostatné záměry, jeden obce Poběžovice a druhý soukromého subjektu. Roli hrály podmínky výzvy v kombinaci s vysokými implementačními riziky i administrativní náročností, ale i průchodnost záměru na místní politické úrovni.

Největší z podaných projektů realizuje město Poběžovice pod názvem *Podpora profesionální sociální práce na obci jako podpůrný nástroj proti sociálnímu vyloučení na Poběžovicích*, (č. projektu CZ.03.2.60/0.0/0.0/15_042/0006088; 05/2017-04/2020, rozpočet: 11.062.712,50 Kč). V rámci projektu je zajištěn chod terénní sociální práce pro obce zapojené v koordinovaném přístupu. Byl ustanoven tým sociálních pracovníků (velikost týmu se

v průběhu implementace měnila), kteří zabezpečují sociální práci v osmi zapojených obcích. Vedle sociální práce počítal projekt i s podporou komunitního života, z čehož nakonec sešlo.

Druhým z podpořených projektů byl projekt *ULIČNÍK PRO POBĚŽOVICKO - Klub pro děti a mládež* (č. projektu CZ.03.2.60/0.0/0.0/15_042/0006158; 04/2017-03/2020, rozpočet: 4.944.132,50 Kč) Diakonie Západ ČCE, který zajišťuje zejména činnost mobilního NZDM. Projekt navazuje na pilotní fungování a rozšiřuje činnost NZDM. Díky mobilní formě může klub fungovat flexibilně a služba je tak dostupná i v menších a vzdálenějších obcích, kde byla identifikována potřeba (např. Drahotín a Mutěňín).

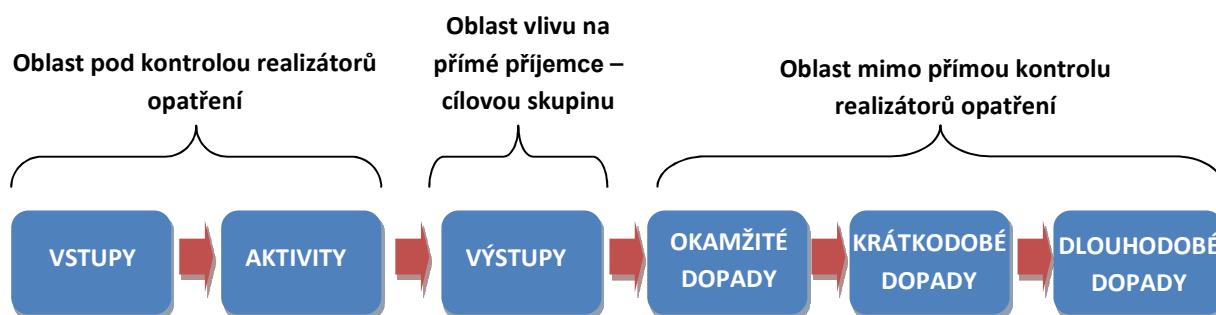
Posledním podaným projektem byl projekt *Jsem Ready 2 - podpora v procesu návratu do běžného života* podaný organizací Ponton, z.s. (reg. č. projektu CZ.03.2.60/0.0/0.0/15_042/0006137; původně plánované období realizace 12/2017-11/2020). Projekt měl poskytovat podporu klientům výchovného ústavu v Hostouni zaměřenou na usnadnění vstupu do života po opuštění tohoto zařízení. Vzhledem ke komplikacím při přípravě implementace projektu se však zástupci příjemce Ponton, z.s. rozhodli od realizace projektu odstoupit (12/2017).

Návaznost projektů na plnění cílů SPSZ 2016-2018 je podrobně rozebrána v kap. 5 Evaluované priority a cíle SPSZ.

4. ZADÁNÍ A CÍLE EVALUACE A METODOLOGIE

Pro zhodnocení výsledků spolupráce obcí s ASZ byla zvolena **dopadová evaluace** založená na zjišťování dopadů uskutečněných intervencí. Účelem této evaluace je tedy posoudit, zda opatření implementovaná v rámci SPSZ 2016-2018 přinesla žádoucí výsledky, které by přinesly změnu situace sociálně vyloučených osob/osob ohrožených sociálním vyloučením. A to s ohledem na účinnost implementovaných opatření (tzn. plnění cílů specifikovaných v SPSZ 2016-2018), jejich relevanci a adresnost vůči potřebám cílové skupiny.

Schéma 2: Obecný model intervenční logiky

Primárním záměrem evaluace je zaměřit se na úroveň okamžitých a krátkodobých dopadů, s určitým přesahem do úrovně dlouhodobých dopadů a výstupů (v závislosti na charakteru a dostupnosti dat).

Evaluace zároveň přihlíží k prosazení změny v oblasti sociálních (integračních) politik v lokalitě (včetně koordinace s ostatními aktéry i s ohledem na podporu synergií relevantních pro

podporu osob ohrožených sociálním vyloučením), změnu nabídky služeb (posouzení konzistence kapacit vůči potřebám), a to v návaznosti na zavedená opatření, a rovněž zhodnocení činnosti lokálního partnerství i podpory obdržené od ASZ.

Vzhledem k ASZ se jedná o evaluaci interní, vzhledem k ostatním aktérům (realizátorům opatření a lokálních politik) o evaluaci externí.

Záměrem evaluace je zejména rozšířit 1) míru poznání v daném tématu (s potenciálem pro zlepšení kvality intervencí a rozhodování), 2) budovat důvěru mezi zúčastněnými aktéry a dát prostor cílovým skupinám pro ovlivnění intervencí, které jim mají pomoci a 3) podpořit odpovědné a transparentní nakládání s veřejnými zdroji a případně fundraising.

Metodologie

Evaluace se opírá o relevantní dostupné dokumenty (situační analýzy, SPSZ, interní dokumenty ASZ, plány rozvoje služeb, ad.) - viz též Seznam dokumentů. Tyto dokumenty byly podrobeny kvalitativní obsahové analýze. Dále se evaluace zaměřila i na dokumenty samotných realizátorů opatření (pouze projektové žádosti a svodné záznamy relevantní pro vyhodnocení opatření). Užita byla kvantitativní i kvalitativní obsahová analýza. Vzhledem k absenci datového podkladu jsme pracovali s tzv. kvalifikovanými, vícezdrojově ověřovanými odhady. Zároveň byla využita metoda případové studie pro zachycení dopadů prostřednictvím analýzy změn v životě konečných příjemců (nikoliv ale formou sběru primárních dat, jen s využitím dat sekundárních poskytnutých realizátory opatření dat bez možnosti triangulace).

Individuální polostrukturované rozhovory (hloubkové) představují hlavní kvalitativní výzkumnou metodu, která sloužila jako podklad pro zpracování této evaluace. Rozhovory byly primárně provedeny na úrovni klíčových informátorů (LOI=90 min) a realizátorů opatření (manažeři a pracovníci v přímém kontaktu s cílovou skupinou; LOI=120 min), cílová skupina či koneční příjemci, ani populace žijící v sousedství nebyla dotazována. Výsledný seznam respondentů byl upraven na základě přípravné fáze evaluace, v závislosti na sekundární analýze dokumentů a konzultacích s pracovníci obce Poběžovice a tehdejšími lokálními konzultanty ASZ.

Evaluace byla prováděna jednou osobou, která se s respondenty domlouvala na osobních schůzkách. Vždy je pravdivě informovala o účelu, pro jaký jsou daná data sbírána, o institucích, které s daty budou pracovat. Respondenti byli ochotni se dotazování zúčastnit, vyšší je časová náročnost organizace schůzek z důvodu vytížení respondentů, která má vliv na dobu realizace evaluace. Obecně je nicméně náročnější provést dotazování nepřímo zúčastněných aktérů, jako je například vedení obcí (a to z různých důvodů). Zároveň bylo realizováno dotazníkové šetření se starosty zapojených obcí spadajících pod úřad v Poběžovicích (CAWI, LOI=10min, n=4), návratnost 55 %.

Sekundární i primární data byla rovněž komparována s daty ze situační analýzy a jiných dostupných analýz zpracovaných ASZ i s daty z dostupných veřejných databází (data ÚP, data OSPOD, mapa exekucí/bankrotů, aj.) zachycují trendy ve zkoumaném mikroregionu.

4.1 Evaluační otázky a evaluační kritéria

Jak bylo uvedeno výše, účelem evaluace je posoudit naplnění cílů specifikovaných v SPSZ 2016-2018 a jaké dopady na cílovou skupinu mají implementovaná opatření, s ohledem na

jejich adresnost a relevanci vůči potřebám cílové skupiny, konzistenci kapacit vůči potřebám, na koordinaci s ostatními aktéry i s ohledem na podporu synergií relevantních pro podporu osob ohrožených sociálním vyloučením. Evaluace zároveň přihlíží na prosazení změny v oblasti sociálních (integračních) politik v lokalitě, včetně zhodnocení činnosti lokálního partnerství a podpory obdržené od ASZ.

Klíčové otázky, které navigují evaluaci, jsou strukturovány dle evaluačních kritérií následujícím způsobem:

KRITÉRIUM: Účinnost

- Byla implementovaná opatření účinná? Do jaké míry přispěla opatření k dosažení cílů?
- Bylo by možné dosáhnout lepších výsledků, pokud by na úrovni opatření bylo něco nastaveno či realizováno jiným způsobem?
- Jaké byly interní a externí faktory, které významně ovlivnily dosažení či nedosažení cílů opatření?

KRITÉRIUM: Dopady

- Vytvořila či přispěla opatření k dosažení dopadů v krátkodobém, střednědobém a dlouhodobém horizontu?
- Které partikulární aspekty opatření přispěly k prosazení změn (pozitivních i negativních) v životě osob ohrožených sociálním vyloučením?
- Komu dopady opatření pomohly, jakým způsobem a za jakých okolností?
- Objevily se nějaké rozdíly v dopadech opatření na různé věkové, etnické či genderové skupiny osob?
- Do jaké míry lze opatřením připsat dosažené změny?
- Objevily se nějaké nezamýšlené dopady (pozitivní a negativní) opatření, např. dopady na vztahy mezi příjemci a osobami, které nebenefitovaly z implementace opatření?
- Jaký byl vliv ostatních faktorů (nad rámec jednotlivých opatření), které ovlivnily dosažení cílů?
- Jaké další investice jsou vyžadovány pro to, aby byla zajištěna udržitelnost výsledků dosažených v rámci opatření?

KRITÉRIUM: Adresnost a relevance

- Do jaké míry opatření adresují skutečné potřeby cílové populace osob?
- Do jaké míry byla opatření vhodně nastavena pro to, aby adresovala potřeby osob nejvíce ohrožených sociálním vyloučením?

KRITÉRIUM: Konzistence

- Do jaké míry je rozsah opatření z pohledu kapacit konzistentní s potřebami osob ohrožených sociálním vyloučením v dané lokalitě?

KRITÉRIUM: Koordinace

- Do jaké míry se změnila koordinace mezi aktéry implementujícími jednotlivá opatření v daném sektoru i spolupráce s ostatními relevantními aktéry?

KRITÉRIUM: Synergie

- Do jaké míry opatření přispěla k tomu, aby se osoby či domácnosti ohrožené sociálním vyloučením zapojily do jiných aktivit/opatření zaměřených na jejich podporu?

KRITÉRIUM: Udržitelnost

- Jaké jsou hlavní faktory (interní i externí), které pozitivně či negativně ovlivní udržitelnost opatření?

Klíčové otázky, které navigují evaluaci v oblasti hodnocení **lokálního partnerství a podpory obdržené od ASZ (KRITÉRIUM)**, jsou následující:

- Jaké bylo očekávání klíčových aktérů od Lokálního partnerství?
- Jak klíčoví aktéři hodnotí proces přípravy SPSZ?
- Jak klíčoví aktéři hodnotí podporu poskytovanou ASZ?
- Jaké hlavní úsilí nyní vyvíjí obec v oblasti přístupu k sociální problematice a sociálnímu vyloučení?
- Jak klíčoví aktéři hodnotí celkovou užitečnost SPSZ?

Analytická část (kap. 6 - Hlavní zjištění) a kap. 5 - Evaluované priority a cíle SPSZ 2016-2018 je členěna dle jednotlivých evaluačních kritérií, kde v jednotlivých podkapitolách evaluace usiluje o zodpovězení otázek uvedených výše.

Evaluační ukazatele

Ambicí evaluace bylo zkoumat existenci dopadů pomocí evaluačních ukazatelů - měřitelných indikátorů, jejichž pomocí je zjišťováno, jaká změna (dopad) byla způsobena prostřednictvím realizovaných opatření. Evaluační ukazatele mohou být kvantitativní i kvalitativní povahy a jsou vytvářeny na základě expertních znalostí ASZ o jednotlivých tematických oblastech. Pro formulování evaluačních ukazatelů byla využita logika teorie změny⁸. Východiskem teorie změny je SPSZ 2016-2018. Každé opatření nemusí, a obvykle nemá, svůj unikátní dopad. Často má více opatření jeden společný dopad.

Vzhledem k tomu, že SPSZ 2016-2018 v mikroregionu Poběžovicko není rozpracován v takové úrovni a struktuře, která by operacionalizovala očekávané dopady, evaluace na základě informací obsažených ve SPSZ a na základě teorie změny navrhla sadu evaluačních ukazatelů, na které se při posouzení dopadů a zodpovězení evaluačních otázek zaměřuje. Jedná se například o následující:

- změna v zaměstnanosti osob;
- změna dluhové situace osob;
- změna počtu osob v insolvenční;
- změna počtu osob ve standardním bydlení;
- změna ve spolupráci škol a rodičů;
- změna školní docházky u dětí;
- změna prospěchu dětí ve škole;
- snížení výskytu krizových rodinných situací (vyžadující intervenci OSPOD u klientů);
- změna v úrovni znalostí a dovedností potřebných k osobnímu rozvoji a snížení rizikového trávení volného času;
- změna kapacity sociálních služeb za dané období.

Kde to je možné, byly evaluační ukazatele metodicky dále operacionalizovány do měřitelné podoby, například v podobě „počet osob, které díky projektu našly vhodnější bydlení“ či „počet osob, které si udržely vhodnější bydlení (po 6 měsících od přestěhování)“, apod.

K vyhodnocení dopadů evaluace využívá participativní kvalitativní metody, a to jak bylo uvedeno výše v této kapitole primárně na dvou úrovních: příjemci, pracovníci v přímém kontaktu s cílovou skupinou („přímými příjemci“) a manažeři realizátorů opatření. Pokud

⁸ Viz *Rukověť evaluátora*. ASZ 2018.

to bylo možné, byly do dotazování rovněž zapojeny další osoby jakožto klíčoví informátoři. Cílová skupina (příímí příjemci) nebyla dotazována, což limituje posouzení dopadů.

4.2 Limity evaluace

Evaluace dopadů opatření a spolupráce ASZ a obcí se sociálně vyloučenými lokalitami naráží na několik zásadních limitů. Některé z nich jsou obecnými metodologickými problémy evaluace sociálních jevů, jiné se týkají specifík práce ASZ.

Specifickými omezeními vyplývajícími z povahy ASZ jako organizace a její činnosti je zejména rozpor mezi tím, že **primární cílovou skupinou ASZ je obec a místní institucionální aktéři**, avšak zvolená evaluační metoda šetří dopady intervencí na sociálně vyloučené osoby, kteří jsou pro ASZ sekundární, tedy nikoliv bezprostřední, cílovou skupinou. Z tohoto východiska rovněž vyplývá, že činnost ASZ může mít pouze **zprostředkovaný vliv na vznik dopadů** v sociálně vyloučených lokalitách. Zásadní roli v jejich uskutečnění má aktivita místních aktérů, kterou může ASZ podpořit, nemůže ji však zastoupit.

Problémem pro aplikaci dopadové evaluace je rovněž skutečnost, že strategické plány sociálního začleňování mnohdy nejsou vytvořeny ve vhodné logické struktuře, která by implikovala očekávané dopady. S tím souvisí také **absence průběžného monitoringu výstupů, resp. dopadů a sběru potřebných dat** a informací pro hodnocení změn stavu sociálního vyloučení či postupu průběhu sociální integrace.

Zároveň musíme vzít v úvahu také komplexní povahu sociálního problému, jímž je sociální vyloučení. Do jeho vývoje, stejně jako obecně do vývoje společnosti, silně **intervenuje velké množství vnějších faktorů**, které ASZ, ale ani obce a jejich obyvatelé nemohou nijak ovlivnit. K vnějším intervenujícím faktorům můžeme přiřadit i **systémové nastavení** jednotlivých politik státu, které determinuje možnosti řešení různých aspektů sociálního vyloučení. Další důležitou skutečností, kterou musíme mít na mysli při hodnocení spolupráce obcí s ASZ, je to, že integrační procesy jsou dlouhodobé povahy a jejich výsledky se projevují až po delší době, od intervencí tedy nelze očekávat okamžitý dopad a změny v sociálně vyloučených lokalitách.

Jiný limit prováděné evaluace představuje **nedostatek dostupných relevantních dat** takřka ve všech oblastech intervencí, a to především dat vztažených k malým územním jednotkám a k identifikovaným sociálně vyloučeným lokalitám. Limitem je ale rovněž **přístup k datům** jednotlivých aktérů (realizátorů opatření a dalších aktérů lokálních politik), které mívají různou strukturu, obsah i validitu. Podstatným limitem je **absence šetření na úrovni osob sociálně vyloučených či ohrožených sociálním vyloučením** (klientů služeb či konečných příjemců podpory), které neumožňuje lépe situaci analyzovat, získat plnohodnotnou zpětnou vazbu od klientů ani triangulovat získaná data a plnohodnotně potvrdit závěry a dopady. Zároveň toto není v souladu s běžnou praxí, kdy dopady opatření jsou běžně posuzovány se zapojením konečných příjemců. Přístup k informacím je rovněž ztížen fluktuací osob či tím, že někteří jednotlivci začali pracovat na pozicích až v průběhu implementace SPSZ 2016-2018 a nemají informace k období před svým nástupem.

Určitým operativním limitem je rovněž **zpoždění implementace opatření** (v návaznosti na posloupnost vyhlašování výzev), které nekoresponduje s časovým ohraničením SPSZ 2016-2018.

S ohledem na uvedená obecná i specifická metodologická omezení je při evaluaci kladen důraz na **kvalitativní zkoumání**, které umožní podat hlubší kontextuální hodnocení dopadů intervencí a vytvořit co nejvěrnější obraz stavu lokality.

4.3 Tematické zúžení evaluace

Evaluace zpracovávané v rámci ASZ jsou zaměřené na vyhodnocení pouze **vybraných realizovaných cílů a dopadů opatření SPSZ**. To znamená, že evaluace je **prováděna na úrovni jednotlivých lokalit selektivně pro vybranou tematickou oblast** řešenou ASZ, která je vybrána Agenturou v konzultaci s aktéry v lokalitě. Při výběru této oblasti je přihlíženo ke specifickým evaluované lokality – **rozsahu implementace opatření** v tematické oblasti v dané lokalitě, dalšímu **plánovanému zaměření obce či obcí v oblasti sociálního začleňování** – i k zajištění pestrosti evaluovaných témat napříč lokalitami. Oblast Vzdělávání není předmětem posuzování pro tematické zúžení evaluace, tato oblast bude řešena v rámci samostatné evaluace⁹.

Vzhledem k tomu, že v lokalitě probíhala v době přípravy evaluačního plánu implementace pouze dvou opatření (opatření obce Poběžovice zaměřené na poskytování sociálních služeb a opatření Diakonie Západ zaměřené na poskytování služeb NZDM se evaluace zaměřuje na tato dvě opatření. Přehledně viz též kap. 4.3 Intervenční logika SPSZ 2016-2018. Tématem evaluace je tedy oblast **Sociální služby** (v rámci SPSZ 2016-2018 se jedná o oblast 3. Sociální vyloučení), nicméně i s přesahem do dalších oblastí, předně zaměstnanosti a bydlení (oblast 1. Trh práce a 2. Bydlení). V oblasti Bezpečnosti a prevence kriminality opatření byla plněna pouze v omezené míře a nikoliv projekty v rámci KPSVL (projekt organizace Ponton, z.s. byl ukončen ze strany žadatele; dohledová služba nebyla realizována, neboť aktivita nakonec nebyla způsobilá pro financování z OPZ), tato oblast tak není v evaluaci v zásadě zohledněna. Tematické zúžení bylo specifikováno v konzultaci se zástupkyní obce (manažerkou SPSZ 2016-2018).

Evaluace se nicméně částečně zaměřuje též na aktivity dalších aktérů, kteří se věnují oblasti prevence nad rámec SPSZ 2016-2018 (např. Člověk v tísni či ORP Domažlice). Vzhledem k tomu, že období implementace evaluovaných projektů nekoresponduje plně s **časovým rámcem** SPSZ 2016-2018, evaluace v zásadě pokrývá období od přípravy SPSZ, přes implementaci opatření až do konce roku 2019 (implementace projektů probíhá i v roce 2020).

⁹ Vychází z rozdělení financování jednotlivých evaluací v rámci Operačního programu zaměstnanost (OPZ) a Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání (OP VVV).

5. EVALUOVANÉ PRIORITY A CÍLE SPSZ

Intervenční logika SPSZ 2016-2018 je rozpracována v hierarchické perspektivě do obecných a specifických cílů, které jsou naplňovány jednotlivými projekty.

Tab. 1: Přehled cílů a projektů v rámci SPSZ 2016-2018

Priority	Obecné cíle	Specifické cíle	Individuální projekt
TRH PRÁCE			
Zvýšení zaměstnanosti	1. Do roku 2018 se podaří u 90 uchazečů z Poběžovicka v evidenci úřadu práce zlepšit postavení na trhu práce (zvýšili své pracovní návyky, kvalifikaci, vyzkoušeli si tréninkové pracovní místo, získali zaměstnání na otevřeném trhu práce apod.).	1.1. Do roku 2018 se prostřednictvím systému dostupného zaměstnávání podaří vytvořit kapacitu 30 nových pracovních míst pro sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené (osoby dlouhodobě či opakovaně nezaměstnané, osoby se zdravotním postižením, osoby po výkonu trestu, osoby opouštějící institucionální zařízení) u současných zaměstnavatelů na Poběžovicku a v okolí (obce, NNO a soukromé subjekty).	Opatření implementováno částečně prostřednictvím projektu Diakonie Západ a projektu obce Poběžovice. Samostatný projekt nikým nepodán.
		1.2. Do roku 2018 se u 45 osob podaří snížit překážky bránící vstupu na trh práce např. v oblastech dluhů, sladování pracovního a rodinného života, stabilizace rodinného života vč. udržení bydlení, řešení závislostí apod. (45 účastníků).	Opatření implementováno prostřednictvím projektu obce Poběžovice.
		1.3. Do roku 2018 se podaří si zvýšit nebo rozšířit kvalifikaci u 30 osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených a obnovit jejich pracovní návyky (30 účastníků školení).	Opatření implementováno částečně prostřednictvím projektu Diakonie Západ a projektu obce Poběžovice. Samostatný projekt nikým nepodán.
		1.4. Do roku 2018 se podaří založit 3 integrační sociální podniky na Poběžovicku, prostřednictvím kterých se vytvoří kapacita 10 nových pracovních míst pro osoby dlouhodobě či opakovaně nezaměstnané, se zdravotním postižením, po výkonu trestu nebo opouštějících institucionální zařízení.	Implementace neproběhla. Důvod: Potenciální žadatelé se rozhodli cíl nenaplnit vzhledem ke složitosti založení sociálního podniku a náročnosti výzvy a nedostupným vhodným prostorám k provozu.
		1.5. Do roku 2020 bude pořízen, zajištěna obsluha a provoz obecního minibusu ve spolupráci se zaměstnavateli.	Implementace neproběhla. Důvod: Nenalezen vhodný finanční zdroj.
BYDLENÍ			
Stabilizace obyvatelstva v místě	2. Do roku 2018 se podaří 33 osob ohrožených ztrátou bydlení aktivně zapojit do dlouhodobého řešení jejich problémů s bydlením na Poběžovicku.	2.1. Do roku 2018 bude ze strany obcí zajištěna kapacita poradenství pro 99 osob ohrožených ztrátou bydlení, které povede ke zlepšení jejich situace s bydlením.	Opatření implementováno prostřednictvím projektu obce Poběžovice.
		2.2. Do roku 2018 bude vybudována kapacita 12	Implementace neproběhla. Důvod: Potenciální žadatelé

		<i>sociálních bytů v Poběžovicích, 2 sociální byty v Hostouni.</i>	nenašli vhodné objekty k realizaci sociálního bydlení na svém území.
		2.3. Do roku 2018 na Poběžovicu vznikne <i>metodika sociálního bydlení</i> na základě zkušeností s realizací opatření soc. bydlení (soc. práce na obcích zaměřená na bydlení + investiční projekty), koncepce sociálního bydlení ČR, případně zákona o sociálním bydlení.	Implementace neproběhla. Důvod: Vzhledem k tomu, že nebyla realizována opatření zaměřená na sociální bydlení, nebyla realizována ani metodika.
SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ			
Předcházení a snižování sociálního vyloučení obyvatel	3. Do roku 2018 min. 100 osob využije podpůrné sociální nástroje ke změně, jejich sociální situace se stabilizuje nebo zlepší tak, že získají větší míru kontroly nad okolnostmi, kterým jsou společně vystaveni, a tím se bude společně dosahovat (komunitou) definovaných cílů.	3.1. Do roku 2018 se 35 osob aktivně zapojí do zlepšení jejich sociální situace spojené s dluhy, exekucemi a fin. negramotností (<i>35 úspěšných individuálních plánů</i> v uvedených oblastech prostřednictvím obecních ter. pracovníků).	Opatření implementováno prostřednictvím projektu obce Poběžovice.
		3.2. Do roku 2019 využije 50 osob starších 15 let služeb nízkoprahového zařízení pro děti a mládež ke zlepšení své situace a snížení životních rizik.	Opatření implementováno prostřednictvím projektu Diakonie Západ.
		3.3. Do roku 2018 se <i>45 obyvatel</i> SVL Nemanice, Drahotín, Rybník a Mutěšín <i>aktivně zapojí</i> do řešení jejich společných problémů, např.: - Zlepší se komunikace mezi obyvateli - Vytvoří se prostor pro jednání o stavu lokality - dají se řešit dluhy na nájemném - Zlepší se technický stav nemovitosti - Viditelně se zlepší stav venkovního prostranství - Děti a mládež mají možnost smysluplně trávit svůj volný čas.	Opatření implementováno prostřednictvím projektu obce Poběžovice.
		3.4. Do roku 2017 bude vybudována <i>infrastruktura pro sociální služby v Poběžovicích, Hostouni, Bělé n. Radbuzou a infrastruktura komunitního centra v Drahotíně a Mutěšíně.</i>	Implementace neproběhla. Důvod: nenalezena shoda nad záměry.
		3.5 Do roku 2019 se 150 mladistvých starších 15 let zapojí do podpůrných programů NZDM pro zapojení do samostatného života.	Opatření implementováno prostřednictvím projektu Diakonie Západ.
BEZPEČNOST A PREVENCE KRIMINALITY			
Zvýšení pocitu bezpečí a snížení rizikového jednání	7. Do roku 2018 se sníží výskyt rizikového chování u mládeže (záškoláctví, šikana, veřejná konzumace alkoholu a jiných drog) a protiprávního jednání v SVL (černé skládky apod.).	7.1. Do roku 2018 se v Poběžovicích, Bělé, Hostouni, Nemanicích a Drahotíně do spolupráce s dohledovou službou <i>aktivně zapojí 50 dětí a mládeže a 40 obyvatel SVL.</i>	Implementace neproběhla. Důvod: nepodařilo se nalézt finanční zdroje.
		7.2. Celkem <i>45 klientů</i> z výchovného ústavu Hostouň se <i>aktivně zapojí</i> do vzdělávacího a socializačního programu, což přispěje k jejich znovuzačlenění	Implementace neproběhla. Důvod: odstoupení realizátora z realizace (riziko

		do společnosti po návratu z ústavní výchovy a sníží výchovné problémy.	neposkytnutí součinnosti partnera).
--	--	--	-------------------------------------

Vzhledem k tematickému zúžení se evaluace zaměřila pouze na cíle a opatření/projekty implementované v oblasti **Sociální služby** (v rámci SPSZ 2016-2018 se jedná o oblast 3. Sociální vyloučení), nicméně i s přesahem do dalších oblastí, předně zaměstnanosti a bydlení (oblast 1. Trh práce a 2. Bydlení), k plnění jejichž cílů jednotlivé projekty též částečně přispívají.

Plnění cílů SPSZ 2016-2018 a účinnost opatření

Pokud se zaměříme na jednotlivá opatření optikou dosahování cílů a naplňování ukazatelů, které jsou využívány pro posouzení účinnosti a plnění cílů opatření ze strany poskytovatele dotace, a tento postup je tedy aplikován jednotlivými realizátory v jednotlivých projektových žádostech, můžeme konstatovat, že **naplňování hodnot ukazatelů na úrovni projektů a do určité míry i na úrovni specifických cílů SPSZ 2016-2018 se úspěšně daří**. V případě projektu **obce Poběžovice** v oblasti Sociální služby (resp. v SPSZ definované jako priorita „Sociální začleňování“, ale též v oblasti „Bydlení“ a „Trh práce“) - zvláště pak v případě primárních cílů, tzn. v oblasti „Sociálního začleňování“, ale i „Bydlení“, kde jsou cílové hodnoty překročeny. V případě projektu Diakonie Západ se dařilo méně dosahovat cílů v rámci NZDM pro věkovou skupinu 15-20 let (oblast „Sociální začleňování“), naopak úspěšné plnění je v rámci nízkoprahových preventivně-vzdělávacích aktivit včetně workshopů zaměřených na přípravu na pracovní trh. Případně realizátoři operativně a v rámci možností reagují na změny situace (dle potřeby, proveditelnost a vlastních kapacit). Svoji roli hrají rovněž **operativní** (např. fluktuace zaměstnanců) i **externí faktory** a vývoj situace osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením (situace na trhu práce, v oblasti bydlení či struktura populace).

Terénní práce na obci Poběžovice

Hlavním cílem projektu je pomoci sociálně vyloučeným či osobám ohroženým chudobou (jedincům, rodinám i komunitám) na Poběžovicku ve zlepšení či obnově jejich sociálního fungování a podpořit je v přístupu ke společenským zdrojům jako jsou zaměstnání, vzdělání, bydlení, zdravotní péče, sociální ochrana a možnost uplatňovat svá práva. A to prostřednictvím terénní sociální práce, depistáže a preventivního působení v rámci, tréninkových pracovních míst, realizací případových konferencí a prostřednictvím komunitních aktivit s aktivním zapojením cílové skupiny. Optikou SPSZ 2016-2018 projekt zajišťuje implementaci opatření přispívajících k plnění následujících cílů.

Tab. 2: Přehled specifických cílů SPSZ 2016-2018 a aktivit přispívajících k jejich plnění - terénní práce obce Poběžovice¹⁰

Priorita	Specifický cíl	Aktivity	Předpoklad plnění cílů do konce projektu
1.1.	Do roku 2018 se prostřednictvím systému dostupného zaměstnávání podaří vytvořit kapacitu 30 nových pracovních míst pro sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené. (částečné plnění)	Tréninková pracovní místa	Vytvořeno 23 nových tréninkových pracovních míst
1.2.	Do roku 2018 se u 45 osob podaří snížit překážky bránící vstupu na trh práce např. v oblastech dluhů, slaďování pracovního a	Terénní práce	U cca 100 osob se podařilo snížit překážky bránící vstupu na trh práce

¹⁰ Navázání projektu na specifické cíle viz též například „Plán vzdálené podpory - Poběžovicko“, kde je uvedena interní sebehodnotící analýza plnění SPSZ 2016-2018. Data poskytnuta organizací.

	rodinného života, stabilizace rodinného života vč. udržení bydlení, řešení závislostí apod. (45 účastníků). (primární plnění)		
1.3.	Do roku 2018 se podaří si zvýšit nebo rozšířit kvalifikaci u 30 osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených a obnovit jejich pracovní návyky (30 účastníků školení). (částečné plnění)	Tréninková pracovní místa	U 23 osob se podařilo zvýšit nebo rozšířit kvalifikaci - tréninková místa
2.1.	Do roku 2018 bude ze strany obcí zajištěna kapacita poradenství pro 99 osob ohrožených ztrátou bydlení, které povede ke zlepšení jejich situace s bydlením. (primární plnění)	Terénní práce	Zajištěna kapacita poradenství pro 1000 osob ohrožených ztrátou bydlení, které povede ke zlepšení jejich situace s bydlením
3.1.	Do roku 2018 se 35 osob aktivně zapojí do zlepšení jejich sociální situace spojené s dluhy, exekucemi a fin. negramotností (35 úspěšných individuálních plánů v uvedených oblastech prostřednictvím obecních ter. pracovníků). (primární plnění)	Terénní práce	Cca 300 osob se aktivně zapojilo do zlepšení jejich sociální situace spojené s dluhy, exekucemi a fin. negramotností (N/A úspěšných individuálních plánů v uvedených oblastech prostřednictvím obecních ter. pracovníků), včetně oddlužených, návrhů schválených N/A, úpravy splátek, ...
3.3.	Do roku 2018 se 45 obyvatel SVL Nemanice, Drahotín, Rybník a Mutěšín aktivně zapojí do řešení jejich společných problémů, např.: - zlepší se komunikace mezi obyvateli - vytvoří se prostor pro jednání o stavu lokality - dají se řešit dluhy na nájemném - zlepší se technický stav nemovitosti - Viditelně se zlepší stav venkovního prostoru - Děti a mládež mají možnost smysluplně trávit svůj volný čas. (primární plnění)	Aktivita neprobíhala	Plnění neprobíhalo

Jak je z tabulky patrné, projekt obce přispíval primárně k plnění cílů 1.2 (oblast trhu práce), 2.1 (oblast bydlení) a 3.1 (oblast sociálního vyloučení), ačkoliv se jedná spíše o odhady a na základě poskytnutých dat můžeme jen stěží věrohodně tvrdit, že projekt pomohl 1000 osobám zlepšit situaci stran bydlení. Nicméně je třeba říci, že některé cíle mají definovány velmi ambiciózní cílové hodnoty. Částečně projekt přispíval též k plnění dalších cílů v oblasti trhu práce (1.1 a 1.3), ačkoliv zde původně bylo spíše zamýšleno vytvoření stálejších pracovních míst či realizace školení, o čemž v případě tréninkových pracovních míst hovořit nelze. Plánované komunitní aktivity realizovány nebyly. Trochu lepší obrázek podává přehled plnění cílů níže.

Tab. 3: Přehled plnění cílů (ukazatele projektu) - terénní práce obce Poběžovice¹¹

	Cíl dle IP do konce projektu	Dosaženo k 31/12/2019	Předpoklad do konce projektu
Využívání podpořených služeb	600 osob (bagatelní podpora = méně než 40 hod. v rámci projektu)	498 osob (bagatelní podpora = méně než 40 hod. v rámci projektu)	600 osob
Celkový počet účastníků	400 osob (nebagatelní podpora = nad rámec 40 hod. v rámci projektu)	267 osob (nebagatelní podpora = nad rámec 40 hod. v rámci projektu)	Asi nad 400 osob
Očekávané změny	z nichž je min. 50 připravených a motivovaných pro vstup na trh práce	35 osob připravených a motivovaných pro vstup na trh práce (<i>našli si zaměstnání na trhu práce</i>)	35 osob
	min. 20 osob bude podpořeno formou tréninkových míst	23 osob podpořeno formou tréninkových míst	23 osob bude podpořeno
	min. 20 klientů bude podpořeno formou případové konference v rámci sítě subjektů (multioborového týmu) zapojených do řešení SZ	16 klientů podpořeno formou případové konference v rámci sítě subjektů (multioborového týmu)	20 klientů bude podpořeno
	ustálené složení multi-týmu pro SZ a vydefinovaná spolupráce mezi zástupci subjektů	<i>Ne (předpoklad scházení 1x měsíčně), řeší dle potřeby, zrušeno</i>	<i>Ne</i>
	uskutečněno min. 60 komunitních akcí, které přispívají ke zlepšení sousedských vztahů a podpoří zájem ohrožených osob o vyšší míru participace na společenském životě	uskutečněno 0 komunitních akcí	uskutečněno 0 komunitních akcí
	min. 8 osob ze SVL se zapojilo do přípravy a organizace komunitních akcí v pozici komunitního asistenta (DPP), a došlo k posílení jejich pracovní kompetencí a motivace pro spolupráci na rozvoj komunitní práce v obci	0 osob	0 osob

Z pohledu plnění cílů projektu (prostředním vyhodnocení plnění ukazatelů) lze konstatovat, že většina cílů se daří plnit (resp. podaří do konce projektu, hodnoty k 31/12/2019 jsou nižší, neboť organizace data nemá ještě zanesena v systému), s výjimkou komunitních aktivit, které nebyly realizovány a ustáleného složení multi-oborového týmu, kde se dle aktérů ukázala nepotřebnost takového týmu.

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (Diakonie Západ)

Hlavním cílem projektu Diakonie Západ je podpořit sociální začlenění mládeže a mladých dospělých ve věku 15-20 let a jejich setrvání ve vzdělávacím procesu a následné uplatnění na volném trhu práce, a to prostřednictvím individuálních i skupinových aktivit klubu ve formě mobilního *streetworku* (formou registrované sociální služby nízkoprahové zařízení pro děti a mládež dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách). Optikou SPSZ 2016-2018 projekt zajišťuje implementaci opatření přispívajících k plnění následujících cílů:

Tab. 4: Přehled specifických cílů a aktivit přispívajících k jejich plnění - NZDM ¹²

¹¹ Navázání projektu na specifické cíle viz též například „Plán vzdálené podpory - Poběžovicko“, kde je uvedena interní sebehodnotící analýza plnění SPSZ 2016-2018. Data poskytnuta organizací.

¹² Navázání projektu na specifické cíle viz též například „Plán vzdálené podpory - Poběžovicko“, kde je uvedena interní sebehodnotící analýza plnění SPSZ 2016-2018.

Priorita	Specifický cíl	Aktivita
3.2	Do roku 2019 využije 50 osob starších 15 let služeb NZDM ke zlepšení své situace a snížení životních rizik. (primární plnění)	KLUB ULIČNÍK: registrovaná soc. služba nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (15-20 let)
3.5	Do roku 2019 se 150 mladistvých starších 15 let zapojí do podpůrných programů při NZDM . (primární plnění)	JOBSHOP: preventivně-vzdělávací workshop s pracovně-právní problematikou pro mladé lidi, kteří ukončují školu a vstupují na trh práce
1.1	Do roku 2018 se prostřednictvím systému dostupného zaměstnávání podaří vytvořit kapacitu 30 nových pracovních míst pro sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené u současných zaměstnavatelů na Pobežovicku a v okolí. (částečné plnění)	Tréninková pracovní místa: aktivity se zaměřují na nalezení uplatnění na trhu práce a nízkoprahové workcampy a preventivně-vzdělávací akce
1.3	Do roku 2018 se podaří si zvýšit nebo rozšířit kvalifikaci u 30 osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených a obnovit jejich pracovní návyky /30 účastníků školení/. (částečné plnění)	

Organizace se tedy v rámci SPSZ 2016-2018 zaměřuje především na zajišťování služby NZDM pro mládež a mladé dospělé ve věku 15-20 let („Klub Uličník“). Služba má terénní formu se zázemím v obytném automobilu (v zásadě se jedná o kombinaci terénní a ambulantní služby, či mobilní ambulantní službu s užíváním terénní práce), kdy aktivity jsou realizovány v samotném obytném automobilu či v jeho okolí (v případě příznivého počasí), případně jsou využívány jiné prostory (např. prostory poskytnuté školskými zařízeními - hřiště, tělocvična, či obcemi). V rámci Klubu Uličník se organizace zaměřuje i na klienty ve věku 6-14 let (část úvazků hrazených z národních dotací na sociální služby v rámci kraje). Záměrem služby je působit preventivně v oblasti využívání volného času mládeže. Služba má rovněž určité zázemí v ambulantním Klubu Fontána (NZDM), který Diakonie Západ provozuje v nedalekých Domažlicích, či Klub mohl vypomoci i personálně v případě krátkodobé absence lidských zdrojů. Klub Uličník navazuje na aktivity financované z pilotního projektu České asociace streetwork (ČAS) zaměřeného na rozvoj mobilních ambulantních nízkoprahových klubů, v rámci kterého organizace měla možnost mimo jiné získat speciálně upravený vůz (Klub tedy funguje již od roku 2015).

Klub Uličník je primárně zaměřen na **poskytování podpory a rad při řešení každodenních situací** (např. vztahy mezi spolužáky, kamarády, v rodině; doprovod na úřad či do ředitelny; příprava do školy) a **trávení volného času** (předně stolní společenské hry využívané spíše mladšími klienty, sportovní vyžití či různé exkurze a tematické akce - prevence závislostí či ochrana životního prostředí). Klub je ze své podstaty zaměřen na neorganizovanou mládež, která nechce či nemá možnost chodit do běžných volnočasových kroužků. Služba je profilována jako snadno dostupná (zvláště pak z podstaty charakteru periferního mikroregionu vesnického typu s omezenou nabídkou volnočasových aktivit), poskytována anonymně (s limity danými velikostí lokality a tedy nižší úrovní anonymity), bezplatně a diskrétně, a to v přirozeném prostředí klienta (ulice, hřiště, park). Služba funguje především jako prevence rizikového chování. Služba se zaměřuje na dlouhodobou spolupráci s dětmi a mládeží a jich aktivní vyhledávání. V rámci poskytování služby jsou v provozu dva speciálně upravené vozy - jeden vykrývá potřeby v obcích Pobežovice a Bělá nad Radbuzou a druhý v obci Hostouň (jeden pořízen z projektu ČAS, druhý z prostředků IROP). Klub je v zásadě volnočasovou alternativou k zájmovým kroužkům a jiným organizovaným aktivitám, kromě toho ale též poskytuje poradenství a sociální servis, kde právě tato složka hraje klíčovou roli z pohledu sociálního začleňování a dlouhodobé práce s klientem.

Služba NZDM se rovněž doplňkově zaměřuje na podporu mládeže při vstupu na pracovní trh, a to předně realizací **preventivně-vzdělávacích workshopů** s pracovní-právní problematikou pro mladé lidi, kteří ukončují školu a vstupují na trh práce („JOBSHOP“) - jedná se o jednodenní workshopy určené pro žáky 9. tříd, se zaměřením na přípravu životopisu, motivačního dopisu, přípravu na pohovor, náležitosti pracovní-právního vztahu, informace o Úřadu práce, apod. V segmentu podpory zaměstnání službu NZDM ještě doplňuje nabídka **tréninkových pracovních míst**, které umožňují mladým lidem ze sociálně znevýhodněného prostředí a bez pracovní zkušenosti získat první praxi na trhu práce. S tréninkovým místem je spojeno poskytování podpory dle individuálního plánu, který je připraven na začátku spolupráce mezi pracovníky NZDM a klientem. Odměna za práci je hrazena z projektu, rozsah spolupráce je individuální (průměr na uživatele cca 50 hod, maximálně v délce 3 měsíců). Jedná se tedy o zprostředkování krátkodobého zaměstnání v podobě brigád, které umožňuje získat první zkušenosti na trhu práce.

Od původně plánovaných **nízkoprahových preventivně-vzdělávacích workcampů** (plánovány na období letních prázdnin) a víkendových preventivně-vzdělávacích akcí bylo upuštěno z důvodu nízkého zájmu cílové skupiny, resp. aktivity byly adekvátně uzpůsobeny dle možností a zájmu cílové skupiny. Vzhledem k tomu, že pracovníci organizace nepracují primárně s rodiči (nízkoprahovost a anonymita klienta) není vždy jednoduché vybudovat důvěru na straně rodičů (tzn. zákonných zástupců), což je v případě delších vícedenních pobytů nezbytné z důvodu umožnění účasti dětí. Organizace tak odstoupila od vícedenních akcí a zaměřuje se na **jednodenní preventivně-vzdělávací akce** zaměřené na přípravu na pracovní trh v podobě jednodenních workshopů, kde jsou prezentovány a klienty rovněž prakticky zkoušeny různé obory činnosti (např. bezpečnostní složky, kuchař-číšník, cukrář, fotograf, sportovní trenér a jiné).

Podíváme-li se na plnění cílů optikou ukazatelů, na úrovni projektu se cíle daří naplňovat, v případě plnění cílů SPSZ 2016-2018 je plnění spíše dílčí. Přehled naplňování hodnot ukazatelů viz následující tabulka.

Tab. 5: Naplňování ukazatelů opatření a SPSZ 2016-2018, Diakonie Západ

	Cíl dle IP do konce projektu	Dosaženo k 30/9/2019	Předpoklad do konce projektu	Cíl dle SPSZ	Dosaženo k 30/9/2018	Předpoklad do konce projektu
Využívání podpořených služeb	165 individ. podpořených osob celkem (40+120+5)	163 individ. podpořených osob celkem	N/A individ. podpořených osob celkem	---	---	---
	- 40 osob (KLUB ULIČNÍK)	- 31 osob (KLUB ULIČNÍK)	- N/A osob (KLUB ULIČNÍK)	Do roku 2019 využije 50 osob starších 15 let služeb NZDM (3.2)	13 osob starších 15 let využilo služeb NZDM	N/A osob starších 15 let využije služeb NZDM
	- 120 osob (JOBSHOP)	- 85 osob (JOBSHOP)	- N/A osob (JOBSHOP)	Do roku 2019 se 150 mladistvých starších 15 let zapojí do podpůrných programů při NZDM	44 mladistvých starších 15 let se zapojilo	N/A mladistvých starších 15 let se zapojí
		47 účastníků nízkoprah. preventivně-vzdělávacích workcampů	- N/A - účastníků (Prev.-vzdělávací aktivity)	---	---	---
	- 5 osob (Tréninková místa)	- N/A osob (Tréninková místa)	- N/A osob (Tréninková místa)	Do roku 2018 se prostřednictvím systému prostupného zaměstnávání podaří vytvořit kapacitu 30 nových pracovních míst	Podařilo se vytvořit kapacitu 0 nových pracovních míst	Podaří se vytvořit kapacitu 0 nových pracovních míst
Celkový počet účastníků	30 absolventů tréninkových míst, z nichž 10 překročí hranici bagat. Podpory (40 hod)	N/A absolventů tréninkových míst, z nichž 17 překročilo hranici bagat. podpory	N/A absolventů tréninkových míst, z nichž N/A překročilo hranici bagat. podpory	Do roku 2018 se podaří si zvýšit nebo rozšířit kvalifikaci u 30 osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených a obnovit jejich pracovní návyky (SC 1.3)	Podařilo se zvýšit si nebo rozšířit kvalifikaci u N/A osob	Podaří se zvýšit si nebo rozšířit kvalifikaci u N/A osob

Ačkoliv organizace čelila určitým výzvám s naplňováním cílů z důvodu „náročnosti“ cílové skupiny z pohledu věku v porovnání s velikostí cílové populace přítomné v daném mikroregionu, dle informací poskytnutých zástupci organizace se podaří celkové cílové hodnoty ukazatelů na úrovni projektu naplnit, zvláště pak díky pružné adaptaci doplňkových aktivit (preventivně-vzdělávacích aktivit).

Přestože dochází k úspěšnému naplňování ukazatelů na úrovni projektu, ve vztahu k SPSZ došlo k pouze omezenému plnění, a to jak z důvodu zpoždění implementace projektu (díky zpoždění vyhlášení výzvy), tak z důvodu „náročnosti“ cílové skupiny dle věkové kategorie 15-20 let. Zároveň dochází primárně k **plnění cílů 3.2 a 3.5 v oblasti sociálního vyloučení**, v případě cílů 1.1 a 1.3 v oblasti trhu práce jde ve skutečnosti spíše o okrajové plnění, a to

vzhledem k charakteru tréninkových míst či workshopů nebo workcampů, kdy v zásadě nejde o tvorbu pracovních míst v systému prostupného zaměstnávání, ani zvyšování kvalifikace nebo obnovu pracovních návyků, ale spíše o budování motivace pro další vzdělávání a budování první zkušenosti s trhem práce.

Nyní se ještě pro úplnost podíváme na naplňování **obecných cílů** SPSZ 2016-2018, které jsou definovány následovně:

Tab. 6: Přehled obecných cílů na úrovni SPSZ 2016-2018

Oblast SPSZ 2016-2018	Obecný cíl
„Sociální začleňování“	Obecný cíl 3. Do roku 2018 min. 100 osob využije podpůrné sociální nástroje ke změně, jejich sociální situace se stabilizuje nebolepší tak, že získají větší míru kontroly nad okolnostmi, kterým jsou společně vystaveni, a tím se bude společně dosahovat (komunitou) definovaných cílů.
„Trh práce“	Obecný cíl 1. Do roku 2018 se podaří u 90 uchazečů z Poběžovicka v evidenci úřadu práce zlepšit postavení na trhu práce (zvýšili své pracovní návyky, kvalifikaci, vyzkoušeli si tréninkové pracovní místo, získali zaměstnání na otevřeném trhu práce apod.).
„Bydlení“	Obecný cíl 2. Do roku 2018 se podaří 33 osob ohrožených ztrátou bydlení aktivně zapojit do dlouhodobého řešení jejich problémů s bydlením na Poběžovicku.

V případě primárního **Obecného cíle 3 (Sociální začleňování)** data poskytnutá realizátory neumožňují jednoznačně potvrdit, že min. u 100 osob, které využily podpůrné sociální nástroje ke změně ke konci roku 2018, se jejich sociální situace stabilizovala či zlepšila, nehledě na to, že cíle nebyly definovány komunitou ve smyslu aktivní participace cílových skupin.

V případě **Obecného cíle 1 (Trh práce)** je možné potvrdit, že během implementace projektů bylo zapojeno min. 40 osob do tréninkových míst, nicméně není možné potvrdit, že si zlepšily svoji pozici na pracovním trhu. Data totiž neumožňují kvantifikovat, kolik osob získalo zaměstnání na otevřeném trhu práce či si zvýšilo pracovní návyky či kvalifikaci.

V případě **Obecného cíle 2 (Bydlení)** data neumožňují potvrdit, že se podařilo 33 osob ohrožených ztrátou bydlení aktivně zapojit do dlouhodobého řešení jejich problémů s bydlením na Poběžovicku, nicméně pokud ano, nic to neříká o tom, že se jejich situace zlepšila.

Lze tedy potvrdit, že naplňování hodnot ukazatelů na úrovni projektů a do určité míry i na úrovni specifických cílů SPSZ 2016-2018 se úspěšně daří, zejména v oblasti Sociální služby, resp. v SPSZ definované jako priorita „Sociální začleňování“, ale částečně též v oblasti „Bydlení“ a „Trh práce“. V případě obecných cílů je pozitivní, že v některých případech cíle definují dopady (což je pozitivní), na stranu druhou systém sběru dat na úrovni opatření či SPSZ 2016-2018 neumožňuje jejich vyhodnocení. To je více patrné v případě přímého zaměření na dopady opatření, které jsou analyzovány v následující kapitole.

6. HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

6.1 DOPADY EVALUOVANÝCH OPATŘENÍ PODLE SPSZ A JEJICH ZHODNOCENÍ

Krátkodobé dopady¹³

Pakliže se zaměříme na dopady jednotlivých opatření, můžeme potvrdit, že implementované aktivity v krátkodobé perspektivě přinášejí na Poběžovicku očekávané dopady.

V případě **terénní práce** zajišťované obcí Poběžovice lze největší dopady spatřovat v řešení zadluženosti klientů (primárně na úrovni prevence, kdy se často úspěšně podařilo podchytit situaci u dlužníků na začátku zhoršování jejich finanční situace, a to včetně díky pomoci s vyřízením dokumentace jako je např. přiznání důchodu; obec nemá oprávnění podávat návrh na oddlužení, nicméně eviduje dokonce též několik oddlužených klientů), v oblasti zaměstnanosti (v případě tréninkových míst, ačkoliv návaznost pracovních pozic pro cílovou skupinu na klasickém pracovním trhu je i tak nízká), v řešení situace ohledně bydlení, i u zlepšování docházky dětí do školy či jejich prospěchu prostřednictvím práce s rodiči. Dopady jsou rovněž pozitivně hodnoceny v oblasti práce s rodinami a prevence odebrání dětí z přirozeného rodinného prostředí, což do určité míry potvrzují data OSPOD (nicméně nejsou tak robustní a přímou návaznost na aktivity organizací se vzhledem k možnostem evaluace nepodařilo prokázat). Dopady jsou rovněž rozdílné mezi různými sociodemografickými skupinami, např. v případě řešení dluhové situace se toto převážně týkalo seniorů.

Mezi úspěchy lze řadit rovněž zasítování potřebných do systému služeb (díky převodu agendy výplaty sociálních dávek z obcí na ÚP často ztratili zástupci obcí kontakt a povědomí o cílové skupině, případně o potřebných věděli, ale neměli kapacitu na to poskytovat podporu v potřebné míře). Díky sociální práci v rámci projektu tedy došlo například k vyřízení potřebné dokumentace pro zajištění finanční podpory či vyřízení dokumentace ve věci opatrovnictví. Dotčení jedinci tak mohou nyní využívat podpory. Zároveň jako pozitivní změnu lze spatřovat nastavení sítě podpory a určitou provázanost (např. právě v případě spolupráce škol a obce, kdy terénní pracovníci v případě žádosti školy jdou do rodiny) - více viz Kap. 5.6 Synergie na úrovni opatření. Za pozitivní lze určitě považovat i zvýšení povědomí a vybudování důvěry (v pracovníky i službu), a to nejen mezi klienty a terénními pracovníky, ale též mezi pracovníky a vedením jednotlivých obcí, která má do budoucna - na základě vzniklé pozitivní zkušenosti - potenciál pro zajištění podpory potřebným na lokální úrovni (viz Kap. 5.7 - Udržitelnost opatření).

V případě **NZDM** organizace Diakonie Západ využívá potenciálu kombinace volnočasových aktivit a další dlouhodobé práce s klienty, kdy nabídka volnočasových aktivit působí nejen jako alternativa k absenci nabídky volnočasových aktivit (reagující na omezenou nabídku na území malých sídel a vyšší práh), ale též jako prvek motivace dětí a mládeže navázat první kontakt se sociálními pracovníky. To potom umožňuje budovat vzájemnou důvěru mezi pracovníky a klienty a pracovníkům služby to dává prostor pro dlouhodobou práci s klientem a posilování jeho motivace náročné životní situace řešit. To zároveň zvyšuje předpoklady pro dosažení nejen krátkodobých dopadů v podobě snížení rizikového chování, ale střednědobých či dlouhodobých dopadů, například v podobě dokončení školní docházky

¹³ Posouzení dopadů vychází z informací a dat poskytnutých realizátory projektů, jedná se tedy o autoevaluaci.

a pokračování ve vzdělávacím procesu, což nabízí příležitosti pro zvýšení šancí na pracovním trhu a tedy též snížení nákladů na straně veřejných rozpočtů.

Krátkodobé dopady v podobě preventivního působení, průběžného tvarování osobností a posilování motivace, získávání nových znalostí a dovedností potřebných k osobnímu rozvoji lze předjímat i díky rozsahu zájmu cílové skupiny o službu, ačkoliv v dotčených obcích organizace eviduje spíše zájem mladších generací ve věku 6-14 let (viz též kap. 5.3). Orientace na takovouto cílovou skupinu může nicméně v rovině prevence intuitivně přinést do budoucna (ve střednědobé a dlouhodobé perspektivě) více pozitivních dopadů.

Terka – 17 let, klientka organizace Diakonie Západ

Terka bydlí společně s rodiči a s mladší sestrou (14 let) v rodinném domě v Hostouni. Doma se Terka cítí bezpečně. Celá rodina si prošla těžkou situací, když bylo Terce, jako malé holčičce, diagnostikované závažné onemocnění. Terka léčbu zvládla a nyní je její stav stabilizovaný. Díky této těžké situaci se velmi upevnili vzájemné vztahy mezi členy rodiny. Především vztah mezi Terkou a její mladší sestrou.

Terka navštěvuje druhý ročník učiliště v Horšovském Týně, kde studuje obor Pečovatelsví. Škola jí velmi baví. Velmi aktivně se účastní různých školních i mimoškolních aktivit. Ráda chodí na praxe, které jí baví více než teorie. Ve třídě je pouze v dívčím kolektivu. Tento kolektiv jí příliš nevyhovuje. Spolužáky spíše toleruje, ale nenavazuje s nimi bližší vztahy, nerozumí si s nimi. Ve škole má kamarády spíše v třetím ročníku stejného oboru. Se spolužáky a kamarády z vyšších ročníků se ale vidá pouze ve škole z důvodu dojíždění. Po skončení školy by se dále chtěla vzdělávat a to formou různých nástavbových kurzů.

Svůj volný čas tráví Terka především se svým přítelem a s rodinou. V Hostouni nemá Terka moc přátel. Chodí do klubu, aby si popovídala s pracovníky klubu. Je velmi přátelská, ráda si povídá o různých tématech. V klubu se baví s pracovníky také o mezilidských vztazích. Toto téma ji velice zajímá. Ráda se zapojuje do dění klubu, je velmi aktivní ve všech aktivitách a programech, které klub nabízí. Tyto aktivity či programy také sama vymýšlí nebo dává nové podněty a nápady pracovníkům.

S Terkou jsme pracovali na individuálním plánu najít brigádu, Terka měla během prázdnin dvě. Vydělané peníze si schovává na zaplacení autoškoly. Nyní žádnou brigádu nemá, ale stále se snaží hledat takovou, aby jí nijak nezasahovala do školy. Nyní jí pomáháme s přípravou na zkoušky autoškoly. Řízení vozu jí může pomoci lépe najít práci v oboru, který studuje.

Poznámka: text poskytnut organizací

Za úspěchy pracovníci organizace považují zlepšení prospěchu dětí ve škole (snížení míry propadnutí ve škole či předčasného ukončení školní docházky) a zvýšení zájmu klientů o pokračování ve vzdělávání i po ukončení povinné školní docházky. Krátkodobé dopady jsou dobře viditelné právě v oblasti budování motivace pro další vzdělávání a přípravy na pracovní trh, které organizace nabízí prostřednictvím workshopů a tréninkových míst, kdy se daří posílit zájem klientů a další vzdělávání či vzbudit zájem o hledání dalšího přivýdělnku na pracovním trhu (zmiňován byl příklad s klientem, který pokračoval ve studiu oboru cukrář, právě v návaznosti na účast na akci zaměřené na prezentaci tohoto oboru).

Střednědobé a dlouhodobé dopady

Pokud je metodicky náročné systematicky postihnout dopady opatření v krátkodobé perspektivě, z pohledu střednědobých či dlouhodobých dopadů to je prakticky nemožné. Důvodem je, nejen to, že projekty jsou stále ještě ve fázi implementace, ale rovněž absence nastavení jednotného systému pro sledování takovýchto dopadů. V zásadě není například možné potvrdit, že lidé, kteří si naleznou práci či bydlení, si je dlouhodobě udrží (a tak se

dostanou z tíživé situace), např. ani v horizontu 6 či 12 měsíců po skončení poskytování podpory. Důvodem je to, že organizace zpravidla sledují život klienta (tedy po dobu, kdy je jejich klientem), nikoliv po skončení poskytování podpory, a tedy data nejsou dostupná, případně k datům nemají přístup (např. prezence či dokonce zlepšení prospěchu dětí ve škole), či data mají, ale ne strukturovaná a systematicky vyhodnocovaná.

Měření dopadů a výsledků na úrovni organizací je v ČR typicky na různé profesionální a systematické úrovni, totéž platí pro obě organizace implementující evaluované projekty. Obě organizace spíše tendují k nesystematickému vyhodnocování či posuzování výsledků a dopadů práce na základě zdrojů zpětné vazby z různých zdrojů s různou mírou kritické reflexe a s různou kvalitou kritérií vyhodnocování - zpravidla užitím méně sofistikovaných metod či intuitivních definic se subjektivním zabarvením, což může v praxi též vést k chybám v interpretaci. Dle provedených rozhovorů s aktéry v mikroregionu se jedná o mix 1) autoevaluace vlastní práce pracovníků (z pohledu odbornosti, profesionality a praxe) se zpětnou vazbou nadřízených pracovníků a supervize, 2) zpětné vazby od klientů (v rámci individuálního plánování a vyhodnocování plnění cílů), ačkoliv v rámci práce preventivní je taková zpětná vazba zpravidla méně častá než v jiných typech sociálních služeb, např. u poradenství či dlouhodobé péče, a naposledy 3) o informace od jiných organizací (ostatních poskytovatelů sociálních služeb či zástupců obcí či relevantních sociálních odborů). Více než pro systematické vyhodnocování výsledků a dopadů jsou potom takovéto informace využívány spíše v rovině posilování motivace samotných pracovníků, kteří jsou častěji vystaveni tlaku v podobě ztráty motivace (kombinace náročnosti práce s vyšší platového ohodnocení).

Nesystematičnost se projevuje též tím, že informace nejsou systematicky analyzovány pro využití ke strategické práci, redesignování aktivit (např. z pohledu relevance či účinnosti) či komunikaci vůči dárcům či veřejnosti. I když se toto do určité míry děje, je to intuitivně postaveno spíše na bázi nesystematického vyhodnocování zpětné vazby v kombinaci s vykazováním ukazatelů s různou výpovědní hodnotou (často zaměřenou na procesní ukazatele na úrovni aktivit, např. počet kontaktů, počet klientů či počet úkonů).

Situaci rovněž problematizuje určitý rozdíl v přístupu pracovníků nevládních organizací a pracovníků ve veřejné správě, kde pracovníci veřejné správy se nezodpovídají pouze klientovi a poskytovateli dotace, ale též vedení obce na politické úrovni.

Na úrovni SPSZ 2016-2018 je potom vyhodnocení dopadů nemožné z důvodu absence jednotného systému vyhodnocování napříč opatřeními, který by byl nastaven na začátku implementace SPSZ. SPSZ 2016-2018 operuje se systémem ukazatelů, které však neumožňují systematicky postihnout dopady. Zároveň takovéto vyhodnocení by bylo možné včetně komparace provést pouze v případě, že je měření ukazatelů nastaveno metodicky jednotně, což není, neboť organizace interně pracují s odlišnými metodikami (včetně aplikace intuitivních či subjektivně zabavených kritérií či bez struktury dat bezprostřední přímý/nepřímý vliv na dosažení výsledků či dopadů). Zároveň by bylo možné se s absencí jednotného systému v rámci evaluace vyrovnat prostřednictvím aplikace zpětné rekonstrukce teorie změny a adekvátního sběru dat. Vzhledem k tomu, že však evaluace nemá možnost provést sběr dat na úrovni práce s klienty (ať už na úrovni dat sebraných poskytovateli služeb, tak na úrovni primárních dat), není toto možné.

Navzdory tomu, že není možné střednědobé či dlouhodobé dopady systematicky vyhodnotit, neznamená to v žádném případě, že by projekty a jejich aktivity takové dopady neměly. Pracovníci organizací odvádějí náročnou práci s vysokým nasazením a mnohdy čelí

problémům s frustrací vyplývajících z náročnosti práce i nízkému uznání ze strany okolí. I přesto se jim díky usilovné práci, entuziasmu a vlastnímu nasazení daří dosahovat viditelných výsledků v jejich práci.

Motivace jednotlivců

Právě posilování motivace pro sociální inkluzi (či řekněme aktivizace), příp. v případě odlišné etnicity v dlouhodobé perspektivě též multikulturní dialog, je právě velkou silou preventivních i poradenských sociálních služeb, které jsou v obou městech poskytovány. Posilování motivace je o to více podstatné v případě práce s jedinci či komunitou, kteří mají od majoritní společnosti odlišný hodnotový systém. Zde na Poběžovicku jednoznačně multiplikuje dosahování dopadů působení pracovníků, které mají zázemí v romské komunitě, a jsou tak komunitě blízko z důvodu její znalosti, což má rovněž vliv na budování důvěry, která je pro práci i dosahování úspěchu důležitá.

Zároveň nicméně existuje část populace, kterou je velmi náročné motivovat - dlouhodobě vyloučení, předlužení, dlouhodobě nezaměstnaní, případně osoby bez bydlení, odmítací podpory, atd. Pro dosahování střednědobých a dlouhodobých dopadů je zcela podstatná práce s rodinami a dětmi a mládeží, ačkoliv je mnohdy zklamáním situace, kdy se daří s dětmi či mládeží pracovat, ale pozitivní vývoj ovlivňují rodiče, kteří dítě či mladého dospělého nepodporují - např. ve vzdělávání či zaměstnání (ačkoliv je nutné připustit, že vzdělávání či zaměstnání přímo nezaručuje zlepšení situace, nicméně nabízí více příležitostí pro zlepšení situace). Právě absence motivace zvláště u mladých jedinců je důležitým problémem, který je třeba adresovat, kdy v rodinách generačně nejsou z různých důvodů udržovány pracovní návyky, či je vytvořena silná závislost na externí podpoře.

Kontextuální faktory

Dále je rovněž podstatné, že pro udržení výsledků opatření ve střednědobé a dlouhodobé perspektivě je podstatný vliv kontextuálních faktorů, tedy např. dostupnosti bydlení či zaměstnání, a synergie s ostatními opatřeními. Zaměstnání se například zkrátka nepodaří udržet v případě, že cílová skupina dosáhne pouze na sezónní či nárazovou práci či na dotované pracovní místo. Bydlení zase v případě vysokého nájemného a nedostupného bydlení se sociálními aspekty. Na národní úrovni je to zase mix minimální mzdy a dávkového systému (do čehož potom zase často vstupuje nelegální zaměstnání, které situaci komplikuje).

Komunitně-orientované aktivity

Pro dosažení lepších výsledků lze rovněž předjímat potenciál v případě komunitně-orientovaných aktivit, které nabízejí více příležitostí pro posílení komunity. A to prostřednictvím zvýšení motivace cílových skupin převzít více zodpovědnosti, snižování závislosti na podpoře systému, z pozice příjemce podpory posílit schopnosti stát se aktivnějšími občany, lepší motivace ostatních pozitivními vzory a celkové nabídky jednotlivci ovlivňovat život v komunitě. Komunitní aktivizace nabízí také dlouhodobě vyšší potenciál přispět k aktivnímu ovlivňování politiky na lokální úrovni, kdy je možné využít vstupy od komunity pro designování opatření, programů a plánů. Nakonec je potom žádoucí zástupcům komunity umožnit adekvátní a smysluplnou participaci i při vytváření politiky a k této aktivně je motivovat (čili nejenom umožnit pasivně formou otevřené možnosti se zúčastnit, jak toto definuje SPSZ 2016-2018).

Vedlejší dopady - stigmatizace a negativní vnímání služeb

Tím, že se v případě mikroregionu Poběžovicka jedná o menší sídla s nižší úrovní anonymity, hrozí zde při poskytování podpory určité **nebezpečí stigmatizace** v případě některých osob, které jsou sociálně vyloučené či sociálním vyloučením ohrožené. Toto může být relevantní jak pro děti a mládež, ale např. též pro jiné cílové skupiny, např. pro zadlužené osoby (např. typicky seniory, kteří ovdoví a přicházejí tak o značnou část finančních prostředků v rámci jedné domácnosti, nicméně primárně „ze zvyku“ splácejí prvně nájem či režie, ale pak se dostávají do finanční tísně s jinými povinnými výdaji - např. nákupem potravin). Nebezpečí stigmatizace tak může vést k ostýchání využití podpory a nakonec k prohlubování krize na úrovni jednotlivce. Zároveň v rámci poskytování podpory může docházet (a v určitém rozsahu i dochází) k tomu, že poskytování je vnímáno některými jedinci jako služba výlučně pro jiné etnické skupiny než je majoritní společnost nebo pro „problémové spoluobčany“, což rovněž většinou vede k tomu, že se lidé, kteří by pomoc potřebovali, ostýchají jejího využití, případně ke stigmatizaci.

Z této podstaty Diakonie Západ usiluje o aplikaci postupů pro minimalizaci rizika stigmatizace (např. realizace aktivity „JOBSHOP“ pro celou třídu žáků, nikoliv pouze pro ohrožené sociálním vyloučením) či se je snaží komunikovat. Negativní vnímání služby ze strany klientů rovněž v případě organizací pracujících s mládeží a dětmi hrozí díky citlivosti cílové skupiny a témat, která se řeší - v případě spolupráce OSPOD, ale i témat jako je např. dětská kriminalita), kdy organizace si musí budovat důvěru na straně klientů, zároveň však klienty ochraňovat v rámci díkce zákonů a pravidel. Na což organizace metodicky adekvátně reaguje opakovaným vysvětlováním pravidel a citlivou komunikací.

Zároveň se organizace pokouší vysvětlovat podstatu aktivit vůči veřejnosti i zástupcům veřejné správy a školských zařízení (formou dnů otevřených dveří či akcí pro veřejnost, nebo formou individuálních schůzek s prezentací služby) z důvodu minimalizace rizik souvisejících s **negativním vnímáním služby**. Toto se v určitém rozsahu vede, ačkoliv byla a je patrná určitá rezistence na straně části veřejnosti i některých organizací.

Zároveň přestože je služba v podobě mobilní terénní služby v ČR v zásadě unikátní, svým charakterem uzavřené mobilní dodávky poskytující sociální služby orientované na děti a mládež s převahou klientek dívek, může vyvolávat v konzervativním prostředí a v oblasti příhraničí spojeného s některými specifickými typy kriminality určité rozpaky některých aktérů i části veřejnosti. Je také patrné, že pro veřejnost, ale i některé aktéry je obsah služby méně srozumitelný. Což se organizace pokoušela prolomit například prostřednictvím aktivit zaměřených na pozitivní prezentaci služby (např. natírání zábradlí u autobusového nádraží) nicméně s mizivou účastí širší veřejnosti.

Komunikace vůči veřejnosti je rovněž důležitá z podstaty rozšíření latentní chudoby v širší populaci, nejenom mezi těmi, kteří jsou sociálně vyloučeni či stojí statisticky na hranici chudoby. Ačkoliv je ČR totiž prostřednictvím ukazatelů příjmové chudoby či nízké nezaměstnanosti prezentována jako ekonomicky úspěšná, data vážící se k výši zadluženosti populace, majetkové struktury populace i přístupu k některým službám už nevykreslují tak pozitivní obrázek. Rozšíření latentní a navíc strukturální chudoby v kombinaci s nedostatkem zdrojů na investice do jiných priorit na lokální úrovni (např. rekonstrukce komunikací či veřejných prostor, odpadové hospodářství, aj.) a obecně podfinancování veřejných služeb pro různé cílové skupiny, vytváří dlouhodobá rizika v podobě nárůstu negativního vnímání poskytování podpory cílovým skupinám dotčených projektů (opírající se o přehlížení ostatních,

méně zranitelných, přesto potřebných osob, ale i potřeb běžné pracující, ale chudší populace). Nicméně v případě projektu obce Poběžovice, který byl orientován na širší populaci potřebných osob a disponoval poměrně dobrou kapacitou terénní práce, toto mohlo v určitém směru působit spíše jako pozitivní element, právě díky tomu, že projekt adresoval potřeby širší populace osob.

K negativnímu vnímání rovněž může přispět určité zklamání některých obcí (ačkoliv ve většině případů je vnímání spíše pozitivní) jako například v Nemanicích, kde se sociální práci daří méně, a implementace plánu se tak nepotkává s původním očekáváním. Zde je potřeba si uvědomit, že sociální práce je práce dlouhodobá a vyžaduje aktivní podporu celé řady subjektů (včetně podpory obce či obcí, a to konkrétně například v oblasti bydlení či zaměstnávání).

Určitým specifikem Poběžovicka je situace ohledně ZŠ Poběžovice. Škola byla za předchozího ředitele označována jako vzorový příklad inkluze. O skutečných důvodech jeho rezignace existují různé teorie, nicméně podstatné je, že určité části rodičů a pravděpodobně i širší místní populaci se rozsah změn či nastartovaný směr plně nelíbil (pravděpodobně z důvodu určité formy změny výuky, u které se domnívali, že by mohla mít vliv na celkovou kvalitu výuky - bez hodnocení toho, zda to tak bylo či nikoliv), což v konečném důsledku rovněž mělo určitý negativní vliv na vnímání inkluze, ale i sociální práce s cílovou skupinou osob ohrožených vyloučením či sociálně vyloučených.

6.2 NAPLŇOVÁNÍ CÍLŮ KPSVL

6.2.1 ADRESNOST A RELEVANCE

Relevance strategie adresování potřeb

Aktivity implementované v rámci NZDM jsou registrovanou sociální službou¹⁴ a jsou tedy **konzistentní se standardy relevantními pro tento typ sociální služby** (včetně kritérií pro posouzení potřebnosti na individuální bázi a nastavení práce s klienty formou individuálních plánů). Podpora cílové skupině je poskytována kvalifikovanými pracovníky (sociálními pracovníky a pracovníky v sociálních službách), a organizace podporuje jejich další rozvoj a vzdělávání. Terénní práce v rámci projektu obce Poběžovice je zajišťována sociálními pracovníky, kteří vedou dokumentaci k jednotlivým případům za účelem monitoringu a vykazování vůči poskytovateli dotace (řídící orgán OPZ).

Všechny aktivity primárně adresují potřeby **na individuální bázi** a ze své podstaty **řeší pouze některé aspekty či důsledky chudoby**. Poskytování podpory jde po linii aplikace individuálních plánů či identifikace potřeb samotným klientem, což je postaveno na předpokladu, že je zajištěno krytí potřeb, které jsou ve spolupráci s pracovníkem služby identifikovány samotným klientem jako relevantní. Přestože lidé ohrožení sociálním vyloučením mají různé představy o tom, jaké jsou jejich potřeby (zmiňované je často přirozeně bydlení či zaměstnání), poskytovatelé jsou schopni zajistit podporu pouze v určité míře - což je dáno rovněž složitostí konkrétního kontextu spojeného např. s nedostatkem bydlení pro osoby ohrožené sociálním vyloučením na celém území ORP Domažlice, absencí sociálního

¹⁴ Dle zákona č. 108/2006 Sb.

bydlení, nástrojů pro zaměstnávání osob či absencí vhodných pracovních míst i nastavením politik na národní úrovni.

Vzhledem k tomu, že klienti služeb v rámci evaluace nebyli dotazováni, nelze v rámci této evaluace ve větším detailu potvrdit, že opatření reagují na skutečné potřeby osob ohrožených sociálním vyloučením či v jaké míře jsou klienti s poskytováním služeb spokojeni.

Geografické zaměření

V rámci terénní práce obce Poběžovice mají možnost službu využívat všechny **osoby, které se zdržují na území mikroregionu Poběžovicko**. Vázání programů pouze na osoby, které mají trvalé bydliště na území obcí, se neosvědčuje, právě z důvodu vyšší migrace cílové populace (a případného zachování trvalého bydliště na území jiných obcí). Totéž platí pro geografické vymezení SPSZ 2016-2018 versus území pověřeného úřadu.

Služba NZDM v současné době působí v obcích Poběžovice a Bělá nad Radbuzou (1 vůz) a Hostouň (1 vůz). Dříve NZDM působilo rovněž v obci Drahotín, od čehož bylo odstoupeno z důvodu nízkého zájmu cílové skupiny a také z toho důvodu, že cílová skupina začala Klub navštěvovat v Poběžovicích. Zároveň dříve probíhalo poskytování služby v obci Nemanice. Působení služby se tedy měnilo v návaznosti na potřebnost jednotlivých obcí. Služba tedy působí primárně v obcích s přítomností ZŠ, kdy službu mohou využívat žáci těchto zařízení po ukončení výuky a byla tedy optimalizována dle charakteru lokality. Organizace zároveň provádí pravidelný monitoring i v ostatních obcích na území Poběžovicka. Diakonie Západ zajišťuje služby NZDM na území Plzeňského kraje v několika dalších lokalitách, eventuálně je organizace otevřená zajišťovat službu i v jiných nedalekých obcích (např. Meclov či Horšovský Týn), kde je potřebnost (nicméně je závislé na dostupných finančních zdrojích z kraje či přímo jednotlivých obcí).

Potřební nejsou odmítání

Z pohledu adresování potřeb nejvíce potřebných domácností či jednotlivců, základním předpokladem pro poskytování sociálních služeb či obdobné formy podpory je dobrovolnost a motivace osob ohrožených sociálním vyloučením řešit svoji situaci. Tento základní princip je jedním z klíčových vodítek, které vedou poskytování služeb. Aktivizace osob ohrožených sociálním vyloučením značně souvisí s jejich motivací situaci řešit a také tím, jak s motivací poskytovatelé služeb pracují. Dále také s již dosaženými výsledky práce (včetně šíření výsledků a dobrého jména organizace mezi klienty) a celkově budováním důvěry na úrovni pracovník-klient. Zároveň ale byly identifikovány lokality, kde je aktivizace cílové skupiny náročnější a sociální práce se tolik nedaří - konkrétně se jedná o lokalitu v Nemanicích (jako důvody jsou jmenovány určitá odlehlost či vyšší fluktuace cílové skupiny). Dle vyjádření zástupců realizátorů opatření **nejsou nicméně potřební lidé odmítání z důvodu přetížení služeb** a v cílových lokalitách nejsou domácnosti či jednotlivci, kteří by byli přehlíženi a neobdrželi by podporu dle možností poskytovatele v případě, že ji potřebují a chtějí využít.

Vzhledem k tomu, že evaluace neprováděla šetření mezi cílovou skupinou, není možné posoudit, zda cílová skupina je dostatečně informována o možnostech získání podpory v rámci jednotlivých služeb. Nicméně vzhledem k charakteru mikroregionu (ačkoliv zde není, až na pár výjimek jako např. v obci Nemanice, prostorová koncentrace osob sociálně vyloučených, sídla nejsou od sebe příliš vzdálena a anonymita je malá a sociální kontrola větší) i služeb, lze spíše usuzovat, že **informovanost** mezi cílovou populací bude spíše **poměrně dobrá**. Toto rovněž potvrzují informace od poskytovatelů služeb o metodách identifikace klientů, která probíhá jak

formou přesměrování ze strany zástupců obcí (starostové či např. osoby pověřené bytovou agendou), tak formou aktivní identifikace nových klientů v rámci terénní práce (na začátku projektu rovněž prostřednictvím různých společenských akcí s prezentací projektu a služeb typu „den sociálních služeb“, letáků na obcích, bytovkách nebo ve školách, apod.) či v případě NZDM rovněž formou možnosti realizovat aktivity přímo na školách. Tedy lze potvrdit, že **techniky identifikace byly využity v adekvátní míře.**

Gender, věk a etnicita

Podle informací ze SPSZ 2016-2018 bylo sociální vyloučení v mikroregionu spojeno s etnicitou přibližně v rovném poměru mezi Romy a neromy (nicméně údaje vycházejí ze zdrojů staršího data).

Podle kvalifikovaných odhadů poskytovatelů služeb v případě terénní práce Romové tvoří menší podíl klientů (okolo 30 %), z pohledu věkové struktury výraznou část klientů (až okolo 80 %) tvoří osoby starší 50 let. Vzhledem k tomu, že evaluace neprováděla šetření mezi cílovou skupinou a sekundární data ohledně věku nejsou vždy dostupná, nelze potvrdit, že věkové cílení odpovídá struktuře populace potřebných. Viz například oddlužení, kdy osoby starší 65 let, kteří dle dat v roce 2017 představovali z pohledu exekuc jednotky případů¹⁵ - v porovnání s jinými věkovými kategoriemi, v rámci činnosti terénní práce ale představovali dle informací pracovníků většinu klientů. Z toho lze usuzovat, že terénní práce se zaměřila spíše na prevenci zadlužení seniorů či jiných osob, které se začaly dostávat do finanční tísně a šlo tak o včasné podchytní situace.

Ve srovnání s daty z jiných regionů je rovněž otázkou, jaký vliv na to má spíše než struktura populace, zacílení terénní práce (ne primárně na rodiny s dětmi jako v případě SAS), případně určité naddimenzování kapacity, aplikace *do no harm* principu (poskytování služeb s přirozeným mandátem obce všem potřebným, nikoliv ne jen těm nejvíce marginalizovaným) či právě skutečnost, že služba je poskytována obcí (a tak část cílové populace nemusí ke službě mít důvěru z důvodu reprezentace „kontrolního“ prvku v rámci činnosti obce - ať už oprávněně či domněle).

V případě NZDM klienti z romského kulturního zázemí tvoří okolo 70 % uživatelů služeb, z pohledu věku je cílová skupina z podstaty služby ve věkovém rozmezí 15-20 let. Ačkoliv je služba NZDM v rámci projektu poskytována pouze mládeži ve věku 15-20 let (dle podmínek výzvy), organizace zareagovala na poptávku po službách ze strany dětí ve věku 6-14 let a poskytuje služby i této cílové skupině (hrazeno z prostředků národních dotací na sociální služby v rámci Plzeňského kraje). Zaměření projektu primárně na cílovou skupinu ve věku 15-20 let (vyplývající ze zaměření výzvy a programu OPZ), která není v lokalitě natolik výrazně zastoupena (v obcích působí pouze základní školství), zároveň tlačilo organizaci z důvodu plnění cílů projektu na velmi aktivní depistáž - i z toho důvodu lze předpokládat, že poptávka potřebnosti byla saturována.

Z pohledu pohlaví je v rámci terénní práce zajišťované městem Poběžovice zastoupení víceméně rovnoměrné. V případě služby NZDM je v mikroregionu určitým specifikem rozložení cílové skupiny právě dle pohlaví, neboť cca 60-70 % klientů tvoří dívky. Což může do určité míry souviset s omezenými možnostmi pro trávení volného času dívek v malých obcích (např. převaha sportovních aktivit častěji typických pro chlapce).

¹⁵ Viz mapa exekucí, dostupné z: <http://mapaexekuci.cz/>.

Výchovný ústav v obci Hostouň

V rámci SPSZ 2016-2018 bylo rovněž plánováno realizovat vzdělávací a resocializační aktivity pro osoby opouštějící Výchovný ústav v Hostouni za účelem snížení výskytu rizikového chování dětí a mládeže a také zvýšení bezpečnosti v lokalitě (Obecný cíl 7). Organizace Ponton, z.s. podala v rámci OPZ žádost o financování projektu na podporu klientům výchovného ústavu zaměřenou na usnadnění vstupu do života po opuštění tohoto zařízení, která byl úspěšně schválena. Projekt navazoval na předchozí aktivity, které organizace úspěšně realizovala ve spolupráci s ústavem v Hostouni a dalšími dvěma ústavy v Plzeňském kraji v předchozích letech. Vzhledem ke komplikacím při přípravě implementace projektu se však zástupci příjemce Ponton, z.s. rozhodli od realizace projektu odstoupit (12/2017). Důvodem byla nižší otevřenost partnera pro spolupráci, jehož součinnost pro úspěšnou realizaci projektu však byla klíčová (umožnění vstupu organizaci do ústavu a umožnění práce s klienty). Nižší otevřenost rovněž identifikovali pracovníci Diakonie Západ, kteří se rovněž pokoušeli neúspěšně zapojit děti a mládež z ústavu do aktivit NZDM.

Aktivity organizace Ponton, z.s. lze v ČR charakterizovat jako poměrně inovativní a z hodnocení zástupců organizace v rámci pilotní fáze i jako úspěšné (patrné například výsledky v podobě zasiťování mládeže opouštějící ústav na poskytovatele sociálních služeb a sociální poradenství či zvýšení znalostí, které je možné využít v reálném životě po opuštění ústavu). Zároveň též ale jako vysoce relevantní, neboť u osob opouštějících ústavní péči existuje vysoké riziko sociálního vyloučení. V tomto směru není tedy úspěchem, že aktivity nebyly implementovány.

Inovativnost NZDM

Mobilní terénní práce nabízená NZDM je ze své podstaty jedinečná možnostmi adresovat potřeby v lokalitách, kde nejsou k dispozici adekvátní prostory pro zajištění takové služby či potřebnost služby na každodenní bázi je nižší (resp. zároveň je možné vykrýt potřebnost na širším území). Zvláště silný potenciál takového typu služby je tak v periferních či rurálních oblastech s vyšším počtem menších a vzdálených sídel či s nižší dopravní obslužností. Svoji mobilitou služba rovněž nabízí jiné možnosti depistáže, ačkoliv je v konečném důsledku nutné poskytování přizpůsobit poptávce a možnostem. Typem služby se Klub Uličník řadí v ČR mezi ojedinělé projekty (obdobné fungují například v Praze - Klub Uličník organizace R-Mosty, z.s., či klub organizace Kotec, o.p.s. v západních Čechách - Sokolovsko, Ašsko, Tachovsko).

Mezi určité nevýhody patří omezený prostor vozu, což je kompenzováno využitím veřejných prostor v měsících s teplejším počasím či spoluprací se školou v podobě poskytnutí prostor či obcemi v podobě poskytnutí „zimních kluboven“. Nevýhodou vozu je i absence kontaktní místnosti, kdy v případě řešení individuálních problémů je nutné operativně řešit např. mimo prostory Klubu. Výhodou je ale naopak blízkost kamenného ambulantního Klubu Fontána v Domažlicích, který poskytuje Klubu Uličník určité zázemí. Z pohledu finanční náročnosti je provoz srovnatelný s provozem ambulantních klubů, s rozdílem existence nákladů na pořízení vozu, které nejsou zanedbatelné (v porovnání s často zvýhodněnými nájemnými za poskytování obecních prostor).

Inovativnost potvrdila i mezinárodní ocenění *SozialMarie – Prize for Social Innovation*, které organizace za poskytování takové služby získala v roce 2017. Jedná se o významnou mezinárodní cenu předávanou sociálně inovačním projektům. Toto ocenění je již od roku 2005 každoročně udělováno celkem 15 výjimečným projektům z oblasti sociálních inovací.

Organizace rovněž nabídla stáže ostatním organizacím s prezentací tohoto typu služby za účelem multiplikace služby, multiplikace však v praxi naráží především na vysoké pořizovací náklady na pořízení vozu.

Komunitně orientované aktivity v rámci projektu obce Poběžovice, sociální podnikání a bydlení

Třebaže bylo v rámci projektu obce Poběžovice ambiciózně počítáno s realizací komunitně-orientovaných aktivit se zapojením osob z cílové skupiny (v celkovém počtu dokonce 60 akcí za dobu realizace projektu), v konečném důsledku práce s cílovou skupinou probíhala výlučně na individuální bázi bez aplikace principu komunitně-orientovaných aktivit a žádná taková aktivita nebyla realizována (ani v rovině pilotáže). Přestože komunitně orientované aktivity nabízejí lepší potenciál pro aktivizaci komunity, otázkou je, nakolik takový plán byl v rámci projektu obce vůbec realistický, a to jak s ohledem na potřebné kapacity i dlouhodobou podporu řídit takové aktivity (včetně adekvátní aplikace participativních principů, komunikace a PR a dalších kapacit), a nakolik byl spíše dlouhodobou vizí, která se neodrážela v reálných možnostech a stávajících zkušenostech. Navzdory obecné relevanci se s rozvojem takových aktivit nepočítá a po skončení projektu obec na realizaci takovýchto aktivit dozajista nebude mít kapacitu.

V obecné rovině komunitně-orientované aktivity nabízejí prostor pro zvýšení potenciálu pro mobilizaci a aktivizaci osob sociálně vyloučených a mohou zvýšit možnosti pro převzetí větší zodpovědnosti, což zahrnuje rovněž snížení závislosti na podpoře systému, posílení schopnosti stát se aktivnějším občanem i lépe motivovat ostatní z komunity pozitivními vzory a celkově nabídnout smysl jednotlivci ovlivňovat život v komunitě. Komunitní aktivizace nabízí také dlouhodobě vyšší potenciál přispět k aktivnímu ovlivňování politiky na lokální úrovni, kdy je možné využít vstupy od komunity pro designování opatření, programů a plánů. Nakonec je potom žádoucí zástupcům komunity umožnit adekvátní a smysluplnou participaci i při vytváření politiky a k této aktivně je motivovat (čili nejenom umožnit pasivně formou otevřené možnosti se zúčastnit, jak toto například definuje SPSZ 2016-2018).

Cílem komunitní práce tak je sociální změna, pokud možno trvalá. Konkrétně komunitní práce usiluje o vytváření intenzivních vztahů mezi jednotlivci a skupinami dané komunity, a to tak, aby sami členové komunity vyjádřili, co potřebují, požadovali změny a vlastními silami je uskutečňovali. Jedná se o nastartování motivace obyvatel ke společné činnosti. Podpora rozvoje opatření/aktivit zaměřených na podporu komunitních aktivit a intenzivní komunitní práce by mohly pomoci aktivovat vnitřní potenciál osob ohrožených sociálním vyloučením, a pravděpodobně by mohly přinést větší dopady než metody individuální sociální práce.

Ačkoliv k tomuto může být často cesta poměrně dlouhá, prostor pro využití principů komunitní práce je příležitostí. Ani ne tolik v podobě, kterou předjímal projekt obce Poběžovice s aktivním propojením majority s osobami ohroženými sociálním vyloučením, které v dané situaci nepůsobí proveditelně a realisticky, ale spíše v podobě vnitřní aktivizace komunity. Jednalo by se tedy o aktivity, které by byly prospěšné komunitě, alespoň některým osobám ohroženým sociálním vyloučením či aktivity v podobě práce zaměřené na zlepšení sousedských vztahů (nicméně takové, která nevyžaduje aktivní participaci majority, spíše podporu institucí).

Může se jednat například o neformální vzdělávání pro nízkokvalifikované, zajišťování některých služeb pro komunity (např. hlídání dětí, volnočasové aktivity), ale třeba i peer-to-peer programy dětí a mládeže zaměřené na mentoring a doučování. S podporou institucí

může jít ale i o různé aktivity typu práce pro veřejnost (např. úklidové akce, různé „zvelebovací“ akce, úprava veřejných pěšin/cest, dětského hřiště, autobusové zastávky, apod.), a případně je také možné pilotně testovat i náročnější projekty typu participace na projektech sociálního bydlení se zapojením cílové skupiny do renovace bytů či okolí bytů, ve kterých přímo potom může rodina bydlet, atd. U takovýchto aktivit je vedle dostupnosti finančních zdrojů velmi podstatná metodologie, tzn. například, že obsah aktivit musí vycházet z komunity, kontinuální vedení a vzdělávání členů komunity (získávání specifických dovedností a vědomostí, např. souvisejících s organizací aktivit a řízením komunity), nezbytná je rovněž dlouhodobější podpora institucí (zvláště v případě některých organizačně náročnějších aktivit). Celé se to nicméně neobejde bez lidských zdrojů, které jsou nezbytné pro řízení, ale i aktivizaci a práci s jednotlivci - se znalostí metodologie, ale i práce s komunitou se všemi specifiky, které to obnáší. V neposlední řadě je rovněž dobré na aktivity navázat informační kampaň pro sdílení informací s širší majoritou i zainteresovanou veřejností.

Ačkoliv je otázkou, na kolik je proveditelná přímá implementace takovýchto aktivit v rámci aktivit obcí, které jsou náchylnější na změnu priorit a strategie vedení (v porovnání s nevládními organizacemi) a ne vždy mají možnost zajistit kontinuitu takto organizačně a kapacitně náročných aktivit.

Obdobně v případě **sociálního podnikání**, ale i **bydlení**. Navzdory potřebnosti sociálního bydlení i sociálního podnikání (ale i chráněného bydlení i pracovních míst) se nepodařilo zrealizovat plány vytčené v rámci SPSZ 2016-2018. Zájemci o sociální podnik od plánů odstoupili - hlavním důvodem byla náročnost projektu a požadavky výzvy. V případě sociálního bydlení na obci Poběžovice nebyl jednotný konsensus ohledně využití vhodných prostor, svoji roli pravděpodobně sehrála i celková dynamika mikroregionu (výměna na pozici starosty obce Poběžovice, ředitele ZŠ Poběžovice i lokálního konzultanta ASZ).

6.2.2 KONZISTENCE S POTŘEBAMI

Z pohledu konzistence služeb s potřebami, při analýze činností vykonávaných v rámci poskytovaných sociálních služeb je patrné, že v rámci terénní práce zjišťované obcí převládala orientace na bydlení, zaměstnání a řešení finanční situace a zadluženosti, docházky dětí a jejich přípravu do školy, a v případě NZDM, na zajištění volnočasových aktivit a preventivního působení. Mezi **hlavními problémy lokality** byly dle SPSZ 2016-2018 identifikovány následující oblasti: nezaměstnanost a nízká kvalifikace, zadluženost či nepříznivá rodinná situace. Podle aktérů je i v současné době zásadním problémem v lokalitě situace ohledně bydlení, zadlužení a nezaměstnanosti dlouhodobě nezaměstnaných s omezenými možnostmi uplatnění na otevřeném trhu práce. Poskytování služeb je tak bezesporu konzistentní s rozsahem potřeb osob ohrožených sociálním vyloučením v dané lokalitě.

Ačkoliv evidujeme na území obcí mikroregionu pokles v počtu příspěvků na živobytí, příspěvku i doplatku na bydlení¹⁶, vývoj poklesu dávek podle všeho rovněž souvisí s celorepublikovým trendem posledních let, kdy pozorujeme, že se vinou nulové valorizace životního minima a zároveň rostoucí výše minimální mzdy rozšiřuje segment obyvatel, kteří mají velmi nízké

¹⁶ Viz například samotné Poběžovice, kde mezi lety 2016 a 2018 došlo k poklesu v počtu případů vydané podpory. V případě příspěvků na bydlení došlo k poklesu o 40,9 % (z 259 na 153), v případě příspěvku na živobytí k poklesu o 69,5 % (ze 197 na 60) a v případě doplatku na bydlení o 92,7 % (z 55 na 4).

příjmy, a s ohledem na rostoucí životní náklady žijí na hranici chudoby, přesto však při sečtení příjmu své domácnosti nemají nárok na dávku pomoci v hmotné nouzi (HN), jejíž součástí je příspěvek na živobytí. Nicméně svoji roli na úrovni celé ČR může hrát skutečnost pozitivního vývoje v ekonomické oblasti a na trhu práce s legálním zaměstnáváním (ale možná i částečně nelegálním zaměstnáním). Spíše lze tedy předpokládat, že v mikroregionu Poběžovicko nedošlo ke zcela zásadním změnám ve struktuře populace z pohledu ohrožení sociálním vyloučením.

Kapacita terénní práce zajišťované obcí Poběžovice

Projekt přinesl obci Poběžovice zřízení zcela nových pozic zaměřených na zajišťování sociálních služeb v rámci terénní práce, před zahájením projektu obec Poběžovice zajišťovala sociální agendu výlučně v rovině identifikace potřeb či přesměrování klientů, příp. v rovině opatrovnictví (v rovině stávajících kapacit, bez terénní práce). Z pohledu kapacit služeb terénní práce v rámci projektu v době zpracování evaluace pracoval jeden vedoucí pracovník (1,0 - sociální pracovník) a sociální pracovníce v úvazku 2,0. Po dobu implementace projektu se kapacita služby různě měnila - dle původního plánu bylo počítáno s 5,5 úvazky, kdy po určitou část projektu byla služba zajišťována v jednom časovém úseku skutečně celkem 6 pracovníky (přičemž 1,0 byl původně vyčleněn pro agendu zaměstnanosti, 5,0 pro terénní práci). Nicméně zaměření celého úvazku na zaměstnanost se neosvědčilo a pracovníci se orientovali dle potřeby průřezově na různá témata dle potřeby.

Díky projektu se v zásadě podařilo zajistit svým rozsahem ojedinělou personální a odbornou kapacitu v oblasti sociální práce na úrovni obce s pověřeným úřadem (úroveň obce II. stupně). Obec tak byla schopna zajišťovat vykrýt poskytování základních sociálních služeb i na úrovni nejmenších obcí III. stupně, které na zajišťování takových služeb nemají kapacitu a ani by v základním principu takové nastavení nebylo efektivní. Zajištění určité kapacity na úrovni obce II. stupně - jejichž kapacity z pohledu vykrývání sociální agendy jsou většinou poddimenzované, tak umožnilo adresování potřeb na místní úrovni (tedy co nejbližší cílovým skupinám), a to prostřednictvím kooperace s nejmenšími obcemi a posílení jejich zodpovědnosti i schopností vůči adresování potřeb nejzranitelnějších občanů. Zároveň nastavení uvolnilo určité kapacity pracovníkům ORP Domažlice, kteří se tak mohli věnovat jiným krizovým případům na území jiných obcí v rámci své územní působnosti (a kteří díky poddimenzování kapacit na území jiných obcí jsou sami přetížení). Zjednodušeně řečeno, rozšíření kapacity umožnilo nastavení, kdy se pracovníci v rámci systému mohli od řešení krizových situací v rámci jednotlivých případů zaměřovat více na preventivní aktivity.

Z pohledu pracovníků terénní práce i některých starostů je kapacita terénní práce v současné době vůči potřebnosti adekvátní v rozsahu asi 2,0 až 3,0 úvazků (v rovině zjištění terénní práce v adekvátním rozsahu a kvalitě), s tím, že využití vyšší kapacity bylo klíčové a opodstatněné spíše v předchozích letech v rámci řešení krizových situací po zahájení poskytování terénní práce.

Z pohledu zajištění kapacit obec Poběžovicko do určité míry rovněž čelila též problémům s personálním obsazením jednotlivých pozic, obdobnou situaci rovněž řešili i jiní poskytovatelé (konkrétně např. organizace Člověk v tísni, o.p.s.), a to navzdory skutečnosti, že v Domažlicích působí VOŠ zaměřená na sociální práci. Situace na trhu práce podle všeho souvisí s určitou periferností oblasti v příhraničí s Bavorskem, možnostmi práce v zahraničí (specificky právě též v oblasti sociálních služeb, resp. péče) či konkurencí na pracovním trhu (např. možnost práce ve Výchovném ústavu v Hostouni).

Kapacita služeb/podpory a potřeba NZDM

Organizace Diakonie Západ působila v mikroregionu Poběžovicko s mobilní terénní službou NZDM již před implementací SPSZ 2016-2018, a to s aktivitami podpořenými z projektu ČAS. Po ukončení projektu ČAS organizace uvažovala o zachování působnosti v mikroregionu se zajištěním financování z krajských dotací na sociální služby. Nakonec nicméně z důvodu nejistoty financování z národních dotací na úrovni kraje se rozhodla podat žádost o financování z OPZ, a to s vědomím limitů vyplývajících z výzvy v podobě věku cílové skupiny nad 15 let (a navzdory vědomí o potřebnosti služby rovněž mezi mladší cílovou skupinou). Právě rozšíření služby NZDM na mladší cílovou skupinu je s nabídkou volnočasových aktivit, poskytováním podpory v podobě poradenství a kontinuální práce a jejich aktivizace vnímáno jako příležitost pro budování motivace a lepších výchozích podmínek osob ohrožených sociálním vyloučením již od nízkého věku.

V tomto smyslu je nicméně možné tvrdit, že se díky SPSZ 2016-2018 podařilo udržet a rovněž rozšířit kapacitu služby, a to pro cílovou skupinu 15-20 let, ale též zajistit službu pro děti ve věku 6-14 let (prostřednictvím financování služby z dotace na sociální služby v rámci kraje). Ačkoliv toto nebylo zmíněno pracovníky Diakonie Západ, obecnou otázkou je v případě služeb NZDM provozní doba této služby, kdy (v Poběžovicích provoz od 12:00 do 17:00) vhodnější by pravděpodobně byla delší provozní doba, nicméně zde se obecně naráží na limity běžné pracovní doby a finančního ohodnocení v rámci sociálních služeb.

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, v současné době působí služba NZDM v mikroregionu Poběžovicko v kapacitě dvou vozů (první od roku 2015, druhý od roku 2018 - investice z programu IROP) - v každém po 1 sociálním pracovníkovi a 1 pracovníkovi v sociálních službách.

Z pohledu zúčastněných aktérů, kapacita služby nečelí problémům s tím, že by nebyla schopna uspokojit poptávku po službách (a to jak pro cílovou skupinu ve věku 15-20 let, též ve věku 6-14 let).

Komunitní plánování - ORP Domažlice

Závěrem je dlužno podotknout, že podrobné posouzení kapacit služeb (v návaznosti na potřeby) vyžaduje robustnější analytické metody s výraznější formou participace, které využívá například komunitní plánování se svými nástroji s využitím participace obce, poskytovatelů. Takové plánování bylo v nedávné době realizováno na území ORP. Na konci roku 2019 proběhla finalizace komunitního plánu pro roky 2020-2024 a tak by dokument měl reflektovat aktuální potřeby na území ORP¹⁷. Komunitní plán zahrnuje 4 prioritní rozvojové oblasti: 1) služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, 2) služby pro děti, mládež a rodiny (doučování a rodičovské kompetence), 3) služby pro osoby ohrožené sociálním vyloučením (pobytové služby pro osoby bez přístřeší a se sníženou soběstačností, služby pro osoby ohrožené závislostmi na návykových látkách, rozvoj dluhové poradenství, terénní práce i podpora řešení vyloučení v sociálně vyloučených lokalitách, a 4) společná opatření (zavedení

¹⁷ Viz *Komunitní střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na Domažlicku na období 2020-2024*, dostupné z (25.2.2020):

https://www.domazlice.eu/e_download.php?file=data/editor/607cs_2.pdf&original=Komunitn%C3%AD%20st%C5%99edn%C4%9Bbob%C3%AD%20pl%C3%A1n%20rozvoje%20soc.%20slu%C5%BEeb%20Doma%C5%BElice%2020-2024_fin%C3%A1l....pdf.

systému sociálního bydlení, zaměstnávání, zachování a rozvoj sociálních služeb, zlepšení dopravní obslužnosti a zvyšování informovanosti o sociálních službách.

V perspektivě potřeb cílových skupin SPSZ 2016-2018 v mikroregionu Poběžovicko Komunitní plán tedy identifikuje na území ORP nedostatečné kapacity a potřebnost rozvoje v celé řadě oblastí, konkrétně se jedná o terénní práci, dluhovou poradnu, zaměstnanost či sociální bydlení (což koresponduje s prioritními oblastmi v rámci SPSZ). To bylo rovněž potvrzeno většinou dotazovaných aktérů. Ať už v případě potřeby rozvoje více efektivních nástrojů zaměstnanosti (lépe provázaný systém a spolupráce aktérů či rozvoj segmentu sociálního podnikání), tak potřebou rozvoje sociálního bydlení (kde existují nižší možnosti dostupnosti vhodných investic, náročné výzvy z pohledu aktérů, ale i nižší politická vůle na lokální/subregionální úrovni a preference jiných priorit - ačkoliv zřízení krizového bytu pro urgentní případy v Domažlicích je určitě první pozitivní vlaštovkou). To koresponduje s nenaplněním priorit v oblasti zaměstnávání i bydlení v rámci SPSZ 2016-2018. Z pohledu zadluženosti a terénní práce, i zde závěry komunitního plánování rovněž korespondují se situací v mikroregionu. Jak s daty ohledně zadlužení populace¹⁸, i s přetížením služby poskytované organizací Člověk v tísni, o.p.s. (nehledě na dlouhodobé problémy s personálním obsazením pozic), i informacemi pracovníků obce (kde snížení kapacity na obci na úroveň 1,0 úvazku podle všeho nebude dostatečné z pohledu adresování potřeb v adekvátním rozsahu a kvalitě), i v souvislosti s limitovanými kapacitami organizace Člověk v tísni, o.p.s. v rámci poskytování terénního programu na území plzeňského kraje.

Zajištění kapacit služeb v návaznosti na potřebnost ovlivňuje několik faktorů. Jedním z nich je přirozeně stránka dostupnosti finančních zdrojů, kdy klíčovým zdrojem jsou (po vyčerpání možností spolufinancování z rozpočtu EU) dotace na sociální služby z národních zdrojů, které rozděluje kraj - s ohledem na vyhodnocování priorit na území celého kraje¹⁹ a omezené zdroje (často posuzované též na principu historické báze v podobě podpory služeb, které v minulosti vstoupily do základní sítě sociálních služeb), eventuálně rozpočet Plzeňského kraje. Další faktorem jsou také kapacity obcí III., ale i II. úrovně, provádět mapování terénu, ale i informovanost pracovníků obcí obecně o sociálních službách a související problematice, a v neposlední řadě kapacity a schopnosti organizací (jak obcí, tak poskytovatelů z řad nevládních organizací) lobovat či provádět advokační aktivity, a to jak na úrovni ORP, tak vedení kraje.

Na území zúčastněných obcí byla ze strany pracovníků terénní práce často zmiňována potřeba zajistit vyšší kapacity v oblasti pečovatelské služby i odlehčovací služby, ale i rozvoj chráněných pracovních míst či sociálního podnikání (v návaznosti na poradenství v oblasti zaměstnanosti).

6.2.3 KOORDINACE

Hlavním přínosem SPSZ 2016-2018 z pohledu koordinace je bezesporu vytvoření sítě, v rámci které probíhají interakce jednotlivých aktérů zabývajících se sociální agendou. Díky projektu obce Poběžovice a posílení kapacit dochází k posílení interakcí a propojení různých subjektů - v linii obecní úrovně (od starostů obcí na úrovni III. s obcí na úrovni II. a též ORP), ale také

¹⁸ V mikroregionu Poběžovicko se nacházejí obce s vysokým podílem zadlužených, např. Nemanice (podíl osob v exekuci v roce 2017 byl 32,57 %, zatímco v roce 2016 29,82 %) či Drahotín (23,33 % v roce 2017, v roce 2016 26,00 %).

¹⁹ Analýza dostupnosti a potřebnosti sociálních služeb v Plzeňském kraji. 2018.

propojení s poskytovateli sociálních služeb (Diakonie Západ - NZDM, i SAS; Člověk v tísni, o.p.s.; Bílý kruh bezpečí) či ÚP, OSPOD či Policií ČR.

Nicméně koordinace aktérů v mikroregionu Poběžovicko v sociální oblasti probíhá spíše na **individuální bázi** (osobně či telefonicky/elektronicky), a to předně na úrovni sociálních pracovníků obce Poběžovice a zástupců jednotlivých obcí (starostové, případně jiní pracovníci), a to primárně z pozice pověřeného městského úřadu pro okolní obce spadající pod úřad (jedná se celkem o 12 obcí). Koordinace v rámci terénní práce na Poběžovicku je do značné míry zjednodušena tím, že sociální práce je poskytována jedním týmem působícím v rámci jedné obce, kdy tým je koordinován jedním vedoucím pracovníkem.

Koordinace ze strany obce s aktéry z řad nevládních poskytovatelů (Diakonie Západ, Člověk v tísni, o.p.s., Diecézní Charita Plzeň či Poradna při finanční tísni, o.p.s.) probíhá spíše ojediněle, dle potřeby. Např. v případě organizace Člověk v tísni, o.p.s. zejména v případě dluhového poradenství /příprava podkladů, které jsou nutné pro podání návrhu na insolvenční/, kdy organizace je kapacitně přetížena a na dluhové poradenství zájemci musejí čekat, či např. v případě služeb azylových domů zajišťovaných Diecézní Charitou Plzeň, chráněného bydlení či programu potravinové pomoci. Častěji pak probíhá spolupráce s OSPOD (v rámci případových konferencí či žádosti OSPOD o zajištění terénní práce) či školami (zejména v případě problémů s docházkou dětí do školy).

Spíše minimalistická je i rovina koordinace mezi jednotlivými poskytovateli sociálních služeb z řad nevládních organizací. Organizace spíše pracují se znalostí obsahu služby ostatních poskytovatelů, včetně znalosti specifik zaměření na cílové skupiny i konkrétní lokální působnosti a tak minimalizují duplicity v rámci poskytování podpory. Koordinace probíhá rovněž mezi školskými zařízeními a poskytovateli služeb z řad nevládních organizací - v rovině zajišťování nízkoprahového doučování zajišťovaného organizací Člověk v tísni, o.p.s. či v případě Diakonie Západ spíše v rovině organizační. Co se týče spolupráce se školami, tam šla cesta přirozeně nejprve přes ZŠ Poběžovice (u ostatních nejprve mírná rezistence, kterou se většinou podařilo prolomit). Diakonie Západ též aktivně koordinuje svoji práci s OSPOD, ne v případě nízkoprahové služby NZDM, ale v rámci SAS (v rámci širší geografické působnosti), která se na problematiku spolupráce s rodinami, předcházení odebírání dětí z rodinného prostředí či pěstounství specificky zaměřuje.

Koordinace tak do velké míry probíhá v linii sociální agendy zajišťované obcemi či veřejnými orgány na jedné straně, na straně druhé poskytovateli sociálních služeb z nevládního sektoru po vlastní linii, s koordinací mezi aktéry na individuální bázi dle *ad hoc* potřeby. Určitá **absence společné koordinace** (alespoň v minimálním rozsahu např. v podobě otevřeného setkávání na půlroční či roční bázi s efektivně řízeným programem, kde by byli zúčastněnými aktéry sdíleny alespoň základní informace např. o dynamice regionu, personálních změnách, plánování, zefektivnění provázanosti služeb aj.) je aktéry hodnocena jako méně pozitivní.

6.2.4 SYNERGIE NA ÚROVNI OPATŘENÍ

Přesměrování klientů mezi službami a vzájemné synergie

Celkově je podpora spíše zaměřena na individuální sociální práci v linii jednotlivých aktivit. V mikroregionu Poběžovicko se vzhledem ke struktuře služeb - **typy poskytované podpory spíše doplňují, než že by se překrývaly**, nicméně je patrné poddimenzování některých služeb (např. odborné sociální poradenství zaměřené na dluhy). Přesměrování v praktické rovině probíhá předně na úrovni dluhového poradenství (od pracovníků terénní práce směrem k odbornému poradenství - Poradna při finanční tísni, o.p.s., Člověk v tísni, o.p.s., nicméně jde spíše o jednotky případů), v případě služeb v oblasti bydlení (terénní práce - Diecézní Charita Plzeň) nebo v rovině OSPOD-terénní práce a OSPOD-SAS Diakonie Západ. Obec rovněž využívá potravinové a materiální pomoci nabízené Diecézní Charitou Plzeň (v současné době dle potřeby spíše ojediněle).

Vzhledem k odlišné profilaci SAS u organizace Diakonie Západ a Člověk v tísni, o.p.s. přirozeně nedochází k duplicitám, zároveň se ale limitují možnosti spolupráce (vzhledem k odlišným cílovým skupinám). Pro systematickou spolupráci je též důležitá dlouhodobost a kontinuita, která v případě personální nestability charakteristické pro některé pozice má své limity. V případě služby NZDM má Diakonie Západ možnost spolupracovat v rámci organizace se SAS (Archa pro rodiny s dětmi), nicméně vzhledem k charakteru SAS je to spíše výjimečné (zde spolupráce probíhá spíše v linii s OSPOD). Mezi úspěchy v rámci spolupráce OSPOD se SAS v rámci synergického efektu patří například zkrácení procesů v případě soudního jednání (s cílem co nejméně traumatizovat zúčastněné strany). V případě NZDM a terénní práce obce potenciál možností synergických efektů či přesměrování zaznamenán nebyl.

Svoji roli v případě využití synergií mohlo sehrát i určité předdimenzování kapacity terénní práce, kdy orientace na kvantitu a plnění (ambiciózních) cílů vytváří tlak orientace na vlastní aktivity a klienty. Což potvrzují i aktéři z řad nevládních organizací, kteří očekávali více spolupráce s obcemi a identifikují nevyužitý potenciál (právě též kvůli určitému oddělení aktivit, menší informovanosti i absenci společných schůzek po odchodu ASZ).

Zaměstnanost

Ačkoliv se situace ohledně nezaměstnanosti na území ORP zlepšila a rovněž v blízkosti Poběžovic je určitá nabídka pracovních míst, nedaří se zaměstnávat osoby dlouhodobě nezaměstnané. I když se v několika ojedinělých případech podařilo s nabídkou tréninkových míst dostat jednotlivce na klasický pracovní trh (předně v rámci terénní práce, v případě NZDM se jednalo spíše o první zkušenost formou krátkodobé brigády), jedná se spíše o výjimky (a to navzdory motivace jednotlivců pokračovat v práci). Přesto, že existovala provázanost s veřejně prospěšnými pracemi (VPP) či veřejnou službou, nedařilo se jednotlivcům vystoupit z okruhu takto nastavených pracovních míst. Více pozitivní dopady by bylo bezesporu možné sledovat v případě **dostupnosti možností specifických forem zaměstnávání** typu sociální podnikání, chráněná místa (pro specifické cílové skupiny), podpora obcí a dalších veřejných institucí při tvorbě pracovních míst (obce, zvláště pak úrovně III., většinou nemají kapacitu realizovat sociální práci potřebnou pro zajišťování podpory u VPP), ale rovněž s lepším provázáním se zaměstnáváním na klasickém trhu práce (s podporou jednotlivců na pracovišti, včetně adekvátní podpory či zvýhodnění zaměstnavatelů, s orientací na udržitelnost výsledků).

Zefektivnění synergických efektů v zaměstnanosti na lokální úrovni je do určité míry rovněž ovlivněno návazností na relevantní národní politiky a situaci ekonomiky, zejména v oblasti výše příspěvků v rámci sociální politiky, minimální mzdy, dluhové legislativy, apod., což rovněž ovlivňuje možnosti poskytovatelů podpory při **budování motivace na individuální úrovni** a otvírání příležitostí pro zaměstnávání „nezaměstnatelných“. Na úroveň dosažení výsledků tak má vliv nenaplnění plánů v oblasti sociálního podnikání i v některých případech též nezájem či nižší zájem o zaměstnávání ze strany některých veřejných subjektů.

Bydlení

Z pohledu podpory synergii jsou obce do určité míry **limitovány možnostmi bytového fondu**, kterým disponují. Většina bytových prostor, kde žijí osoby ohrožené sociálním vyloučením, jsou v soukromém vlastnictví, což rovněž limituje obec v regulaci migrace na území obce. Možnosti bydlení na soukromém trhu jsou pro cílovou skupinu značně omezené - ať z důvodu špatné pověsti či platební schopnosti jednotlivců a rodin.

Přestože obce na území Poběžovicka disponují určitými bytovými fondy (Poběžovice cca 100, Bělá nad Radbuzou cca - 330, Hostouň cca 150 bytů a Rybník cca 30 bytů; v případě ostatních obcí jsou to spíše jednotky), jejich kapacita je limitována a obce nemají specificky nastavená pravidla zvýhodňující specifické sociální skupiny (nicméně Poběžovice disponují startovacími byty většinou pro mladé rodiny). Rozdělování bytů probíhá na bázi individuální potřeby dle různých kritérií (trvalé bydliště/zaměstnání na území obce, příjem/schopnost platit nájem, dluhy vůči obci), většinou rozhoduje rada obce v konzultaci se sociálními pracovníky. Nicméně v konečném důsledku nicméně tedy dochází k rozdělování bytů primárně pro jiné cílové skupiny (např. pro seniory, kteří „tradičně“ splatí primárně nájem), což je přirozeně legitimní. Další nevýhodou je, že často se jedná spíše o velkometrážní byty, které nejsou vhodné pro jednočlenné domácnosti či domácnosti se dvěma členy.

Negativní dopad má tato bytová politika zejména na jednotlivce, kteří se dostali do dluhové pasti, chudnou a dochází k jejich opakované migraci - ať už na území obce, tak jiných obcí, a dostávají se do situace ohrožených ztrátou bydlení (a v případě rodin odebráním dětí).

Zřízení krizového bytu v Domažlicích (obecní byt určený pro dočasné ubytování osob v krizové situaci) je pozitivním krokem, nicméně cesta za rozvojem sociálního bydlení je ještě dlouhá. Rovněž existence možností využít kapacity noclehárny či azylových domů (zejména provozovaných Diecézní Charitou Plzeň - Havlovice, Domažlice) je pozitivní, v tomto případě se však rovněž nejedná o dlouhodobé a udržitelné řešení situace jednotlivců či rodin. Koktejl v podobě drahého nájemního bydlení v nízké kvalitě či bydlení na ubytovnách je tak pro řadu lidí stále jedinou možnou alternativou. A tak absence vhodného sociálního bydlení „zastropovaného“ obcí zároveň v konečném důsledku velmi pravděpodobně přináší vyšší náklady chudých na bydlení na komerčním trhu.

Ačkoliv zjištěné informace v rámci této evaluace naznačují, že existuje v oblasti bydlení potenciál pro zlepšení vzájemného nastavení opatření i lokální politiky za účelem dosahování větších synergických efektů (provázanost na ose bydlení-sociální služby, včetně dluhové poradny-zaměstnanosti), čehož si rovněž zástupci obce jsou vědomi, nepodařilo se využít příležitosti k rozvoji sociálního bydlení na území obcí. Víceméně z důvodu nenalezení vhodných prostor a přehodnocení priorit.

Nicméně v rovině komunitního plánu ORP Domažlice zůstává tato oblast pro celé území prioritou, proto je dlužno dodat, že implementace plánu a takovýchto priorit vyžaduje značnou

a dlouhodobou podporu. Pro realizaci opatření v oblasti bydlení jsou potřebné nejen zdroje a kapacity, ale též podpora klíčových aktérů, zvláště pak obcí. To je zvláště podstatné pro oblasti související s bydlením (ale též zaměstnáváním), které vyžadují dlouhodobý přístup. Na úroveň dosažení výsledků tak má vliv nenaplnění plánů v oblasti sociálního podnikání.

Zadluženost

Terénní práce obce se více zaměřovala na preventivní působení a spíše podchycení situace na začátku zadlužení, zatímco organizace Člověk v tísni, o.p.s. či Poradna při finanční tísni v Plzni se zaměřuje přímo na podávání insolvenčních návrhů, což působí synergicky. Zároveň jsou ale obě posledně jmenované organizace z pohledu počtu klientů přetížené a kapacita není dostatečná.

Děti a mládež

Podstatné z pohledu synergií aktivit zaměřených na poskytování podpory dětem a mládeži či rodinám s dětmi je rovněž provázání terénní práce se školou, které se děje zvláště v případě problémů s docházkou, kdy terénní pracovníci následně intervenují. Provázání v případě doučování dětí, poskytují pracovníci terénní práce a pracovníci SAS či dobrovolníci organizace Člověk v tísni, o.p.s.

V případě služby NZDM má Diakonie Západ možnost spolupracovat v rámci organizace se SAS (Archa pro rodiny s dětmi), vzhledem k charakteru SAS je to spíše výjimečné (zde spolupráce probíhá spíše v linii s OSPOD). Nicméně mezi úspěchy v rámci spolupráce OSPOD se SAS v rámci synergického efektu patří například zkrácení procesů v případě soudního jednání (s cílem co nejméně traumatizovat zúčastněné strany). Co se týče spolupráce NZDM se školami, zde školy (nejprve ZŠ Poběžovice, následně ostatní) pomohly s komunikací vůči rodičům, co se týče možností využití služby zvláště na začátku projektu.

Potenciál spolupráce s ústavem v obci Hostouň spočívající v přípravě klientů na život mimo ústav a jejich zasíťování v době před opuštěním instituce - navzdory úspěchům organizace Ponton, z.s. v rámci předchozího projektu i Diakonie Západ v případě úspěšné spolupráce s ústavu jinde, např. v Plzni, nebyl využit.

Koordinace na úrovni jednotlivých poskytovatelů finančních prostředků

Pro lepší dosažení synergií je rovněž podstatné zajištění koordinace na úrovni poskytovatelů dotací - řídících orgánů jednotlivých operačních programů. Kdy v zásadě například díky posunům v prioritách a také tedy harmonogramům výzev nedochází k provázanosti jednotlivých výzev a nemůže potom docházet k provázanosti opatření v míře, jaká byla předjímana v rámci SPSZ 2016-2018. Což je zvláště podstatné v problematice dostupného bydlení a celkové bytové nouze, zvláště pak typické pro osoby, které jsou ohrožené sociálním vyloučením.

6.2.5 UDRŽITELNOST

Zajištění finanční udržitelnosti opatření

V případě **terénní práce** v rámci projektu města Poběžovice je uvažováno o zachování pozice jednoho terénního pracovníka financovaného z národních dotací na sociální služby poskytovanými krajem.

Projekt organizace Diakonie Západ bude dokončen v 03/2020. Organizace zvažuje **zachování služby NZDM v kapacitě 2-3 pracovníků** s užíváním vozu pořízeného v rámci projektu, s přihlédnutím k finančním možnostem daným financováním z národních zdrojů v rámci dotací kraje, které umožňují organizaci flexibilně vykryt financování lidských zdrojů pro poskytování nízkoprahových služeb pro děti a mládež na území kraje. V případě realizace tohoto scénáře organizace uvažuje o využití vozu pořízeného z prostředků ČAS pro jinou lokalitu (v úvahu přichází Stodsko, kde organizace v současné době též působí v mobilním režimu se stejnou službou, nicméně momentálně pouze s využíváním osobního vozu).

Organizace je v mikroregionu rovněž **podporována zapojenými obcemi** formou poskytování prostor, které jsou využívány předně v zimním období, dle možností i finančně (finanční dary od města Poběžovice), což z pohledu udržitelnosti aktivit určitě není zanedbatelné a organizace toto oceňuje. Zajištění finančních prostředků z veřejných rozpočtů je o to podstatnější, že přestože organizace dokáže fundraisovat prostředky v rámci veřejných sbírek či individuálních a firemních dárců, finanční podporu se daří primárně zajistit na aktivity pro jiné cílové skupiny, než jsou děti a mládež z rodin ohrožených sociálním vyloučením.

Udržitelnost výsledků

Z pohledu udržení dosažených výsledků v rámci implementace jednotlivých projektů je klíčová kontinuální podpora zapojených aktérů a jejich vzájemná spolupráce a podpora nastartovaného úsilí, a to v dlouhodobé perspektivě. Zároveň je otázkou, zda se dosažené úspěchy podaří udržet s omezenou kapacitou terénní práce (navzdory její potřebnosti) a s omezenými kapacitami v rámci odborného sociálního poradenství či SAS, a to jak na úrovni prevence, tak adresování krizových situací.

6.3 SPOLUPRÁCE AKTÉRŮ S ASZ

Následující kapitola rozvádí některé klíčové aspekty relevantní pro spolupráci mezi ASZ a aktéry v lokalitě a zároveň přináší zhodnocení lokálního partnerství.

Dynamika mikroregionu Poběžovicko

Pro spolupráci aktérů a vystižení dynamiky mikroregionu je klíčový příběh ZŠ Poběžovice, kdy aktivita školy v oblasti inkluze vedené předchozím ředitelem byla určitým motorem pro nastartování aktivního adresování sociálního vyloučení a spolupráce s ASZ. Které by se však neobešlo bez aktivní podpory celé řady klíčových jednotlivců, jak zástupců obce Poběžovice, včetně předchozího starosty, tak zástupců organizací z řad nevládního sektoru.

V rámci přípravy SPSZ 2016-2018 se aktivně zapojily rovněž další obce, což je zásadní z té perspektivy, že adresování chudoby v mikroregionech jako je Poběžovicko, skutečně dává smysl pouze v širším geografickém prostoru, nicméně vliv sehrála rovněž podmínka pro vstup

do spolupráce (v rámci KPSVL) spočívající v minimálním počtu osob lokality a určitá nižší aktivita dalších obcí (z důvodu kapacit či jiných priorit).

Určitý aktivismus a nadšení se rovněž promítly do podoby SPSZ 2016-2018, který je vzhledem k velikosti a kapacitám lokality poměrně ambiciózní. Nicméně v době přípravy projektu obce Poběžovice, který je v zásadě pro plnění plánu SPSZ klíčový, již proběhla personální změna ve vedení ZŠ Poběžovice a některé z původních aktivních osob se již aktivně lokálního partnerství nezúčastnily, a tak některé ambice již pomalu vyprchaly, anebo se některé plány ukázaly jako neproveditelné. To ovlivnilo i rozsah projektu obce Poběžovice, který má poměrně ambiciózní cíle (včetně orientace na zaměstnanost), širší rozsah kapacity i poměrně štědrý rozpočet. Zároveň došlo po volbách 2018 i ke změně ve vedení obce Poběžovice.

Ať už bylo důvodem personálních změn ve vedení klíčových institucí či výsledků voleb v roce 2018 cokoliv (změna na pozici ředitele ZŠ Poběžovice a starosty obce Poběžovice), podstatná je souvislost změn s dynamikou mikroregionu. Původní intenzita podpory inkluze a sociálního začleňování ze strany ZŠ i obce Poběžovice mohla mít negativní efekt na postoje veřejnosti (např. podepisování petice a protestování rodičů proti kvalitě výuky na ZŠ) a tak se do určité míry kontraproduktivně mohla promítnout do určitého odstupu či nedůvěry vůči některým aktérům či aktivitám zaměřeným na zmírňování sociálního vyloučení, ostatně jak někteří aktéři naznačují.

Určitou otázkou pro některé aktéry byla rovněž stigmatizace Poběžovicka jakožto sociálně vyloučené lokality (jako celku), případně jednotlivých obcí. Navzdory tomu, že oblast je charakteristická určitým geografickým odloučením i horší dopravní obslužností, s orientací na primární průmysl a lze ji charakterizovat jako oblast s vyšší koncentrací problému sociálního vyloučení, označení obcí či jejich částí jakožto „sociálně vyloučených lokalit“ nebylo vždy vnímáno jako adekvátní. To může podpořit i fakt, že při porovnání s daty z komunitního plánování na úrovni ORP v roce 2019 je patrné, že obce, které uvedly existenci SVL na svém území se shodují pouze ve 3 případech.

S odstoupením organizace Ponton, z.s. od realizace projektu (v zásadě ihned po schválení projektu na začátku jeho implementace, tj. v 12/2017) se pak tato organizace dále lokálního partnerství nezúčastnila, neboť nebylo opodstatnění.

S revizí SPSZ 2016-2018 ke konci roku 2016 došlo k začlenění opatření NZDM Diakonie Západ, která nicméně původně zvažovala zaštitění aktivit ze strany obce (pravděpodobně i z důvodu minimalizace rizik souvisejících se specifikací věku cílové skupiny), což nebylo v této podobě realizováno a organizace realizovala nakonec samostatný projekt. Nicméně podle všeho s očekáváním aktivnější podpory ze strany obcí a dalších aktérů.

V neposlední řadě velké plány na začátku přípravy SPSZ 2016-2018 a následná dynamika regionu tak měly za následek určité zklamání některých aktérů, kteří od lokálního partnerství očekávali více - vedení obcí trochu nerealisticky výraznější odstranění sociálního vyloučení, jiní zase aktivnější přístup obcí během spolupráce.

Fungování lokálního partnerství

Z pohledu nastavení koordinačního mechanismu v rámci lokálního partnerství a setkávání partnerů, setkávání se postupně profilovalo do jednání Pracovní skupiny projekty

a implementace, na jejichž jednáních byla předně řešena agenda související s realizací projektů, výzvami, monitoringem implementace a sdílení novinek z lokality.

Setkávání lokálního partnerství bylo zeštíhleno se zahájením implementace projektů a také v souvislosti s přechodem spolupráce do vzdálené podpory. Dle SPSZ 2016-2018 bylo předpokladem, že roli komplexního řízení, podpory implementace i vyhodnocování SPSZ převezme lokální manažer SPSZ, což je pracovník partnerské obce. Ačkoliv byla snaha zachovat setkávání alespoň na půlroční bázi (se zainteresovanými aktéry), po odchodu ASZ z lokality se setkání v širším formátu již nekonalo. Konzultace stran různých témat probíhaly paralelně na individuální bázi.

Důvodem je předně to, že pro obec není u SPSZ jasná přidaná hodnota v udržení mechanismu v předjímaných parametrech, a to včetně pravidelného setkávání. Vyhodnocování či jiné aktivity zamýšlené v SPSZ jsou spíše vnímány jako práce navíc (s časovou a odbornou náročností) a zároveň s ne vždy zcela srozumitelnou přidanou hodnotou. Celkově náročnost přístupu, v kombinaci s rozdílným očekáváním na začátku procesu, dynamikou mikroregionu a kapacitami aktérů (odbornými i časovými) vede k nižšímu vlastnictví koordinačních mechanismů a principů strategického plánování, včetně vyhodnocování (aplikace principů řízení orientovaného na výsledky).

Robustnější mechanismus (vyšší počet pracovních skupin dle SPSZ 2016-2018) koordinace byl funkční spíše v procesu přípravy SPSZ 2016-2018, i když někteří aktéři už pro toto období zmiňovali robustnost větší než je potřeba (s překrýváním a opakováním agendy během jednotlivých schůzek v rámci plánování SPSZ).

Co se týče koordinace aktérů na místní úrovni, ta funguje pouze na individuální bázi (jak bylo popsáno v kap. 5.5). Přesto lokální partnerství položilo dobrý základ pro spolupráci aktérů v mikroregionu - povědomí o aktivitách ostatních aktérů, kontakty, atd.

Lokální konzultanti a podpora poskytovaná Agenturou pro sociální začleňování

Od roku 2015 - tedy od období přípravy SPSZ 2016-2018 - se v lokalitě vystřídali 2 lokální konzultanti. Poslední lokální konzultant odešel z lokality v 03/2019. Jedná se tak o lokalitu s nižší fluktuací na straně konzultantů. Podpora poskytovaná oběma lokálními konzultanty byla ze strany zástupců realizátorů projektů i některých obcí hodnocena pozitivně (spolehlivost jednání, odbornost, kooperativnost, koordinace, analytické schopnosti, projektové konzultace, nápomocnost, dobrá komunikace a přidaná hodnota). V případě některých obcí vedení spíše přínosy spolupráce nevidí, případně nebylo spokojeno s pomalým řešením problémů i nízkou informovaností obce o průběhu realizace projektů. V případě obce Nemanice byl a je postoj ke spolupráci a priori negativní, s nízkým zájmem i poskytovanou podporou a spíše represivně zaměřeným a trochu naivním pohledem spočívajícím v jednoduchých řešeních, což se promítá i do hodnocení celé spolupráce. Nicméně je zřejmé, že obce nejsou o spolupráci natolik informované.

Kromě nízké fluktuace lokálních konzultantů je nutné zdůraznit rovněž stabilitu na straně obce v pozici manažerky a terénní pracovnice v jedné osobě, která nastoupila na nově zřízenou pozici v 04/2015 (nicméně až v době finalizace SPSZ 2016-2018) a je zde tedy zachována poměrně dobrá kontinuita.

V rámci tzv. vzdálené podpory (od 10/2017) bylo definováno několik oblastí: vybudování komunitního centra a realizace aktivit na posílení participace cílových skupin, finanční

udržitelnost aktivit a udržení lokálního partnerství, ale i evaluace). Záměrem tedy bylo rovněž pilotně testovat evaluaci opatření v rámci projektu obce Poběžovice, k čemuž proběhlo několik konzultací mezi ASZ a obcí, nicméně nakonec nedošlo k nastavení rámce pro monitoring a evaluaci dopadů.

7. ZÁVĚRY EVALUACE

Následující kapitola shrnuje hlavní zjištění, která byla formulována v předchozí analytické části (Hlavní zjištění - dopady a cíle KPSVL a Evaluované priority a cíle SPSZ). V závěrečné části jsou shrnuty hlavní zjištění týkající se spolupráce aktérů s ASZ.

ÚČINNOST OPATŘENÍ

Z pohledu účinnosti opatření můžeme konstatovat, že dosahování cílů (prostřednictvím naplňování hodnot ukazatelů) **na úrovni jednotlivých projektů** se úspěšně daří, případně realizátoři operativně a v rámci možností reagují na změny situace. Svoji roli na hladkost implementace hrají rovněž operativní (např. fluktuace zaměstnanců) i externí faktory a vývoj situace osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením (situace na trhu práce, v oblasti bydlení či struktura populace).

Z pohledu naplňování **specifických cílů na úrovni SPSZ 2016-2018** lze též potvrdit, že u **opatření obce Poběžovice (terénní práce)** se dosahování specifických cílů se do velké míry úspěšně daří (v oblasti Sociální služby, resp. v SPSZ definované jako priorita „Sociální začleňování“, ale též v oblasti „Bydlení“ a částečně též v oblasti „Trh práce“) - zvláště v případě primárních cílů, tzn. v oblasti „Sociálního začleňování“ a „Bydlení“, kde je většina cílových hodnot dokonce překročena, ačkoliv některá poskytnutá data nepůsobí příliš věrohodně (například dosažení cílů v oblasti „Bydlení“). Nicméně je třeba říci, že některé cíle mají definovány velmi ambiciózní cílové hodnoty. Částečně projekt obce přispíval tedy též k plnění cílů v oblasti „Trh práce“, ačkoliv zde původně bylo spíše zamýšleno vytvoření stálých pracovních míst či realizace školení, o čemž v případě tréninkových pracovních míst hovořit nelze. Plánované komunitní aktivity realizovány nebyly.

V případě opatření **Diakonie Západ** na úrovni specifických cílů na úrovni SPSZ 2016-2018 se dařilo v menší míře dosahovat plnění cílů v rámci NZDM pro věkovou skupinu 15-20 let (oblast „Sociální začleňování“) - vliv hrály externí faktory, zvláště struktura a možnosti cílové populace, naopak úspěšné plnění je v rámci nízkoprahových preventivně-vzdělávacích aktivit včetně workshopů zaměřených na přípravu na pracovní trh.

Na úrovni obecných cílů SPSZ 2016-2018, které jsou v některých případech definovány na úrovni dopadu, což je na jednu stranu pozitivní, na stranu druhou systém sběru dat na úrovni opatření či SPSZ 2016-2018 neumožňuje jejich vyhodnocení.

DOPADY OPATŘENÍ

Opatření přinášejí v krátkodobé perspektivě očekávané dopady. V případě **terénní práce** zajišťované obcí Poběžovice lze největší dopady spatřovat v řešení zadluženosti klientů (primárně na úrovni prevence, ale též na úrovni oddlužených klientů), v oblasti zaměstnanosti (v případě tréninkových míst, ačkoliv návaznost pracovních pozic pro cílovou skupinu na

klasickém pracovním trhu je i tak nízká), řešení situace ohledně bydlení, i u zlepšování docházky dětí do školy či jejich prospěchu prostřednictvím práce s rodiči. Dopady jsou rovněž pozitivně hodnoceny v oblasti práce s rodinami a prevence odebrání dětí z přirozeného rodinného prostředí. Mezi úspěchy lze řadit rovněž zasíťování potřebných do systému služeb (díky převodu agendy výplaty sociálních dávek z obcí na ÚP často ztratili zástupci obcí kontakt a povědomí o cílové skupině, případně o potřebných věděli, ale neměli kapacitu na to poskytovat podporu v potřebné míře).

V případě **NZDM** organizace Diakonie Západ využívá potenciálu kombinace volnočasových aktivit a další dlouhodobé práce s klienty, což zvyšuje předpoklady pro dosažení nejen krátkodobých dopadů v podobě snížení rizikového chování, ale i střednědobých či dlouhodobých dopadů též například v podobě dokončení školní docházky jednotlivců a pokračování ve vzdělávacím procesu. Ačkoliv organizace v dotčených obcích eviduje zájem o službu spíše na straně mladších generací ve věku 6-14 let, orientace na takovouto cílovou skupinu může v rovině prevence intuitivně přinést do budoucna (ve střednědobé a dlouhodobé perspektivě) více pozitivních dopadů. Krátkodobé dopady jsou dobře viditelné právě v oblasti budování motivace pro další vzdělávání a přípravy na pracovní trh, které organizace nabízí prostřednictvím workshopů a tréninkových míst, kdy se daří posílit zájem klientů a další vzdělávání či vzbudit zájem o hledání dalšího přivýdělnku na pracovním trhu.

Zároveň ale současný **mechanismus na měření a vyhodnocování dopadů** není nastaven tak, aby umožňoval jednoznačně vyhodnocování střednědobých i dlouhodobých dopadů (ačkoliv existují výjimky). Což je škoda, protože takové dopady jsou indikovány a lze je předjímat. Z pohledu měření výkonnosti a posuzování dopadů je tak SPSZ 2016-2018 spíše mixem poměrně dobrého naplňování výstupů a výzvami v oblasti evidence dosahování střednědobých i dlouhodobých dopadů. Navzdory tomu, že není možné střednědobé či dlouhodobé dopady systematicky vyhodnotit, neznamená to v žádném případě, že by projekty a jejich aktivity takové dopady neměly. Pracovníci organizací odvádějí náročnou práci s vysokým nasazením a mnohdy čelí problémům s frustrací vyplývající z náročnosti práce i nízkému uznání ze strany okolí. I přesto se jim díky usilovné práci, entuziasmu a vlastnímu nasazení daří dosahovat viditelných výsledků v jejich práci.

V krátkodobé perspektivě je zásadní **posilování motivace a aktivizace** osob sociálně vyloučených či ohrožených vyloučením, které je jednou ze základních a průřezových činností realizátorů opatření, což je vstupenkou pro prosazení střednědobé či dlouhodobé změny.

Pro udržení výsledků opatření ve střednědobé a dlouhodobé perspektivě je podstatný **vliv kontextuálních faktorů**, tedy např. dostupnosti bydlení či zaměstnání, a synergie s ostatními opatřeními či nastavení politik na národní úrovni (dávkový systém, minimální mzda, oddlužení, a jiné). Pro dosažení lepších výsledků lze rovněž předjímat potenciál v případě **komunitně-orientovaných aktivit**, které většinou mají větší možnosti přispět k posílení komunity a tedy ke zvýšení motivace cílových skupin převzít více zodpovědnosti, které, ačkoliv plánovány, nebyly v rámci projektu obce Poběžovice realizovány.

Zároveň je vzhledem k velikosti lokalit žádoucí dbát na eliminaci rizik souvisejících se **stigmatizací** klientů, kdy se například potřební jedinci zdráhají službu užít i když by ji potřebovali. Tím, že se v případě mikroregionu Poběžovicka jedná o menší sídla s nižší úrovní anonymity, hrozí zde při poskytování podpory určité **nebezpečí stigmatizace** v případě některých cílových skupin, jako jsou například právě děti a mládež, ale též například zadlužení.

V případě NZDM se organizace pokouší vysvětlovat podstatu aktivit vůči veřejnosti i zástupcům veřejné správy a školských zařízení z důvodu minimalizace rizik souvisejících s **negativním vnímáním služby**, což se do určité míry daří, ačkoliv byla a je patrná určitá rezistence na straně části veřejnosti i některých organizací. Přestože je služba v podobě mobilní terénní služby v ČR v zásadě unikátní, svým charakterem uzavřené mobilní dodávky poskytující sociální služby orientované na děti a mládež s převahou klientek dívek může vyvolávat v konzervativním prostředí a v oblasti příhraničí spojeného s některými specifickými typy kriminality určité rozpaky některých aktérů i části veřejnosti.

Komunikace vůči veřejnosti je rovněž důležitá z podstaty rozšíření latentní chudoby v širší populaci, nejenom mezi těmi, kteří jsou sociálně vyloučeni či stojí statisticky na hranici chudoby, kdy může docházet k tomu, že některé též potřebné skupiny populace jsou do určité míry přehlíženy (ať skutečně, či domněle). V případě projektu obce Poběžovice, který byl orientován na širší populaci potřebných osob a disponoval poměrně dobrou kapacitou terénní práce, toto mohlo v určitém směru působit jako pozitivní element, právě díky tomu, že projekt adresoval potřeby širší populace osob.

K negativnímu vnímání rovněž může přispět určité zklamání některých obcí (ačkoliv v několika případech je vnímání spíše pozitivní) jako například v Nemanicích, kde se sociální práci daří méně, a implementace plánu se tak nepotkává s původním očekáváním. Zde je potřeba si uvědomit, že sociální práce je práce dlouhodobá a vyžaduje aktivní podporu celé řady subjektů (včetně podpory obce či obcí, a to konkrétně například v oblasti bydlení či zaměstnávání). Ale i situace okolo ZŠ Poběžovice, kdy škola byla na jednu stranu označována za předchozího ředitele jako vzorový příklad inkluze, na stranu druhou určité části rodičů a pravděpodobně i širší místní populaci se rozsah změn či nastartovaný směr plně nelíbil (bez jakéhokoliv hodnocení), což v konečném důsledku rovněž mělo určitý negativní vliv na vnímání inkluze, ale i sociální práce s cílovou skupinou osob ohrožených vyloučením či sociálně vyloučených.

ADRESNOST A RELEVANCE

Z pohledu relevance strategie adresování potřeb osob ohrožených sociálním vyloučením na úrovni opatření lze potvrdit, že podpora je poskytována sociálními pracovníky či pracovníky v sociálních službách a adresuje potřeby **dle standardů sociálních služeb** či individuální potřeby. Všechny aktivity nicméně primárně adresují potřeby **na individuální bázi** a ze své podstaty **řeší pouze některé aspekty či důsledky chudoby**. Je podstatný vliv **lokálních kontextuálních faktorů**, zvláště dostupnost vhodného bydlení a zaměstnání (resp. vhodných nástrojů a aplikace inovací pro práci s dlouhodobě nezaměstnanými či jinak znevýhodněnými lidmi, např. sociální či chráněné bydlení), ale též **nastavení národních politik** (dávkový systém, minimální mzda, dluhová problematika), které rámuje možnosti aktérů adresovat relevantní problémy osob ohrožených sociálním vyloučením, zvláště pak na ose nízký příjem-růst zadlužení-ztráta bydlení, příp. vzdělávání a zvyšování kvalifikace.

Z **geografického pohledu**, v rámci terénní práce obce Poběžovice mají možnost službu využívat všechny osoby, které se zdržují na území mikroregionu Poběžovicko. Vázání programů pouze na osoby, které mají trvalé bydliště na území obcí, se ani v případě mikroregionu Poběžovicko neosvědčuje, a to právě z důvodu vyšší migrace cílové populace či zachování trvalého bydliště na území jiných obcí. Totéž platí pro geografické vymezení SPSZ 2016-2018 versus území pověřeného úřadu. Služba ambulantní mobilní NZDM je zajišťována primárně v obcích se ZŠ, organizace Diakonie Západ zajištění služby v průběhu implementace SPSZ 2016-2018 přizpůsobovala dle aktuální potřeby.

Z pohledu **genderu, věku a etnicity** bylo sociální vyloučení v mikroregionu spojeno s etnicitou přibližně v rovném poměru mezi Romy a neromy (nicméně údaje vycházejí ze zdrojů staršího data). Podle kvalifikovaných odhadů poskytovatelů služeb v případě terénní práce Romové tvoří menší podíl klientů (okolo 30 %), z pohledu věkové struktury výraznou část klientů (až okolo 80 %) tvoří osoby starší 50 let. Nicméně vzhledem k tomu, že evaluace neprováděla šetření mezi cílovou skupinou a sekundární data ohledně věku nejsou vždy dostupná, nelze potvrdit, že věkové cílení odpovídá struktuře populace potřebných. Ve srovnání s daty z jiných regionů je rovněž otázkou, jaký vliv na to má spíše než struktura populace zacílení terénní práce, naddimenzování kapacity, aplikace *do no harm* principu či právě skutečnost, že služba je poskytována obcí (při odlišných specifikách než má nevládní sektor).

V případě NZDM klienti z romského kulturního zázemí tvoří okolo 70 % uživatelů služeb, z pohledu věku je cílová skupina z podstaty služby ve věkovém rozmezí 15 - 20 let. Organizace ale zareagovala na poptávku po službách ze strany dětí ve věku 6-14 let (hrazeno z prostředků národních dotací na sociální služby v rámci Plzeňského kraje). Zaměření projektu primárně na cílovou skupinu ve věku 15-20 let (vyplývající ze zaměření výzvy a programu OPZ), která není v lokalitě natolik výrazně zastoupena, zároveň tlačilo organizaci z důvodu plnění cílů projektu na velmi aktivní depistáž - i z toho důvodu lze předpokládat, že poptávka potřebnosti byla satureována.

Z pohledu pohlaví je v rámci terénní práce zajišťované městem Poběžovice zastoupení víceméně rovnoměrné. V případě služby NZDM je v mikroregionu určitým specifikem rozložení cílové skupiny právě dle pohlaví, neboť cca 60-70 % klientů tvoří dívky (pravděpodobná souvislost s nabídkou trávení volného času dívek v malých obcích).

Aktivity **NZDM** organizace Diakonie Západ lze označit za velmi relevantní právě i z pohledu charakteru služby (**mobilní terénní**), která umožňuje zajištění služby v malých obcích, kde zajištění standardní „kamenné“ služby není možné. Podobně je tomu s plánovanými aktivitami organizace Ponton, z.s. zaměřenými na práci s dětmi před opuštěním **výchovných ústavů**, které se ale nepodařilo implementovat (obava organizace z nesoučinnosti ústavu).

KONZISTENCE S POTŘEBAMI

Z pohledu konzistence služeb s potřebami, při analýze činností vykonávaných v rámci poskytovaných sociálních služeb je patrné, že v rámci terénní práce zjišťované obcí převládala orientace na bydlení, zaměstnání, řešení finanční situace a zadluženosti a docházky dětí a jejich přípravu do školy, a v případě NZDM na zajištění volnočasových aktivit a preventivního působení. Mezi **hlavními problémy lokality** byly dle SPSZ 2016-2018 identifikovány: nezaměstnanost a nízká kvalifikace, zadluženost či nepříznivá rodinná situace. Podle aktérů je i v současné době zásadním problémem v lokalitě situace ohledně bydlení, zadlužení, nezaměstnanosti dlouhodobě nezaměstnaných s omezenými možnostmi uplatnění na otevřeném trhu práce. Poskytování služeb je tak bezesporu konzistentní s rozsahem potřeb osob ohrožených sociálním vyloučením v dané lokalitě.

Projekt obce Poběžovice přinesl nebývalou **kapacitu terénní práce** v oblasti sociální práce na úrovni obce s pověřeným úřadem (úroveň obce II. stupně), což umožnilo zajistit podporu celé řadě potřebných i na úrovni nejmenších obcí v přirozeném prostředí, a zároveň přesunout se v rámci sociální práce od řešení krizových situací k více preventivním formám práce. Kapacita terénního programu se v průběhu projektu měnila, v jedno období byla terénní práce zajišťována až šesti pracovníky, v době realizace evaluace pracovníky třemi. Z pohledu

pracovníků terénní práce je kapacita terénní práce v současné době vůči potřebnosti adekvátní (v rozsahu asi 2,0 až 2,5 úvazků - na území mikroregionu Poběžovicko, vyšší kapacity bylo třeba spíše v začátcích projektu), ačkoliv je vyšší poptávka po některých jiných typech služeb, jako například v případě odborného dlouhodobého poradenství.

V případě **NZDM** se díky SPSZ 2016-2018 podařilo udržet (služba působila na Poběžovicku již od roku 2015) a rovněž rozšířit kapacitu služby, a to pro cílovou skupinu 15-20 let, ale též návazně zajistit službu pro děti ve věku 6-14 let (prostřednictvím financování služby z dotace na sociální služby v rámci kraje). Právě rozšíření služby na mladší cílovou skupinu je s nabídkou volnočasových aktivit a poskytováním podpory v podobě poradenství a kontinuální práce a jejich aktivizace je vnímáno jako příležitost pro budování motivace a lepších výchozích podmínek osob ohrožených sociálním vyloučením již od nízkého věku. V době zpracování evaluace působí na Poběžovicku služby s dvěma vozy (první od roku 2015, druhý převzat roku 2018 - investice z programu IROP) - v každém po 1 sociálním pracovníkovi a 1 pracovníkovi v sociálních službách, konkrétně v obcích Poběžovice, Bělá nad Radbuzou a Hostouň v návaznosti na přítomnost ZŠ. Z pohledu zúčastněných aktérů kapacita služby nečelí problémům s tím, že by nebyla schopna uspokojit poptávku po službách (a to jak pro cílovou skupinu ve věku 15-20 let, též ve věku 6-14 let).

Organizace na Poběžovicku často čelily nedostatku odborné pracovní síly, a to i navzdory tomu, že v Domažlicích je VOŠ zaměřená na sociální práci, což spíše ale souvisí se situací na pracovním trhu na Poběžovicku.

Podrobné posouzení kapacit služeb v návaznosti na potřeby vyžaduje robustnější analytické metody s výraznější formou participace, které využívá například principy **komunitního plánování**. Nicméně závěry evaluace jsou v zásadě v souladu s výstupy komunitního plánování na úrovni ORP Domažlice, které probíhalo v roce 2019. To identifikovalo mimo jiné potřebu zajištění terénní práce, dlouhodobého poradenství, služeb v oblasti zaměstnanosti či sociální bydlení. Ze strany pracovníků terénní práce byla často zmiňována potřeba zajistit vyšší kapacity v oblasti pečovatelské služby i odlehčovací služby, ale i rozvoj chráněných pracovních míst.

KOORDINACE

Hlavním přínosem SPSZ 2016-2018 z pohledu koordinace je bezesporu vytvoření sítě, v rámci které probíhají interakce jednotlivých aktérů zabývajících se sociální agendou, a to jak na úrovni obcí, tak mezi obcemi a nevládními poskytovateli sociálních služeb.

Nicméně koordinace aktérů v sociální oblasti probíhá spíše na **individuální bázi**, a to předně na úrovni sociálních pracovníků obce Poběžovice a zástupců jednotlivých obcí, a to primárně z pozice pověřeného městského úřadu pro okolní obce spadající pod úřad (jedná se celkem o 12 obcí). Koordinace ze strany obce s aktéry z řad nevládních poskytovatelů probíhá spíše ojediněle, dle potřeby. Častěji probíhá spolupráce v linii s OSPOD či školami. Spíše minimalistická je i rovina **koordinace** mezi jednotlivými poskytovateli sociálních služeb z řad **nevládních organizací**. Organizace spíše pracují s informací, že znají obsah služby ostatních poskytovatelů, včetně specifik zaměření na cílové skupiny i konkrétní lokální působnost a tak minimalizují duplicity v rámci poskytování podpory. Koordinace probíhá rovněž mezi školskými zařízeními a poskytovateli služeb z řad nevládních organizací - nicméně spíše v rovině organizační. Co se týče spolupráce se školami, tam šla cesta přirozeně nejprve přes ZŠ

Poběžovice. Určitá **absence společné koordinace** alespoň v minimálním rozsahu je některými aktéry hodnocena jako méně pozitivní.

SYNERGIE NA ÚROVNI OPATŘENÍ

Celkově je podpora spíše zaměřena na individuální sociální práci v linii jednotlivých aktivit. Vzhledem k charakteru aktivit **typy poskytované podpory se spíše doplňují, než aby se překrývaly. Přesměrování klientů** na jinou organizaci probíhá předně směrem z terénního programu na dluhové poradny, v případě bydlení a v rovině s OSPOD-terénní práce či OSPOD-SAS Diakonie Západ, kde díky synergiím lze dobře vysledovat některé úspěchy (podávání návrhů na insolvenční a oddlužení osob, zkrácení procesů v případě soudních jednání u klientů OSPOD).

Vedle odlišného charakteru služeb do určité míry může hrát naddimenzování kapacity terénní práce, která vytváří tlak na plnění ambiciózních cílů a orientaci na vlastní aktivity a v konečném důsledku není plně využit potenciál spolupráce a možnosti synergií, které SPSZ 2016-2018 původně zamýšlel.

Z pohledu podpory synergií byly obce do určité míry **limitovány situací na pracovním trhu**, kdy na jednu stranu evidujeme nízké procento nezaměstnaných, na stranu druhou omezené možnosti dostupného zaměstnávání, kdy se nedaří z tréninkových míst, veřejné služby a VPP lidem dosáhnout na pracovní místa na klasickém trhu práce. Více synergických efektů by bylo možné sledovat v případě **dostupnosti možností specifických forem zaměstnávání** jako je sociální podnikání, chráněná místa, i aktivnější podpora obcí a státu při tvorbě takových pracovních míst.

Obce jsou rovněž **limitovány možnostmi bytových fondů**, které vlastní. Většina bytových prostor, kde žijí osoby ohrožené sociálním vyloučením, jsou v soukromém vlastnictví, což rovněž limituje obec v regulaci migrace na území obce. Nicméně možnosti bydlení na soukromém trhu jsou pro cílovou skupinu obecně spíše omezené - ať z důvodu špatné pověsti či platební schopnosti jednotlivců a rodin. Rozdělování bytů probíhá na individuální bázi dle různých kritérií a v konečném důsledku dochází k rozdělování bytů primárně pro jiné cílové skupiny (např. pro seniory, kteří „tradičně“ splatí primárně nájem), což je přirozeně legitimní. Jedním z negativních důsledků pro osoby, které se však dostaly do dluhové pasti a chudnou, je však skutečnost, že dochází ke zhoršování jejich situace a často bydlí v nevhodném, ale nákladném neregulovaném bydlení. Nicméně určitou výhodou obcí je, že existuje návaznost služeb, které mohou na případnou zhoršenou situaci reagovat (azylový dům, noclehárna) i dostupnost krizového bytu v Domažlicích.

V oblasti bydlení existuje potenciál pro zlepšení vzájemného nastavení opatření i lokální politiky za účelem dosahování větších synergických efektů (provázanost na ose bydlení-sociální služby, včetně dluhové poradny-zaměstnanosti), zde se však nepodařilo využít příležitosti k rozvoji sociálního bydlení - z důvodu nenalezení vhodných prostor a přehodnocení priorit. V rovině komunitního plánu ORP Domažlice zůstává tato oblast i tak pro celé území prioritou.

U řešení **zadluženosti** osob je výhodou návaznost terénní práce na služby, které mají možnost řešit situaci dlužníků formou podávání návrhů na oddlužení, nicméně kapacita těchto služeb je přetížena a klienti musejí čekat, než na něj dojde řada.

V případě **práce s dětmi a mládeží či rodinami s dětmi** působí synergicky spolupráce terénní práce se školami v případě problémů s docházkou, ale i pomoc s doučováním (které poskytují rovněž dobrovolníci zajišťování organizací Člověk v tísni, o.p.s. Potenciál spolupráce s ústavem v obci Hostouň spočívající v přípravě klientů na život mimo ústav a jejich zasíťování v době před opuštěním instituce nebyl využit. A přirozeně provázání SAS Diakonie Západ s OSPOD, mimo rámec SPSZ 2016-2018.

UDRŽITELNOST OPATŘENÍ

V případě **terénní práce** v rámci projektu města Poběžovice je uvažováno o zachování pozice jednoho terénního pracovníka financovaného z národních dotací na sociální služby poskytovanými krajem.

Projekt organizace Diakonie Západ bude dokončen v 03/2020. Organizace zvažuje **zachování služby NZDM v kapacitě 2-3 pracovníků** spíše jen s užíváním jednoho vozu, s využitím druhého vozu pro jinou lokalitu v Plzeňském kraji. Organizace je v mikroregionu rovněž **podporována zapojenými obcemi** formou poskytování prostor, které jsou využívány předně v zimním období, dle možností i finančně, což z pohledu udržitelnosti aktivit určitě není zanedbatelné a organizace toto oceňuje. Zajištění finančních prostředků z veřejných rozpočtů je o to podstatnější, že fundraising zaměřený na cílové skupiny, kterými jsou děti a mládež z rodin ohrožených sociálním vyloučením, je obecně náročný z důvodu nižší popularity tématu.

Důležitá je z pohledu udržení dosažených výsledků rovněž kontinuální podpora zapojených aktérů a udržení jejich vzájemné spolupráce a nastartovaného úsilí, a to navzdory redukci aktivit a tedy rizika omezení prevence a orientace předně na krizové situace klientů.

SPOLUPRÁCE AKTÉRŮ S ASZ

Pro období implementace SPSZ 2016-2018 na Poběžovicku je charakteristická určitá **dynamika**, která by se dala vystihnout poměrně aktivním přístupem v době přípravy Plánu a na začátku jeho implementace a následně postupným ztrácením intenzity úsilí na straně některých aktérů. Velké ambice se do určité míry promítly i do podoby samotného SPSZ 2016-2018, nicméně valná většina cílů v oblasti Bezpečnost a prevence kriminality, ale i Trh práce a Bydlení reálně nebyla plněna či byla plněna jen částečně.

Jedním z důvodů změn v přístupu aktérů byly do určité míry **personální změny** na straně aktérů - ZŠ Poběžovice, vedení obce Poběžovice, i na straně nevládních organizací i ASZ. Ale rovněž některé plány se ukázaly jako neproveditelné či došlo k přehodnocení priorit (např. sociální podnikání, sociální bydlení). Což se projevilo i rozsahu projektu obce Poběžovice, který počítal s poměrně značnou kapacitou i rozsahem adresování cílů.

Bez ohledu na to, co bylo důvodem personálních změn, rozsah **podpory inkluze** ze strany aktérů mohl mít vliv na postoje veřejnosti k tématu inkluze (např. v podobě protestů rodičů na kvalitu výuky na ZŠ Poběžovice). Nicméně vzhledem k tomu, že neproběhlo šetření mezi širší populací, nelze toto s jistotou potvrdit.

Co je rovněž podstatné, to je geografický rozsah SPSZ 2016-2018 na Poběžovicku. Neboť adresování chudoby v menších obcích dává smysl pouze na širším území, je šířka geografického záběru a **zájem vedení ostatních obcí o zapojení do spolupráce** pozitivní z pohledu dosahování výraznějších dopadů. Nicméně velké očekávání ze strany na začátku přípravy SPSZ 2016-2018 a dynamika regionu měly za následek určité zklamání některých

aktérů, kteří od lokálního partnerství očekávali více - někteří trochu nerealisticky odstranění sociálního vyloučení, jiní aktivnější přístup ostatních během spolupráce.

Z pohledu fungování **lokálního partnerství** bylo setkávání zeštíhleno se zahájením implementace projektů a také v souvislosti s přechodem spolupráce do režimu vzdálené podpory - do jedné pracovní skupiny. Robustnější mechanismus koordinace byl funkční spíše v procesu přípravy SPSZ 2016-2018. Celkově náročnost přístupu, v kombinaci s rozdílným očekáváním na začátku procesu, dynamikou mikroregionu a kapacitami aktérů (odbornými i časovými) vedla k nižšímu **vlastnictví** koordinačních mechanismů a principů strategického plánování včetně vyhodnocování (včetně aplikace principů řízení orientovaného na výsledky). Podstatnější je nicméně to, že pro obec nebyla u SPSZ jasná přidaná hodnota v udržení mechanismu v předjímaných parametrech. Koordinace na místní funguje od odchodu ASZ pouze na individuální bázi. Přesto lokální partnerství položilo dobrý základ pro spolupráci aktérů v mikroregionu - povědomí o aktivitách ostatních aktérů či kontakty.

Podpora poskytovaná **lokálními konzultanty** byla ze strany zástupců realizátorů projektů hodnocena pozitivně. Výhodou pro spolupráci byla nízká fluktuace na straně lokálních konzultantů a klíčového kontaktu na obci Poběžovice.

Závěrem shrnutí silných a slabých stránek KPSVL v mikroregionu Poběžovicko:

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
▪ Posílení spolupráce v sociální oblasti mezi obcemi II. a I. úrovně ▪ Zvýšení zájmů vedení obce o řešení problémů sociálního vyloučení ▪ Adresování sociálních problémů v místním měřítku na úrovni obcí I. stupně a v přirozeném prostředí cílových skupin	▪ Snížení kapacity terénní práce po ukončení projektu a nejistá finanční udržitelnost v rámci kraje ▪ Nerealizace opatření v oblasti sociálního bydlení, zaměstnávání, sociálního podnikání a nízký synergický efekt
▪ Kapacita terénní práce umožňující preventivní působení a rovněž pozitivně hodnocená většinou aktérů ▪ Zachování a rozšíření sociální služby NZDM, rovněž hodnocená pozitivně některými aktéry ▪ Zvýšení povědomí o službách mezi zúčastněnými aktéry	▪ Nerealizace komunitně-orientovaných aktivit zaměřených a nízká participace sociálně vyloučených osob ▪ Zaměření primárně na individuální sociální práci ▪ Existují skupiny osob, které se nepodařilo podpořit v sociální inkluzi ▪ Absence společné koordinace a nižší vzájemná informovanost i vzájemná podpora aktérů ▪ Není možné systematicky prokázat dopady opatření (v rámci strategického plánování orientace na aktivity, nikoliv dopady)

8. DOPORUČENÍ

Následující kapitola obsahuje doporučení pro vybrané oblasti, pro které existují určité příležitosti pro zlepšení, ať už na úrovni jednotlivých opatření, tak na úrovni spolupráce aktérů.

- V případě designování strategického rámce (SPSZ 2016-2018) či projektů se odprosit od přístupu založeného na sledování aktivit, které neodráží strategické myšlení a nemusí vždy poskytovat důkazy spojené s výsledky.
- Budoucí logické rámce strategických dokumentů i projektů potřebují větší preciznost, lepší metriku a jasné a racionální propojení aktivit, výstupů a výsledků. Nezbytné je adekvátní proškolení pracovníků organizací v oblasti monitoringu a evaluací (M&E) s cílem zajistit sběr dat během implementace. Žádoucí je pilotní testování a následně sdílení dobré praxe pro multiplikaci výsledků. Nutné je však překlenout logiku metriky poskytovatele dotace (zaměřené na aktivity) a nastavit M&E rámec pro vyhodnocování dopadů, s cílem minimalizovat sběr redundantních dat.
- Zároveň je ale potřeba být opatrný s predikcím / aspirací na dlouhodobé změny, jako je „zlepšení kvality života“, kdy specifikace je vágní a bez metriky.
- V rámci procesu učení a zlepšování praxe za zvážení stojí rovněž aplikace behaviorálního modelu orientovaného na získávání znalostí o tom, co konečným příjemcům pomáhá praktikovat pozitivní změny v jejich životech, toto systematicky vyhodnocovat a zjištění zavést do implementace a sdílet s ostatními relevantními aktéry.
- V rámci implementace strategického plánu je vhodné identifikovat příležitosti pro implementaci synergií již v počáteční fázi, ty převést do konkrétních kroků a aktivně je implementovat a vyhodnocovat během realizace projektů a samotného plánu.
- Zvýšit povědomí o přidané hodnotě aktivit organizací - za účelem zvýšení buy-in ze strany cílové skupiny, ale i jiných aktérů (školských zařízení, obcí, širší veřejnosti).
- Zlepšit komunikaci, prezentaci a celkově PR - na úrovni realizátorů i z pozice ASZ, neboť se ukazuje, že podcenění komunikace je rizikovým faktorem pro úspěšnost realizace a dosažení dopadů.
- Designovat projekty a aktivity s přidanou hodnotou KPSVL již ve fázi jejich přípravy. Přes snahu zpracovat SPSZ 2016-2018 participativně, projekty a aktivity působí odděleně, kdy každá organizace se zaměřuje pouze na svoji porci. Např. je možné realizovat již společné zhodnocení potřeb - včetně sběru a analýzy dat. Takové aktivity mají rovněž potenciál přispět k budování důvěry mezi aktéry už na začátku implementace.
- Z pohledu koordinace zavést/obnovit společné setkávání zúčastněných aktérů - možné v minimalistické rovině s minimalistickou periodicitou (a jasnou agendou s přidanou hodnotou), ale cokoli lepší než nic.
- V případě komunitně orientovaných aktivit je žádoucí poskytnout aktérům v terénu výraznější podporu. Nutné je jak z pozice ASZ prosazovat finanční schémata pro takovéto projekty (možné v rámci sociálních inovací), tak podporovat i rozvoj odborných kapacit a podporu organizací, které takovéto aktivity realizují či mohou realizovat, včetně sdílení zkušeností jiných organizací (v ČR i ze zahraničí). Ale nutné je i lepší zacílení podpory poskytované partnerům na lokální úrovni s realizací takovýchto komunitně-orientovaných aktivit, včetně jejich designování, a to v proveditelné a realistické podobě.
- Redukce kapacity terénního programu je rizikem pro ztrátu dosažených výsledků, vhodné s odstupem času vyhodnotit a eventuálně revidovat. Je škoda, že se

nepodařilo nastavit metriku v M&E na začátku projektu - projekt byl svým charakterem unikátní, charakter dat však nedovoluje jednoznačně prokázat dopady (orientace je spíše na úroveň aktivit).

- Sociální bydlení - nutná revize podmínek výzev a zvýšení buy-in ze strany obcí; vhodné poskytnout více podpory realizátorům s designováním a implementací projektů.
- Sociální podnikání - vhodné promyslet modely aktivnější spolupráce firemního sektoru a nevládního sektoru a podporu více šitou na míru realizátorům ze strany poskytovatele dotace (nevládní organizace mají obavu z řízení projektu, firemní sektor postrádá aspekt sociální práce, zároveň náročnost administrace a podmínek výzvy odradí).
- V případě zaměstnanosti vhodné pilotně testovat inovativní projekty zaměřené na zaměstnávání (včetně podpory na pracovním místě - integrace do kolektivu), doplněné aktivní sociální prací, v kombinaci s dluhovým poradenstvím a pracovní-kariérovým poradenstvím - pro překlenutí zacyklení v rámci tréninkových míst a VPP.
- Zajistit kapacity či prostředky na provedení dopadové evaluace (externí či interní) inovativních projektů/aktivit Diakonie Západ (ale i organizace Ponton, z.s.) a využít jejich potenciálu pro multiplikaci aktivit a šíření dobré praxe. Evaluace by měla být více cílená než je evaluace SPSZ 2016-2018, s konkrétnějšími evaluačními otázkami připravenými ve spolupráci s realizátory projektů, s rekonstrukcí teorie změny a zpětné revize logického rámce intervence a s dotazováním cílové skupiny; případně vhodné provést v komparaci s jinými ambulantně mobilními NZDM či kamennými ambulantními NZDM. Případně s důslednou aplikací teorie behaviorální změny.
- S odstupem času provést vyhodnocení (v rámci omezených finančních možností provést interní evaluaci) mechanismu zřízení krizového bytu pro urgentní případy v Domažlicích s možností využití v rámci advokačních aktivit. Nabídnout z pozice ASZ aktérům sdílení dobré praxe a podpořit participaci místních aktérů na aktivitách cílených na její sdílení a učení se v oblasti zaměstnávání, sociálního bydlení i komunitně-orientovaných aktivit.
- Vzhledem k určité unikátnosti kapacity terénní práce na obci II. stupně vhodné zajistit kapacity či prostředky na provedení dopadové evaluace (externí) terénní práce. Evaluace by měla být více cílená než je evaluace SPSZ 2016-2018, s konkrétnějšími evaluačními otázkami připravenými ve spolupráci s realizátorem projektu, s rekonstrukcí teorie změny a zpětné revize logického rámce intervence a s dotazováním cílové skupiny i lidí žijících v sousedství. Případně s důslednou aplikací teorie behaviorální změny.

SEZNAM ZKRATEK

ASZ	Agentura pro sociální začleňování
CAWI	on-line dotazování pomocí počítače
CS	cílová skupina
ČAS	Česká asociace streetwork
KPSVL	koordinovaný přístup k sociálně vyloučeným lokalitám
LOI	délka dotazování
LP	lokální partnerství
MEAL	monitoring, evaluace, odpovědnost a učení (monitoring, evaluation, accountability and learning)
MAS	místní akční skupina
MPI	Místní plán inkluze
MÚ	městský úřad
NZDM	nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
OP VVV	Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
OPZ	Operační program zaměstnanost
ORP	obec s rozšířenou působností
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
POÚ	obec s pověřeným obecním úřadem
SAS	sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
SPSZ	Strategický plán sociálního začleňování
SVL	sociálně vyloučená lokalita
ÚP	Úřad práce
VPP	veřejně prospěšné práce

SEZNAM TABULEK, SCHÉMAT A MAP

Tab. 1: Přehled cílů a projektů v rámci SPSZ 2016-2018

Tab. 2: Přehled specifických cílů SPSZ 2016-2018 a aktivit přispívajících k jejich plnění - terénní práce obce Poběžovice

Tab. 3: Přehled plnění cílů (ukazatele projektu) - terénní práce obce Poběžovice

Tab. 4: Přehled specifických cílů a aktivit přispívajících k jejich plnění - NZDM

Tab. 5: Naplňování ukazatelů opatření a SPSZ 2016-2018, Diakonie Západ

Tab. 6: Přehled obecných cílů na úrovni SPSZ 2016-2018

Schéma 1: Harmonogram partnerství s ASZ na strategické (a analytické) úrovni

Schéma 2: Obecný model intervenční logiky

Mapa 1: Území implementace SPSZ 2016-2018 Poběžovicko

SEZNAM ROZHOVORŮ

Jméno a příjmení	Název organizace, pozice	Typ respondenta
Mgr. Pavel Hulec	ASZ - lokální konzultant v době implementace SPSZ 2016-2018	Klíčový informátor
Bc. Markéta Junková	Sociální pracovnice MÚ Poběžovice a kontakt na obci ohledně plnění SPSZ	Klíčový informátor a zástupce realizátora
Ondřej Nebehaj, DiS.	Koordinátor zařízení a sociální pracovník Klubu Uličník pro děti a mládež, Diakonie ČCE - středisko Západní Čechy (Diakonie Západ)	Zástupce realizátora
Mgr. Vojtěch Vrobel	Vedoucí služeb pro děti a mládež, Diakonie ČCE - středisko Západní Čechy (Diakonie Západ)	Zástupce realizátora
Martina Bláhová	Koordinátorka služeb, Člověk v tísni, o.p.s. (pobočka Plzeň)	Klíčový informátor
Mgr. Aleš Kavalír	Ředitel pobočky, Člověk v tísni, o.p.s. (pobočka Plzeň)	Klíčový informátor
Bc. Jakub Václavů	Ředitel organizace, Ponton, z.s.	Klíčový informátor
Bc. Ilona Jelínková, DiS.	Vedoucí odboru, Odbor sociálních věcí a zdravotnictví, Domažlice	Klíčový informátor
Bc. Jana Panošová	Sociální pracovnice MÚ Poběžovice	Zástupce realizátora
Věra Horváthová, DiS.	Sociální pracovnice MÚ Poběžovice	Zástupce realizátora
Mgr. Václava Egermaierová	Vedoucí oddělení projektového managementu, Diakonie ČCE - středisko Západní Čechy (Diakonie Západ)	Zástupce realizátora
Mgr. Alena Zítková	ZŠ Poběžovice	Klíčový informátor

SEZNAM DOKUMENTŮ

- *Analýza dostupnosti a potřebnosti sociálních služeb v Plzeňském kraji.* 2018.
- *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR.* GAC, 2015.
- BÜCHLEROVÁ, D., HULEC, P.: *Situační analýza Regionu Poběžovicko.* ASZ, 2017.
- *Komunitní střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na Domažlicku na období 2020–2024.* Centrum pro komunitní práci západní Čechy, 2019.
- *Monitoring aktuální situace v sociálně vyloučených lokalitách Plzeňského kraje.* Pro Krajský úřad Plzeňského kraje zpracoval: Člověk v tísni, o. p. s., pobočka Plzeň, 2011.
- *Náš venkov: Sociální jízda.* Česká televize, 2018.
- OSOBA, P. et al.: *Poběžovicko - Situační analýza.* M'AM'ALOCA, o.s., 2013.
- *Plán vzdálené podpory - Poběžovicko.* ASZ, 2017.
- Projektová žádost *Podpora profesionální sociální práce na Poběžovicku.* Obec Poběžovice, 2017.
- Projektová žádost *ULIČNÍK PRO POBĚŽOVICKO - Klub pro děti a mládež.* Diakonie, 2017.
- *Rukověť evaluátora.* ASZ 2018
- *Strategický plán sociálního začleňování Poběžovicko a okolí 2016 – 2018 (a jeho revize).* 2015, 2016, 2017.